

МОЛОДОЙ

ISSN 2072-0297

СПЕЦВЫПУСК

ҚОРҚЫТ АТА АТЫНДАҒЫ ҚЫЗЫЛОРДА
МЕМЛЕКЕТТІК УНИВЕРСИТЕТІ

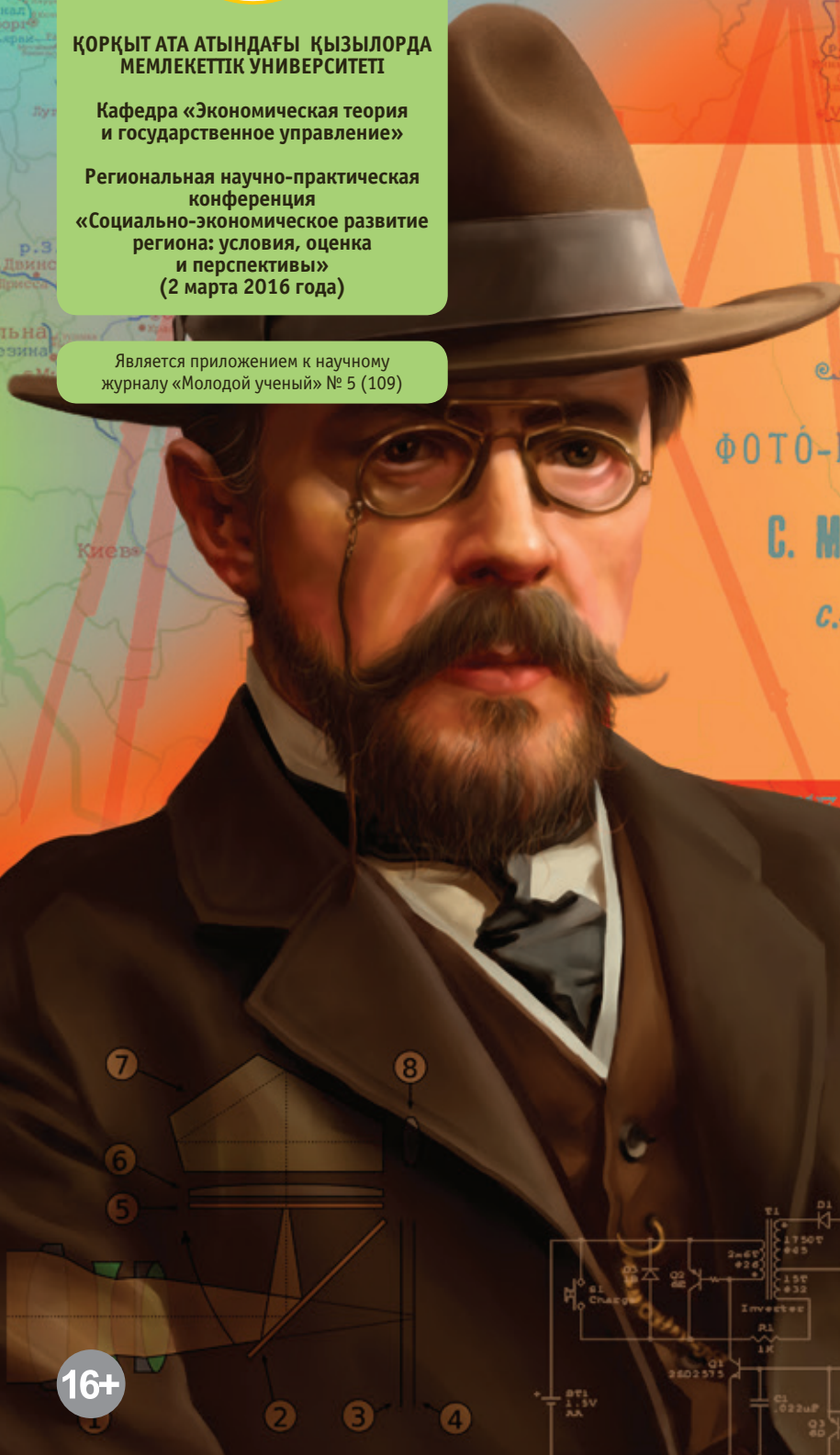
Кафедра «Экономическая теория
и государственное управление»

Региональная научно-практическая
конференция
«Социально-экономическое развитие
региона: условия, оценка
и перспективы»
(2 марта 2016 года)

Является приложением к научному
журналу «Молодой ученый» № 5 (109)

УЧЁНЫЙ

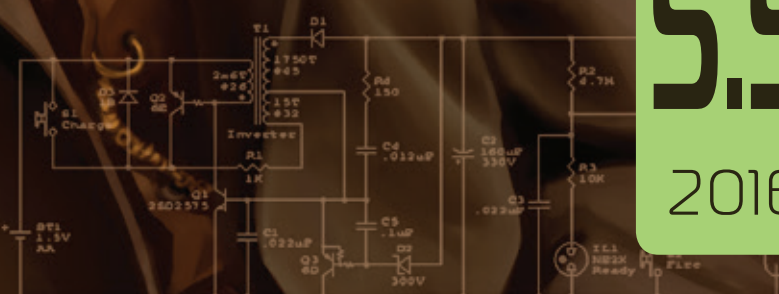
международный научный журнал

художественная
ФОТО-МЕХАНИЧЕСКИЯ МАСТЕРСКИЯ
С. М. ПРОКУДИНЪ-ГОРСКАГО.
С.-Петербургъ, Б. Подъячская, 22.
Телефонъ 1118.

16+

5.5
2016

ISSN 2072-0297

Молодой учёный

Международный научный журнал

Выходит два раза в месяц

№ 5.5 (109.5) / 2016

Спецвыпуск

ҚОРҚЫТ АТА АТЫНДАҒЫ ҚЫЗЫЛОРДА МЕМЛЕКЕТТІК УНИВЕРСИТЕТІ

Кафедра «Экономическая теория и государственное управление»

Региональная научно-практическая конференция

«Социально-экономическое развитие региона: условия, оценка и перспективы»

(2 марта 2016 года)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Ахметов Ильдар Геннадьевич, *кандидат технических наук*

Члены редакционной коллегии:

Ахметова Мария Николаевна, *доктор педагогических наук*

Иванова Юлия Валентиновна, *доктор философских наук*

Каленский Александр Васильевич, *доктор физико-математических наук*

Куташов Вячеслав Анатольевич, *доктор медицинских наук*

Лактионов Константин Станиславович, *доктор биологических наук*

Сараева Надежда Михайловна, *доктор психологических наук*

Авдеюк Оксана Алексеевна, *кандидат технических наук*

Айдаров Оразхан Турсункожаевич, *кандидат географических наук*

Алиева Тарана Ибрагим кызы, *кандидат химических наук*

Ахметова Валерия Валерьевна, *кандидат медицинских наук*

Брезгин Вячеслав Сергеевич, *кандидат экономических наук*

Данилов Олег Евгеньевич, *кандидат педагогических наук*

Дёмин Александр Викторович, *кандидат биологических наук*

Дядюн Кристина Владимировна, *кандидат юридических наук*

Желнова Кристина Владимировна, *кандидат экономических наук*

Жуйкова Тамара Павловна, *кандидат педагогических наук*

Жураев Хусниддин Олтинбоевич, *кандидат педагогических наук*

Игнатова Мария Александровна, *кандидат искусствоведения*

Коварда Владимир Васильевич, *кандидат физико-математических наук*

Комогорцев Максим Геннадьевич, *кандидат технических наук*

Котляров Алексей Васильевич, *кандидат геолого-минералогических наук*

Кузьмина Виолетта Михайловна, *кандидат исторических наук, кандидат психологических наук*

Кучерявенко Светлана Алексеевна, *кандидат экономических наук*

Лескова Екатерина Викторовна, *кандидат физико-математических наук*

Макеева Ирина Александровна, *кандидат педагогических наук*

Матроскина Татьяна Викторовна, *кандидат экономических наук*

Матусевич Марина Степановна, *кандидат педагогических наук*

Мусаева Ума Алиевна, *кандидат технических наук*

Насимов Мурат Орленбаевич, *кандидат политических наук*

Прончев Геннадий Борисович, *кандидат физико-математических наук*

Семахин Андрей Михайлович, *кандидат технических наук*

Сенцов Аркадий Эдуардович, *кандидат политических наук*

Сенюшкин Николай Сергеевич, *кандидат технических наук*

Титова Елена Ивановна, *кандидат педагогических наук*

Ткаченко Ирина Георгиевна, *кандидат филологических наук*

Фозилов Садриддин Файзуллаевич, *кандидат химических наук*

Яхина Асия Сергеевна, *кандидат технических наук*

Ячинова Светлана Николаевна, *кандидат педагогических наук*

Почтовый адрес редакции: 420126, г. Казань, ул. Амирхана, 10а, а/я 231.

Фактический адрес редакции: 420029, г. Казань, ул. Академика Кирпичникова, д. 25.

E-mail: info@moluch.ru; <http://www.moluch.ru/>.

Учредитель и издатель: ООО «Издательство Молодой ученый».

Основной тираж номера: 500 экз., фактический тираж спецвыпуска: 17 экз.

Дата выхода в свет: 15.04.2016. Цена свободная.

Отпечатано в типографии издательства «Молодой ученый», 420029, г. Казань, ул. Академика Кирпичникова, д. 25.

Журнал зарегистрирован Федеральной службой по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций.

Свидетельство о регистрации средства массовой информации ПИ № ФС77-38059 от 11 ноября 2009 г.

Журнал входит в систему РИНЦ (Российский индекс научного цитирования) на платформе eLibrary.ru.

Журнал включен в международный каталог периодических изданий «Ulrich's Periodicals Directory».

Международный редакционный совет:

Айрян Заруи Геворковна, кандидат филологических наук, доцент (Армения)

Арошидзе Паата Леонидович, доктор экономических наук, ассоциированный профессор (Грузия)

Атаев Загир Вагитович, кандидат географических наук, профессор (Россия)

Бидова Бэла Бертовна, доктор юридических наук, доцент (Россия)

Борисов Вячеслав Викторович, доктор педагогических наук, профессор (Украина)

Велковска Гена Цветкова, доктор экономических наук, доцент (Болгария)

Гайич Тамара, доктор экономических наук (Сербия)

Данатаров Агахан, кандидат технических наук (Туркменистан)

Данилов Александр Максимович, доктор технических наук, профессор (Россия)

Демидов Алексей Александрович, доктор медицинских наук, профессор (Россия)

Досманбетова Зейнегуль Рамазановна, доктор философии (PhD) по филологическим наукам (Казахстан)

Ешиев Абдыракман Молдоалиевич, доктор медицинских наук, доцент, зав. отделением (Кыргызстан)

Жолдошев Сапарбай Тезекбаевич, доктор медицинских наук, профессор (Кыргызстан)

Игисинов Нурбек Сагинбекович, доктор медицинских наук, профессор (Казахстан)

Кадыров Кутлуг-Бек Бекмурадович, кандидат педагогических наук, заместитель директора (Узбекистан)

Кайгородов Иван Борисович, кандидат физико-математических наук (Бразилия)

Каленский Александр Васильевич, доктор физико-математических наук, профессор (Россия)

Козырева Ольга Анатольевна, кандидат педагогических наук, доцент (Россия)

Колпак Евгений Петрович, доктор физико-математических наук, профессор (Россия)

Куташов Вячеслав Анатольевич, доктор медицинских наук, профессор (Россия)

Лю Цзюань, доктор филологических наук, профессор (Китай)

Малес Людмила Владимировна, доктор социологических наук, доцент (Украина)

Нагервадзе Марина Алиевна, доктор биологических наук, профессор (Грузия)

Нурмамедли Фазиль Алигусейн оглы, кандидат геолого-минералогических наук (Азербайджан)

Прокопьев Николай Яковлевич, доктор медицинских наук, профессор (Россия)

Прокофьева Марина Анатольевна, кандидат педагогических наук, доцент (Казахстан)

Рахматуллин Рафаэль Юсупович, доктор философских наук, профессор (Россия)

Ребезов Максим Борисович, доктор сельскохозяйственных наук, профессор (Россия)

Сорока Юлия Георгиевна, доктор социологических наук, доцент (Украина)

Узаков Гулом Норбоевич, кандидат технических наук, доцент (Узбекистан)

Хоналиев Назарали Хоналиевич, доктор экономических наук, старший научный сотрудник (Таджикистан)

Хоссейни Амир, доктор филологических наук (Иран)

Шарипов Аскар Калиевич, доктор экономических наук, доцент (Казахстан)

Руководитель редакционного отдела: Кайнова Галина Анатольевна

Ответственный редактор спецвыпуска: Шульга Олеся Анатольевна

Художник: Шишков Евгений Анатольевич

Верстка: Бурьянов Павел Яковлевич, Голубцов Максим Владимирович

На обложке изображен Сергей Михайлович Прокудин-Горский (1863–1944) — русский фотограф, химик, изобретатель, издатель, педагог и общественный деятель.

Статьи, поступающие в редакцию, рецензируются. За достоверность сведений, изложенных в статьях, ответственность несут авторы. Мнение редакции может не совпадать с мнением авторов материалов. При перепечатке ссылка на журнал обязательна. Материалы публикуются в авторской редакции.

СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦИЯ 1. ПРОБЛЕМЫ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Абдимомынова А. Ш., Кожабай А. Структурные особенности экономического потенциала Кызылординской области.....	1
Арынова Л. Д. Қазақстан Республикасының экономикалық өсімін қалыптастырудағы адам ролі.....	3
Бекетова К. Н., Жетписбай Е. И. Особенности развития малого и среднего бизнеса в Республике Казахстан на примере Кызылординской области.....	7
Ким В. В., Динислам Н. А. Методы управления малым бизнесом в Республике Казахстан	9
Ким В. В. Особенности транспортной сферы в Республике Казахстан.....	11
Мирсаякова В. А., Мактамкуль К. Механизм организации ипотечного кредитования в условиях казахстанской экономики.....	14
Мирсаякова В. А. Значение туризма в мировой экономике	17
Сегизбаева Д. У., Арынова Л. Д., Спанова Л. К. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесі	19
Спанова Л. К. Шағын бизнесті дамытудың шетелдік тәжірибесі	22
Умирзакова М. А., Алдабергенова Н. Е. Мемлекеттік — жеке серіктестіктің экономикалық мәні және қажеттілігі	25
Шайхисламова Г. Ш., Кудабай С. Жастар арасында девиантты мінез-құлықтың қалыптасу ерекшеліктері және оны алдын-алу шаралары	27

СЕКЦИЯ 2. ПЕРСПЕКТИВЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ РЕГИОНА

Абдимомынова А. Ш., Казбайқызы А. Модель взаимодействия элементов национальной инновационной системы на региональном уровне.....	31
Бекетова К. Н., Мухтарова А. Жергілікті өзін-өзі басқару құрылымының «қазақстандық» үлгісін жетілдіру бойынша ұсынымдар	34
Бекхожаева А. К., Базыл А. Мемлекеттік басқарудың тиімді жүйесін оңтайландыру мәселелері	37
Бекхожаева А. К., Жаркеткенева Д. Развитие туристического кластера в региональной экономике	42
Берикболова У. Д., Казбайқызы А., Жанибекова А. Мировой опыт повышения экспортного потенциала страны.....	44
Берикболова У. Д. Роль государства в повышении конкурентоспособности экономики	47
Жусупов А. Е., Мактамкул К. Көлік саласының дамуын мемлекеттік реттеу бағыттары	50
Рысмаханова Г. Ж., Тунгышбаева Л. Основные направления роста экспортного потенциала Кызылординской области.....	53
Сегизбаева Д. У. Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік-экономикалық қауіпсіздік мәселелері	55
Умирзакова М. А., Қазақбаева А. О. Өңірдегі денсаулық сақтау жүйесін жақсартуда мемлекеттік-жекеменшік серіктестікті дамыту...	58
Шайхисламова Г. Ш. Агропромышленный комплекс как системообразующий фактор продовольственной безопасности	60

СЕКЦИЯ 1. ПРОБЛЕМЫ РЕГИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА

Структурные особенности экономического потенциала Кызылординской области

Абдимомынова Алма Шакирбековна, кандидат экономических наук, доцент

Кожабай Аида, студент

Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата

Кызылординская область привлекала к себе всегда повышенное внимание со стороны исследователей. Это связано с тем, что область относится к регионам экологического бедствия, находится вблизи космодрома «Байконур», имеет определенный ресурсный потенциал для укрепления места республики на мировой арене и т.д.

Область расположена в южной части республики, образована в 1938 г. Территория области равна 226,0 тыс. км². В 2014 г. население составило 612,1 тыс. человек, а плотность населения на 1 км² территории — 2,7 человека [1, с.32].

Так как потенциал несет на себе в количественную предопределенность, то, на наш взгляд, необходимо его измерение и определение качественных и количественных сторон. Для этого необходимо проанализировать количественную определенность основных составляющих экономического потенциала области.

Ресурсный потенциал области как природно-территориального образования существен и ему свойственно следующее. Область располагает разнообразными полезными ископаемыми, в числе важнейших из которых являются углеводородное сырье (нефть, газ и конденсат), цветные металлы (свинец и цинк), черные металлы (железо, титан, ванадий), радиоактивные как уран. Разведаны в области значительные запасы поваренной, лечебной соли, кварцевых песков, известняка, подземных вод, золота. В целом в границах области выделяются ресурсы, которые можно подразделить на такие группы, как ресурсы природных компонентов и ресурсы природно-территориального комплекса. По признаку хозяйственного использования они подразделяются на ресурсы промышленного производства и ресурсы сельскохозяйственного производства. Кроме того, в системе ресурсов имеются ресурсы исчерпаемого типа, среди которых особо выделяются невозобновляемые наряду с возобновляемыми ресурсами.

Особенность данного региона заключается в том, что она характеризуется наличием относительно возобновляемых ресурсов, а также наличием неисчерпаемых ре-

сурсов. В области имеются крупные запасы поваренной соли, известняка, кварцевого песка, лечебной соли.

Как известно, количественные параметры включают в себя обеспеченность, прежде всего, земельными ресурсами. Общая земельная площадь области составляет 24035,9 тысяч гектаров. В том числе все сельскохозяйственные угодья составляют 12166,8 тысяч гектаров. Область на уровне республики занимает достойное место и на ее долю приходится 5,3% всех сельскохозяйственных угодий, 6,3% всех земельных площадей. Довольно существенна доля области в структуре сенокосов и пастбищ. Соответственно, это располагает для развития на данной территории производства сельскохозяйственной продукции и продуктов ее промышленной переработки.

По наличию аграрных ресурсов, в т.ч. сельскохозяйственных угодий на 01.01.2012 г. занимает 6,5%, а доля области в производстве продукции сельского хозяйства в республике с каждым годом снижается. Одновременно, как видно из данных таблицы 2, наличие сельскохозяйственных формирований области в масштабе республики с каждым годом снижается. Среди показателей, которые имеют тенденцию к росту, следует назвать долю в численности населения, валовой региональный продукт, произведенная промышленная продукция, совокупный экспорт и импорт области. Основное вливание инвестиций было произведено в 1998–2005 гг., что связано с приходом иностранных компаний в разработку нефтегазовых месторождений, следствием чего и явилось возрастание объемов добычи углеводородного сырья и, соответственно, рост поставок его на внешние рынки. Несмотря на это, уровень безработицы, суммарная задолженность по обязательствам области растут.

Наибольшую долю в структуре ВРП области занимает промышленность, и в 2014 г. по сравнению с 2007 г. ее доля выросла с 24,75 до 47%. Аналогичным образом, за это время выросла в структуре ВРП и доля таких отраслей, как строительство и транспорт. Доля таких отраслей, как сельское хозяйство, торговля и прочие

в структуре ВРП за эти годы существенно снизилась. Так, в частности, доля сельского хозяйства упала с 12,48% в 2007 г. до 7% в 2014 г., что было связано с сокращением посевной площади и падением урожайности сельскохозяйственных культур. За эти годы снизились показатели удельного веса в ВРП торговли на 4,96% и прочих отраслей услуг области — на 13,28%.

Поскольку в области возросла доля промышленной продукции, то соответственно, возросло тем самым место области в экономике республики. Так, если в области в 2000 г. удельный вес аграрного сектора составлял — 38%, индустриального-28%, сектора услуг — 34%, то в 2014 г. они, соответственно, составили 7; 47 и 22%.

Другими словами, если выразить эти преобразования, то область, которую относили к аграрному региону, превратилась в индустриальный регион. Заметно улучшилось положение, занимаемой областью в объемах промышленного производства. Так, если в 2007 г. промышленность области в промышленности республики занимала 2,1%, а в 2014 г. его доля возросла почти в два раза и достигла 4,0%.

Тем не менее, область в региональном разделении труда имеет ярко выраженную сырьевую направленность. Об этом свидетельствуют такие факты как доля, занимаемая отраслью горнодобывающей промышлен-

ности в структуре промышленного производства. Так, на горнодобывающую промышленность в области приходилось в 2014 г. 94,0%, а на обрабатывающую промышленность — 4,1%. В течение последних двух лет удельный вес обрабатывающей промышленности еще снизился на 6 пунктов, а горнодобывающая промышленность возросла на 1,8 пунктов. Если эти показатели сравнить по республике в целом, то можно сказать, что область в два раза больше ориентирована на освоение горнодобывающих производств, поскольку в республике соотношение горнодобывающей и обрабатывающих отраслей промышленности находятся примерно 45:55% [2, с.112].

Как показали наблюдения, по всем наименованиям производства продуктов питания показатели области в несколько раз ниже средних по республике значений. Исключение могут составить лишь показатели развития отраслей минерально-сырьевого комплекса.

За эти годы большими темпами наращивали объемы добычи нефти предприятия нефтяной промышленности. Основную долю в совокупном объеме промышленной продукции занимает промышленность, а в структуре произведенной промышленной продукции по отраслям области аналогичным образом преобладающая роль принадлежит нефтяному сектору. Эту тенденцию отражают данные таблицы 1.

Таблица 1. Динамика основных показателей развития промышленности Кызылординской области за 2007–2014 гг.

Показатель	Годы							
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Объем промышленной продукции, млрд. тенге	7,7	17,2	26,4	63,4	77,2	116,2	140,9	231,5
Индексы физического объема промышленной продукции, в%	87,6	117,3	121,2	132,7	116,0	135,6	118,7	109,3
Добыча нефти, тыс. тонн	1945,0	3009,3	3928,1	5338,0	6172,8	8432,3	9942,1	10665,7
Газ попутный, тыс. тонн	52,7	71,3	62,5	74,4	77,2	411,3	781,7	875,9
Производство обуви, тыс. пар	31	229,4	339	520,1	675,4	402	367,8	-
Жатки рядковые, шт.	43	61	74	31	27	16	7	7
Примечание — составлена по источникам [1,2]								

Наряду с этими природными факторами, определяющими потенциал области, следует отметить и наличие таких факторов, которые обусловлены сознательной деятельностью общества. Речь в данном случае идет об имеющемся потенциале области, созданной в результате проводимой экономической политики и исторически сложившимся размещением производительных сил. Так, завершилась приватизация в сельском хозяйстве, сформировавшая институциональную структуру агросектора региона. По области на базе бывших совхозов и колхозов создано 1822 агроформирований, в том числе 1663 крестьянских (фермерских) хозяйств, 13 производственных кооперативов, 17 акционерных обществ, 118 — ТОО, 9 — полных товариществ, 2 — госхоза.

В настоящее время область, ранее специализированная на выпуске преимущественно аграрной продукции, ныне превратилась в нефтедобывающий регион, и из года в год растут объемы промышленного производства. Тем самым возросли рейтинг области и занимаемое ей место в экспортном потенциале республики. Это стало результатом наращивания в области институционального потенциала и других отраслей. В 2007 г. в РК работало 17924 малых предприятия, из них на самостоятельном балансе было 5160 предприятий. На долю же Кызылординской области из них, соответственно, приходилось 211 и 87 предприятий. Среди предприятий, действующих в отраслях промышленности, наблюдаются резкие изменения. Так, если в 2010 г. в области действовало 239 предприятий, то

в следующем году их число сократилось до 176. Интенсивное развитие предприятий нефтяного и газового сектора в следующем году востребованным сделало ряд вспомогательных производств [3, с.419].

Важное значение для развития области играет такой элемент экономического потенциала как количество и качество трудовых ресурсов. Население области из года в год, начиная с 1995 г., растет. Одновременно наблюдается положительная тенденция роста в количестве и структуре трудовых ресурсов. Так, по уровню экономически активного населения показатели области не столь отличны от республиканских значений. Однако по уровню активного населения, занятого в отраслях народного хозяйства, показатели области ниже республиканских, среди безработных — значительно выше.

С интенсивным освоением нефтегазового сектора в области появилась возможность создания новых рабочих мест и сокращения количества безработных. Так, в 2011 г. их количество снизилось до 39000, а в 2012 г. составило 34400 человек. В 2013 г. в горнодобывающей

промышленности численность занятого населения составила 6,3 тыс. человек, а в 2014 г. — 6,1 тыс. человек.

Приведенные выше показатели способствовали формированию такого социально-экономического уровня развития области, на характеристике которого следует остановиться. За последние годы в области возрастает количество предприятий и производств. Участие отечественных и иностранных предприятий в нефтегазовых проектах области позволили увеличить объемы закупок крупными компаниями, в том числе иностранными, продукции отечественных товаропроизводителей. Вместе с тем, в области наблюдается снижение активности промышленных предприятий и хозяйствующих субъектов малого и среднего бизнеса в сфере производства, выпуска оборудования, запасных частей и товаров народного потребления. В числе негативных тенденций надо назвать: изношенность основных средств (технологий), обуславливает затратный механизм формирования себестоимости (большой расход сырьевых, трудовых, энергетических ресурсов) и связывание в запасах значительной части оборотных средств предприятий.

Литература:

1. Социально-экономическое развитие Кызылординской области в 2014 г. Статистический сборник. Кызылорда, 2014, — 56 с.
2. Регионы Казахстана. Статистический ежегодник. Астана, 2014, — 260 с.
3. Берикболова, У.Д., Абдимомынова А.Ш. Современное состояние экспортного потенциала Кызылординской области. Международный журнал экспериментального образования. 2015. № 2—3. с. 418—420.

Қазақстан Республикасының экономикалық өсімін қалыптастырудағы адам ролі

Арынова Лаура Данабекқызы, экономика ғылымдарының магистрі
Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті

Адам және оның өндірістік қызметі экономикалық және Әлеуметтік ғылымдарда маңызды орын алады. Өндірістің материалдық-техникалық базасының дамуы экономикалық өсімді қамтамасыз етуде табиғи капиталдың адами капиталдан басымдылығы жайында түсінік қалыптастыра бастады. Дегенмен, адам және оны жан-жақты дамыту қажеттілігі туралы пікірлер ерте кезеңдерде қалыптаса бастаған. Өз заманында Аристотель: «Байлық — біз қол жеткізуге ұмтылатын жетістік емес, себебі, ол тек пайдалы және басқа мақсатқа жету үшін қызмет етеді» — деп айтып кеткен [1]. Басқаша айтқанда, табыс және экономикалық өсім, соңғы мақсат емес, тек құрал болып табылады. Шын мәнісінде, бірнеше жүздеген жылдар бойы ғалымдар жиынтық өндіріс көлемінің артуы кедейлік ауқымын қысқартады және тұрғындардың әл-ауқатын арттырады деп ойлады. Өндірістің өсімі мен кедейшілік ауқымын қысқарту арасындағы күшті байланыс экономикалық өсімге қол жеткізеді деп есептеп, экономистер басты назарды өндіріс көлемінің өсуіне аударды.

Экономикалық дамуды қамтамасыз етуде адам ролінің маңыздылығын алғаш қарастырған және баға бергендер экономикалық теорияның классиктері. А. Смит және оның ізбасарлары адам қоғамдық байлықтың қайнар көзі ғана емес, сонымен бірге, бір бөлігі деп санады. Адамды қоғамдық өндірістің мақсаты ретінде мойындаған көзқарастарды басқа да мектептер өкілдерінің еңбегінен кездестіруге болады. Мысалы, маржиналистік бағыттың өкілдері адамның рыноктық экономикадағы оңтайлы іс-әрекет қағидасын қалыптастырды. Шекті пайдалылық теориясының негізгі ережелерін қалыптастыра отырып, пайдалылық идеясы арқылы маржиналистер өмірге «тұтынушылық іс-әрекет» теориясын еңгізді [2].

Неоклассикалық бағыттың және кембридждік мектептің негізін қалаушылардың бірі А. Маршалл адамның экономикадағы роліне қатысты көптеген пікірлерді сараптай отырып, байлықтың жиналуын адамның дамуымен тікелей байланыстырды. Оның: «Өндірістік байлық — тек адам өмірінің қажеттілігін қанағаттандырушы, табиғи

және ақыл-ой қуатын дамытушы құрал. Ал адамның өзі осы байлықтың ең басты өндірушісі, сондай-ақ, ол байлықтың соңғы мақсаты болып табылады» [3].

XX ғасырдың отызыншы жылдарында Дж.М. Кейнс экономикалық өсімнің маңызды шарты ретінде адамның қабілетін жүзеге асыру мен дамыту және оның жеке таңдау мүмкіндігін кеңейту деп атап көрсетті.

Көптеген уақыт бойы экономикалық ойлау тұтастай материалдық өсімнің аймағында болып жатқан іс-әрекеттердің ықпалында болды. Капиталды жинақтау және материалдық — заттық факторлары жан-жақты және анықтаушы факторы ретінде қарастырылды. Материалдық байлықтың өсу көздеріне факторлық талдау жасау ғалымдарға жаңа көзқарастардың пайда болуымен және адамның экономикадағы маңызы мен ролін ашып көрсетті.

Іс жүзінде адами дамудың экономикалық тұжырымдамасы «адами капитал» түсінігі арқылы келді. Бұл терминнің пайда болуына 50–60 жылдардағы американо-экономикалық Т. Шульцтің еңбек өнімділігін арттыру көздерін іздестіруде өз алдына бөліп көрсеткен және алғашында «қалдық фактор» деп аталған белгісіз параметрді анықтаған еңбектері негіз болды.

Нәтижесінде бұл параметр адамның еңбекке деген қалыптасқан және дамытып отыратын қабілеттері ретінде біріктірілді. Шульцтің шәкірттері арқылы өндіріс құралы және ұзақ мерзімді тұтыну заты ретінде екі жақты қызмет атқаратын «адами капитал» тұжырымдамасы қалыптастырылды. «Адами капитал» факторының бөлініп көрсетілуі экономикалық өсімнің маңызды көзі білім мен біліктілікті ажыратып берді, яғни осыған дейін тұтынушы және өндірістік емес деп танылып келген білім беру мен денсаулық сақтаудың экономикалық ролін дұрыс айқындауға мүмкіндік берді [4].

«Адами капитал» тұжырымдамасымен бірге экономикалық өсім теориясының адами даму теориясына айналуына «негізгі қажеттіліктер» тұжырымдамасы да ықпал етті. 60-шы жылдарда Скандинавияның зерттеу орталықтарында идея ретінде пайда болып, халықаралық ұйымдардың атсалысуымен Халықаралық Еңбек Ұйымының ««Жұмыспен қамту, өсім және негізгі қажеттіліктер» (1976 ж.) атты танымал баяндамаларының тұжырымдамасына айналған болатын. Ол көп жылдар бойы ұйымның бағдарламалық құжаты болды. Бұл тұжырымдаманың мәнісі мемлекетке әлеуметтік-экономикалық саясатты төмендегілерді есепке ала отырып құруды ұсынады: біріншіден, әрбір отбасының тамаққа, киімге, тұрғын үйге, үй жабдықтарына деген минималды қажеттіліктерін қанағаттандыру міндетін; екіншіден ауыз су, тұрғылықты жердің санитарлық жағдайы, қоғамдық көлік, білім алуы және денсаулығын қамтамасыз ету тәңірегінде қоғамдық қызметті жақсарту міндетін [5].

Адами даму тұжырымдамасында жаңа идеяларды «жеткізуші» өмірдің өзі болып табылады. Экономиканы дамытуды әлеуметтік тұрғыдан өлшеудің маңыздылығы арта түсіп, көптеген саяси бірлестіктердің бағдарламаларының

және экономиканы дамытудың ұлттық моделінің негізін қалыптастырудың (мысалы, шведтік үлгі, Германияның әлеуметтік бағытталған экономикалық үлгісі және т.б.) ажырамас бөлігі ретінде қабылданды. Көптеген елдердің қоғамдық-саяси құрылымы бүгінгі күні әлеуметтік-экономикалық критерилерге негізделген.

Адами даму теориясының пайда болуының келесі бір дәлелі екінші дүниежүзілік соғыс жылдарында қираған (Тайвань, Корея, Япония) елдердің даму тәжірибесінен көруге болады. Бұл елдердің даму стратегиясы адами фактор есебінен қалыптасты, яғни, ғылыми-техникалық прогрестің басты құрамдас бөлігі және экономикалық дамудың шексіз ресурсы. Шындығында, әрбір мемлекеттің басты капиталы оның азаматтарының «жарқын ақылының» болуында. Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін, Батыс Еуропа және Германияның экономикалық жағдайын көтерудегі Маршаллдың жоспары осы мемлекеттердің өздерінің ақыл-ой ресурстарының байлығы болмаса, қаржылық қолдауға қарамастан іске аспаған болар еді.

Бүгінгі күні дамыған елдерде адамға және тұрғындарды әлеуметтік қорғау саласына салынатын салымдар материалдық жинақтан асып түсуде. Адами ресурстарға инвестиция салу мықты экономиканы құруда бірден-бір маңызды элемент болып табылады, өйткені, әрбір экономикалық іс-әрекеттер ең алдымен, еңбек ресурстарының негізінде құрылады.

Осылайша, қоғамдық дамудың заманауи көрінісі адамды тек рухани салада ғана емес, ұдайы өндірістік байланыстарда да ерекше орынға шығарады, яғни, адам әлеуметтік-экономикалық дамудың бастапқы және ақырғы шегі болып табылады. Адами өлшемдер — бұл дамудың басты айқындаушысы, ал материалдық-заттай әлеует — мұндай дамудың шарты ретінде қалыптасады.

Біздің көзқарасымыз бойынша, «адами даму — адам тіршілігінің барлық құбылыстарында адамдарды кең ауқымдағы таңдау мүмкіндігімен қамтамасыз ету үдерісі. Олардың негізгісі — ұзақ және ауру-сырқаусыз өмір сүру, білім алу мен лайықты тұрмыс деңгейі үшін қажет ресурстарға қол жеткізу мүмкіндігі».

80-жылдардың екінші жартысында қоғамның алға жылжуында адами даму идеялары, ұлттық даму бағдарламалары және халықаралық бірлестіктердің жобаларын құрастыруда кең көлемде қолдауға ие болды. Мысалы, 1987 жылы БҰҰ-ның дамуды жоспарлау жөніндегі Комитеті 1988 жылға арналған өз баяндамасын, экономиканы құрылымдық қайта құрудың гуманитарлық аспектілеріне арнады. М.уль-Хак, К.Н. Гриффин, Дж. Найттың басшылығымен дайындалған «Адам әлеуетінің дамуы: даму стратегиясының ұмытылған өлшемі» атты зерттеу қорытындылары адами даму тұжырымдамасының негізін қалады [6].

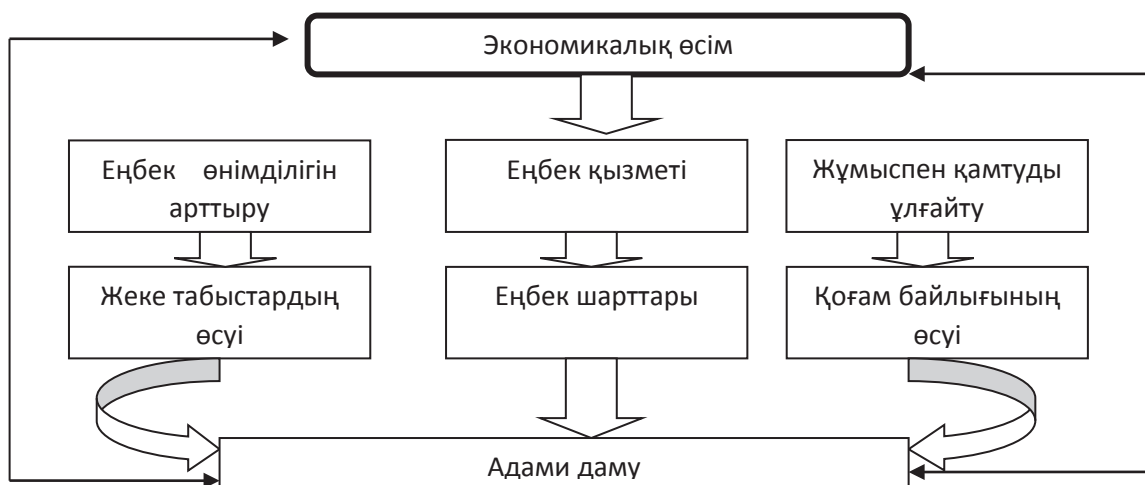
Адам әлеуеті дамуының осы заманғы түсінігіне А. Сеннің 1989 жылы «Мүмкіндіктерді ұлғайту ретіндегі даму» еңбегінде жарияланған теориялық зерттеулері шешуші ықпал жасады. Ол даму үдерісін материалдық не-

месе экономикалық әл-ауқатты арттыру ретінде емес, адам «мүмкіндіктерін» ұлғайту (кеңейту) үдерісі, яғни ұзақ және салауатты өмір сүру, білімге қол жеткізу, көбірек шаруалар тындыру және тағы сол сияқтылар ретінде қарады. Бұл ретте осы үдеріс адам таңдауы еркіндіктерін кеңейтумен байланысты. Адами даму тұжырымдамасы сол арқылы даму мақсаты ретінде экономикалық өсудің көрсеткіші есесінде ЖҰӨ (Жалпы ұлттық өнімінің) өсуін емес, адамның өзінің даму мүмкіндігін, оның таңдау еркіндігі өрісін ұлғайтуды қойды [6, б.52].

Адами даму тұжырымдамасы алғаш рет 1990 жылы әлемдік деңгейде бірінші рет баяндамаға енгізілді. Сарапшылар мен қатысушылар адами даму тұжырымдамасын дамыту идеяларын жыл сайынғы есептерінде жалғастырып отырды. Адами даму тұжырымдамасы

расында соңғы уақыттары толықтырылып және дамып отырды. БҰҰ-ның жылда өткізілетін әлемдік есептерінде ғана емес, БҰҰ-ның құрамындағы әрбір мемлекеттің ұлттық есептерінен, сонымен қатар Қазақстанда да (біздің елде 1995 жылдан бастап Ұлттық есеп жарық көруде), жүргізілуде. Ұлттық есеп беру саяси талдау мен жоспарлауға, жұмыс материалдарын дайындайды және нақты ақпарат көзі мен статистикалық мәліметтер арқылы әлеуметтік көрсеткішті бейнелейді, мемлекет үшін маңызды сұрақтарды шешуде, жалпы қоғам қатысушыларын пікір-таласқа қатысуға ынталандырады.

Экономикалық өсім адам дамуында негізгі роль атқарады, бірақ ол ұсынатын жақсартылған әл-ауқатты тұрмыстың мүмкіндіктерін толық пайдалану үшін, экономикалық өсімді дұрыс басқара білу керек (1-сурет).

Сурет 1. Экономикалық өсім мен адами даму арасындағы байланыс

Экономикалық өсім мен адами даму арасында қалаулы байланыс орнатудың төрт тәсілі бар.

Бірінші тәсіл білімге, денсаулық сақтауға, кәсіптік даярлыққа инвестицияларды ұлғайтуды, адам қабілеттерін іске асыруға және оның өндіріс пен игіліктерді негізінен ақылы еңбек арқылы бөлуге қатысуына жәрдемдесуді қамтиды.

Екінші тәсілдің мәні экономикалық өсу мен адамзат дамуының арасында тығыз байланыс орнату үшін шешуші жағдай ұлттық табыс пен байлықты әділ бөлу болуы тиіс екендігімен тұжырымдалады. Табыс пен байлық әркелкі бөлінетін жерлерде, ЖІӨ жоғары қарқынмен өсуі адамдар тұрмысына оң әсер етпейді.

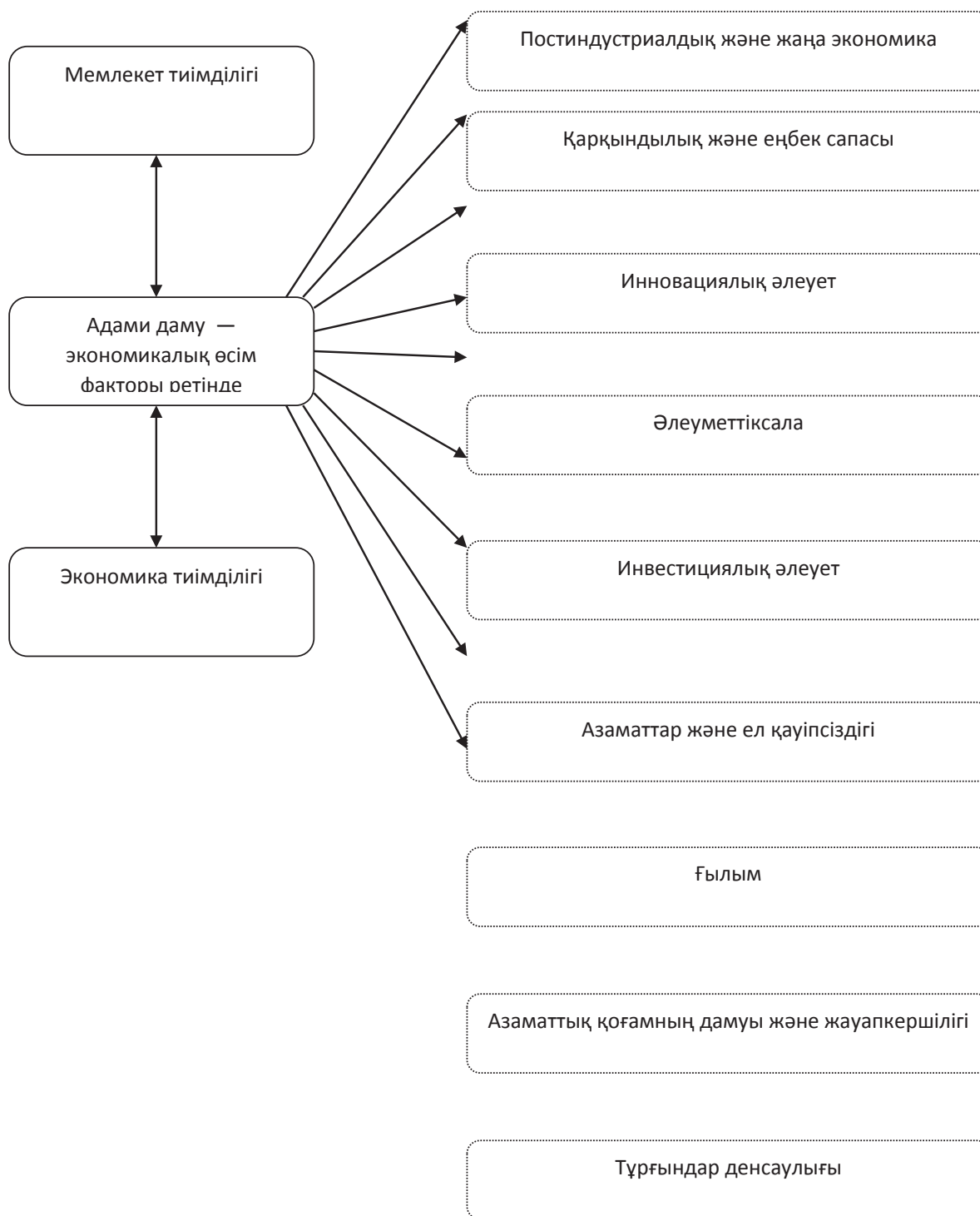
Үшінші тәсіл кейбір елдердің тіпті экономикалық өсім мен бөлу орын алмаған жағдайда да адам дамуында белгілі бір жетістіктерге қол жеткізгендерін көрсетеді. Олар осындай жетістіктерге мемлекеттік әлеуметтік шығындарды дәл ұйымдастыра білгендерінің арқасында жетті.

Төртінші тәсіл — адам мүмкіндіктерін, әсіресе әйелдер мүмкіндіктерін ұлғайтуды мақсат тұтады, ол экономикалық өсім мен адами даму арасындағы байланысқа жетудің сара жолын көрсетеді. Мүмкіндіктерді ұлғайту адам өмірінің барлық салаларында қатысуы тиіс. Егер адамдар

өз таңдауын саяси, қоғамдық және экономикалық салаларда жасауға құқылы болса, онда экономикалық өсудің перспективалары анағұрлым орнықты, баянды болады және адамдардың мүдделерін ескереді [7, б.5].

Экономикалық өсімнің дәстүрлі теориясына қарағанда, адами даму тұжырымдамасының потенциалы біршама жоғары. Экономикалық өсім моделі, адам өмірінің сапасын арттырумен емес, ЖҰӨ-нің көбеюімен байланысты (2-сурет).

«Экономикалық өсім — адам дамуы» циклында тізбектік екі байланыс бар. Солардың біреуі экономикалық өсімнен адамдардың өсуі үшін адам дамуына қарай апарды. Екіншісі керісінше. Біріншісі-экономикалық өсудің адам дамуына қалай жәрдемдесетінін, екіншісі адам дамуының экономикалық өсуге қалай ықпал ететінін көрсетеді. Әр жағдайда күшті байланыстар бар, бірақ олардың бірде-біреуі мүлтіксіз немесе өте тиімді болып табылмайды. Бірақ солардың барлығы бірге себептік-салдарлық байланыстар құруы мүмкін, осы байланыстар ең қолайлы жағдайлардың тоғысуы кезінде елдің адам дамуы мен экономикалық өсу салдарында елеулі прогреске қол жеткізуіне көмектесуге мүмкіншілігі болады

Сурет 2. Экономикалық өсім факторы ретінде адами дамудың орны мен ролі

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Платон. Государство. Законы. Политики /предисл. Е. И. Темнова. — М., 1998—255 с.
2. Мустафина А. Теоретические аспекты оплаты интеллектуального труда // Труд в Казахстане. — 2008-№ 4. — 2—8с.
3. Қошанов А.К. «Трудные восхождения на путях к рынку». — Астана, «Елорда», 2004—2011с.
4. Беккер Г. Теория распределения времени. — США: ЮПИ, 1996. — № 2, — 235с.
5. Маршалл А. Принципы политической экономии. Пер. с англ. — М., Прогресс, 1983. — 415с.
6. Ильин В. И. Социальное неравенство: деятельностно-конструктивистский подход. — М., 2000. — 228с.
7. Абдимомынова А. Ш., Махамбетова М. А., Жусупов А. Е. Гендерная структура занятости в Казахстане: проблемы дискриминации Международный журнал экспериментального образования. 2015. № 3—3. С.370—372.

Особенности развития малого и среднего бизнеса в Республике Казахстан на примере Кызылординской области

Бекетова Камар Назарбековна, кандидат экономических наук;
Жетписбай Ерлан Иманбекович, магистрант
Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата

В данной статье рассматриваются особенности развития малого и среднего бизнеса в Республике Казахстан на примере Кызылординской области. Также предложены пути совершенствования малого бизнеса в Республике Казахстан. Целью данной статьи является выявление особенностей развития малого и среднего бизнеса в Казахстане. Объектом исследования в статье является совокупность экономических отношений, отражающих систему развития и управления малым бизнесом в РК.

Ключевые слова: *малый бизнес, средний бизнес, малые предприятия, приватизация, микрокредитование.*

Предпринимательство — это свободная инициатива людей в хозяйственной деятельности, это способ организации экономических сил. Иными словами, это испытанный в мировой практике способ эффективной организации производства. Существование предпринимательства — обязательное условие функционирования рынка.

Малое предпринимательство играет большую роль в экономике любых стран, так как ему свойственны определенные преимущества, к которым относятся:

- более низкая потребность в первоначальном капитале и способность быстро вводить изменения в продукцию и процесс производства в ответ на требования местных рынков;
- относительно более высокая оборачиваемость собственного капитала;
- широкое использование местных материальных и трудовых ресурсов;
- относительно невысокие расходы при осуществлении деятельности;
- большая независимость действий субъектов малого предпринимательства;
- гибкость и оперативность в принятии и выполнении принимаемых решений;
- большая возможность для индивидуума реализовать свои идеи, проявить свои способности.

К преимуществам малого и среднего бизнеса также можно отнести: близость к местным рынкам и приспособление к запросам клиентуры; производство малыми партиями, что невыгодно крупным фирмам; исключение лишних, второстепенных звеньев управления [1, с.15].

Развитию малого бизнеса в настоящее время уделяется большое внимание. Объясняется это, прежде всего, тем, что именно малый бизнес во многих областях деятельности обеспечивает реальные условия для подъема экономики и выхода Казахстана из экономического кризиса. Следует отметить, что малый бизнес занимает важное место в экономике стран с развитой рыночной системой.

Создание благоприятных условий для развития предпринимательства является одной из задач государственной политики. Правительством проводится большая

работа в этом направлении. Речь идет о максимальном снижении административных барьеров, стремлении к такому уровню регулирования, который не будет мешать развиваться предпринимательству. Для этого улучшается нормативно-правовая база, регулирующая предпринимательскую деятельность [1, с.18].

Сегодня в республике государственная поддержка малого и среднего бизнеса носит многоуровневый характер: осуществляются мероприятия в области снижения налогового бремени, проводится легализация собственности и активов, реализуется комплекс мер по облегчению доступа к кредитным ресурсам, упрощаются административные процедуры и разрешения, организуются региональные центры поддержки малого и среднего бизнеса как в городах, так и на селе.

Вместе с тем сегодня государство принимает меры для активизации банковского кредитования малого и среднего бизнеса, для чего реализуется программа субсидирования и гарантирования банковских кредитов. Привлекаются транши Азиатского банка развития и других международных финансовых институтов для их последующего размещения в банках второго уровня. Одной из причин снижения банковского кредитования является также качество кредитного портфеля банков. Поэтому основной акцент необходимо сделать на оздоровлении кредитного портфеля банков второго уровня.

Кызылординская область является экономически стабильно развивающимся регионом страны, обладает значительными ресурсами, составляющими потенциал ее уникальных конкурентных преимуществ. Запасы природных ископаемых представлены богатыми месторождениями железных и полиметаллических руд, урана, нефти, поваренной соли, известняка, кварцевых песков.

Кызылординская область является крупным производителем и поставщиком поваренной соли, кварцевого песка, бахчевых, рыбных изделий, и одним из единственных — риса. В области производятся также строительные материалы, швейные изделия, мебель и т.д.

В регионах Казахстана малый бизнес более чем на 80% ориентирован на внутрорегиональные рынки (а в тор-

говле и строительстве более чем на 90% — на местные, то есть на городские и районные); и даже применительно к промышленности внутрирегиональная ориентация составляет более 70%. Наибольшее число активных предприятий в региональном разрезе приходится на Мангистаускую область (96,2%), г. Астану (95,9%), а также на Кызылординскую (95,5%), Атыраускую (95%) и Западно-Казахстанскую (94,4%) области [2, с.18].

На 1 октября 2015 года в Кызылординской области количество действующих субъектов МСП составило 42725 единиц, в том числе субъекты малого предпринимательства — 4494, субъекты среднего предпринимательства — 73, индивидуальные предприниматели — 35406, крестьянские хозяйства — 2752 единиц.

В области на 1 октября 2015 года было зарегистрировано 47591 предприятий малого и среднего бизнеса. Из зарегистрированных 73,4% (4549 единиц) предприятий являлись действующими, то есть осуществляли или потенциально могли осуществлять экономическую деятельность, 2759 предприятий (60,6% из числа действующих) были активными.

В региональном разрезе наибольшее количество активных предприятий малого и среднего бизнеса приходится на г. Кызылорда (76,5%), Шиелийский (6,9%), Казалинский (4,0%) районы. Выпуск продукции (товаров и услуг) субъектами МСП в январе-июне 2015 года составил 97462 млн.тенге. Численность активно занятых в МСП на 1 июля 2015 г. составила 84431 человек.

На 1 октября 2015 года 722 предпринимателя области обучены по государственным программам:

- Консультация — 2977;
- По проекту «Бизнес советник-1» — 698;
- «Деловые связи» 1 этап — 17;
- «Назарбаев Университет» — 12;
- В рамках 4-го направления программы «Дорожная Карта Бизнеса-2020» по второму этапу проекта «Деловые связи» прошли стажировку в Германии 2 топ-менеджера Кызылординской области [3, с.10].

По итогам 2014 года в области доля малого и среднего предпринимательства ВРП составила 11,1%. Глава государства особо отметил, что развитие малого и среднего предпринимательства является главным инструментом индустриального и социального обновления Казахстана в XXI веке.

На поддержку предпринимательства и развитие производственной инфраструктуры в рамках «Дорожной карты бизнеса-2020» в 2015 году было направлено 2,6 млрд. тенге, что на 77 процентов больше, чем в 2014 году.

В рамках программы были созданы индустриальные зоны в Аральском, Казалинском, Жалагашском, Шиелийском районах и г. Кызылорде. В качестве дополнительных мер поддержки начинающих предпринимателей в сентябре 2014 года в области создан Региональный инвестиционный центр (РИЦ). Его возможности максимально используются для кредитования микробизнеса, особенно в сельской местности. В прошлом году РИЦ «Кызылорда»

профинансировал 56 проектов на общую сумму 342,1 млн. тенге, было создано 223 новых рабочих места.

Финансово-кредитная поддержка субъектов малого и среднего бизнеса в области осуществляется через филиалы банков второго уровня, АО «Агрокредитная корпорация», «Фонд финансовой поддержки сельского хозяйства», «ФРП «Даму», микрокредитными и другими кредитными организациями.

Отмечено, что в дальнейшем будут исключены все нормативно-правовые акты, препятствующие развитию бизнеса, малый бизнес превратится в семейную традицию, передающийся из поколения в поколение.

Как сказал Президент, нужно активизировать работу по поддержке малого и среднего бизнеса и деловой активности. Так же он отметил, что нужно дополнительно 100 млрд. тенге для льготного кредитования малого и среднего бизнеса и крупного предпринимательства. Наряду с этим было отмечено о необходимости реализации проектов пищевой и химической промышленности, отраслей машиностроения и оказания услуг.

Решение о выделении дополнительных 100 млрд. тенге из Национального фонда для развития малого и среднего бизнеса является отличной возможностью для увеличения доли малого и среднего предпринимательства в валовом внутреннем продукте. Это даст возможность не только для открытия новых производств, но и является возможностью для открытия новых рабочих мест в регионе.

Из выделенных ранее 100 млрд. тенге в 2014 году предпринимателям Кызылординской области было предоставлено кредитов на сумму более 466 млн. тенге. 12 субъектов предпринимательства, осуществляющих свою деятельность в обрабатывающей промышленности, использовав возможности программы, получили кредитные средства.

Вклад малого и среднего бизнеса в ВВП Казахстана на сегодня составляет около 20%, данный показатель с учётом небольших колебаний сохранялся на аналогичном уровне в течение 5 лет. Низкий вклад малого и среднего бизнеса в нашей стране объясняется тем, что основную долю ВВП создает крупный бизнес, представленный в нефтегазовом и металлургических секторах. На долю предприятий крупного бизнеса приходится 70% ВВП [4].

Программа «Дорожная карта бизнеса-2020» на сегодняшний день стала эффективной. В соответствии с ней осуществляется три основных направления:

1. Поддержка новых бизнес-инициатив. В рамках данного направления используются механизмы субсидирования процентной ставки и гарантирования кредитов для реализации новых проектов, сервисная поддержка ведения бизнеса.

2. Оздоровление предпринимательского сектора, т.е. поддержка уже существующего бизнеса, столкнувшегося в кризисное время с финансовыми трудностями.

3. Поддержка экспортоориентированных производств.

В 2016 году в области усилится поддержка предпринимателей в несколько раз. К этому привлекаются соци-

ально-предпринимательская корпорация и Региональная палата предпринимателей, которые приступили к реализации пилотного проекта «Микробизнес-Кызылорда». В 2016 году на реализацию пилотного проекта предусматривается направить 600 млн.тенге, в том числе 300 млн. тенге — НПП «Атамекен».

Проведенное исследование показало, что роль малого бизнеса велика не только количественно, но и функцио-

нально, иными словами, по тем задачам, которые он решает в экономике. Дальнейшее развитие малого бизнеса, использование инновационного потенциала малого предпринимательства, его стимулирование должны и в будущем обеспечить устойчивое функционирование либеральной экономической системы Республики Казахстан, главной опорой которой будет выступать сильный предпринимательский класс.

Литература:

1. Дауранов, И., Курбанова Г., Рудецких А., Шишкина А. Малый бизнес Казахстана: Тенденции и проблемы развития. Алматы, 2008.
2. Казахстан: 2013–2015. Информационно-аналитический сборник. Алматы: Агентство РК по статистике. Алматы, 2015.
3. Программа «Дорожная карта бизнеса 2020» от 13 апреля 2010 года.
4. Абдимомынова, А. Ш., Жаксыгулова Р. А. Малый инновационный бизнес в Республике Казахстан. Россия и Казахстан: опыт научно-экономического сотрудничества, перспективы интеграции. Сборник статей международной научно-практической конференции. ФБГОУ ВПО Ставропольский государственный аграрный университет; Кызылординский государственный университет им. Коркыт Ата. 2015. с. 10–15.

Методы управления малым бизнесом в Республике Казахстан

Ким Венера Владимировна, магистр экономических наук, старший преподаватель;

Динислам Нурханым Абунасыровна, студент

Кызылординский государственный университет имени Коркыт-Ата

В данной статье рассматриваются методы управления малым бизнесом в Республике Казахстан, т.к. управлению и развитию малого бизнеса в настоящее время уделяется большое внимание. Целью данной статьи является выявление механизмов совершенствования управления малым бизнесом в Республике Казахстан. Объектом исследования в статье является система управления малым бизнесом в РК.

Ключевые слова: *малый бизнес, средний бизнес, малые предприятия, приватизация, микрокредитование.*

Предпринимательство Казахстана в последнее время характеризовалось неустойчивой динамикой роста числа предприятий и занятых в них работников. Любой вид предпринимательства требует довольно гибкого управления и постоянного поиска новых решений, технологий и рынков сбыта. Одной из основных проблем, с которыми сталкивается владелец небольшого предприятия, является совершенствование малого бизнеса на всех этапах его развития [1, с.24].

Если первоначально небольшое предприятие, которое было создано частным предпринимателем, может управлять «стихийными методами», то, при увеличении количества сотрудников или объемов заказов, необходимо проводить мероприятия, направленные на совершенствование малого бизнеса. Одним из главных недостатков многих малых предприятий является отсутствие четкого планирования финансовых показателей.

Еще одним направлением совершенствования малого бизнеса является применение новых технологий производства. Многие владельцы малых предприятий вынуж-

дены приобретать устаревшее оборудования, которое используется до тех пор, пока оно не придет в полную негодность. К сожалению, деньги на покупку или модернизацию оборудования для своего бизнеса может выделять далеко не каждый предприниматель, что плачевно сказывается на продукции, которая производится малым предприятием.

Совершенствование малого бизнеса также должно затрагивать кадровую политику. Если на первоначальном этапе развития предприятия можно нанять работников, рассказав о вашем бизнесе знакомым, то в процессе расширения малого бизнеса необходимо обратиться в кадровое агентство или разместить объявления в сети Интернет о поиске «рабочей силы».

Одним из важнейших этапов совершенствования малого бизнеса является распределение полномочий. Владелец малого предприятия физически не может решать все проблемы, которые возникают при управлении предприятием. Часть работы, например, составление и сдачу бухгалтерской отчетности, можно поручить другому ма-

лому предприятию, которое гораздо быстрее и качественнее справится с этой задачей.

Пути преодоления проблем малого бизнеса в Казахстане:

1. создание правовых и организационных условий для роста деловой активности малых предприятий;
2. реализацию экономической политики, включая научно-техническую, инновационную, инвестиционную, целевую;
3. реализацию налоговой и кредитно-финансовой политики для обеспечения эффективного развития малого бизнеса;
4. оказание малым предприятиям содействия в осуществлении внешнеэкономической деятельности;
5. применение по отношению к малым предприятиям специальных мер поддержки с учетом особенностей каждой отрасли и региона, отдельных групп предпринимателей и видов деятельности: поощрение ремесел, сезонных работ, артельных и семейных форм организации деятельности;
6. упрощение порядка регистрации и форм отчетности, сокращение перечня лицензируемых видов деятельности.
7. снижение расходов по социальному страхованию. Содействие развитию малого предпринимательства призвано обеспечить реализацию целей государственной политики регулирования, а именно:
8. поддержание занятости, социально-экономической стабильности, роста общего благосостояния населения;
9. интенсификацию инвестиционных процессов;
10. стимулирование инноваций путем финансирования разработок новой продукции.

Основные меры государства, направленные на создание условий для бизнеса:

1. Введение моратория на проверки малого и среднего бизнеса;
2. Разработка нового Налогового кодекса, предусматривающего кардинальное снижение налогового бремени на не сырьевые сектора экономики и упрощение налогового администрирования;
3. Проведение административной реформы, основной целью которой является устранения возможностей для коррупции со стороны недобросовестных чиновников;
4. Снижение административных барьеров;
5. Привлечение ассоциаций предпринимателей к законодательной деятельности, касающейся интересов бизнеса;
6. Реализация программы «30 корпоративных лидеров», в рамках которой оказывается государственная поддержка прорывным проектам, которые, в свою очередь, создадут вокруг себя сотни малых и средних предприятий;
7. Улучшение, доработка закона «О конкуренции», создание профильного Агентства;
8. Совершенствование закона «О государственных закупках», использование ресурса государственных закупок для развития отечественного машиностроения;
9. Совершенствование центров поддержки предпринимательства и других объектов инфраструктуры;

10. Учебно-методологическое и информационное обеспечение деятельности субъектов предпринимательства, более расширено.

11. Политическая воля — особое внимание проблемам предпринимательства со стороны Главы государства и Премьер-министра Республики Казахстан.

12. Реализация Стратегического плана 2020 года — «Дорожная карта бизнеса — 2020» [2, с.10].

Государство создает условия и поддерживает предприятия, стремящиеся внедрить всемирно признанные методы управления качеством продукции и услуг. В целях стимулирования развития субъектов малого бизнеса создан «Фонд развития малого предпринимательства», сформирована республиканская сеть, представленная головным офисом в Алматы, филиалами в Астане и 14 областных центрах, тремя представительствами.

Основные мероприятия, по-видимому, должны быть ориентированы на решение следующих вопросов:

1. Приведение нормативной базы для функционирования систем аккредитации, сертификации и испытаний в Республике в соответствие с требованиями международных стандартов серии ИЕ 45000.

2. Внедрение менеджмента систем качества на предприятиях в соответствии с международными стандартами серии ИСО 9000 с целью повышения качества и конкурентоспособности казахстанской продукции на международном рынке.

3. Повышение уровня и эффективности работ по независимому контролю качества и безопасности продукции и услуг, путем создания системы добровольной сертификации, а также развития сети независимых органов по сертификации, испытательных и поверочных лабораторий, направленных на защиту здоровья и интересов потребителей.

4. Решение вопросов финансирования с целью создания, содержания и развития эталонной базы единиц физических величин.

5. Налаживание и оптимизация системы подготовки и повышения квалификации специалистов и информационного обеспечения в области управления качеством путем расширения международного и межгосударственного сотрудничества.

6. Расширение международного сотрудничества Казахстана в области всеобщего управления качеством.

Таким образом, есть еще масса нерешенных вопросов и проблем в бизнес-среде Казахстана. Это и снижение налоговой нагрузки на предпринимателей, и улучшение налогового администрирования, и совершенствование таможенной тарифной политики и разрешительных процедур, и развитие структуры поддержки и сопровождения предпринимательской деятельности.

Основная роль государства в области развития малого бизнеса заключается в создании стабильной и достаточной бизнес среды, через формирование соответствующей нормативно-законодательной базы и создание системы институтов, оказывающих услуги по развитию бизнеса (BDS) [3, с.43].

Государству необходимо придерживаться эффективной организации малого бизнеса. Принципы эффективной организации малого бизнеса:

1. Принцип собственности
2. Принцип самоорганизации
3. Принцип целенаправленности
4. Принцип наличия свободной рабочей силы.

Общие принципы управления малым бизнесом:

1. Маневренность
2. Приспособляемость
3. Гибкость
4. Динамизм
5. Оперативность
6. Независимость
7. Самостоятельность в выборе решений.

Современное состояние развития сектора малого бизнеса диктует необходимость пересмотра стратегии его государственной поддержки. Новая стратегия должна строиться с учетом отраслевых и региональных особенностей развития малого бизнеса.

При этом основными компонентами данной стратегии можно предложить:

— Совершенствование действующего нормативно-правового обеспечения;

- Содействие в расширении путей взаимодействия малых предприятий с крупными;
- Совершенствование системы налогообложения;
- Совершенствование финансово-кредитных механизмов;
- Устранение административных барьеров;
- Развитие системы оказания услуг и предоставления информации предприятиям малого бизнеса (Business Development Service);
- Поддержка развития общественного движения предпринимателей;
- Формирование системы подготовки и обучения специалистов для малых предприятий [4].

Комплексная реализация указанных компонентов позволит в среднесрочной перспективе сформировать благоприятные условия для развития сектора малого бизнеса в Казахстане. Стимулирование малого бизнеса, управление им объективно относятся к числу важнейших задач, стоящих перед государством. К числу основных принципов, в соответствии с которыми должна строиться данная система управления относятся: создание единого комплекса мер регулирования, включающего весь современный арсенал рычагов воздействия на малый промышленный бизнес; административно-правовые, административно-экономические, собственно экономические.

Литература:

1. Дауранов, И., Курбанова Г., Рудецких А., Шишкина А. Малый бизнес Казахстана: Тенденции и проблемы развития, Алматы, 2008.
2. «Дорожная карта бизнеса 2020» от 13 апреля 2010 года. с.10–11.
3. Абдимомынова, А.Ш., Жаксыгулова Р.А. Малый инновационный бизнес в Республике Казахстан. Россия и Казахстан: опыт научно-экономического сотрудничества, перспективы интеграции. Сборник статей международной научно-практической конференции. ФБГОУ ВПО Ставропольский государственный аграрный университет; Кызылординский государственный университет им. Коркыт Ата. 2015. с. 10–15.
4. www.fund-damu.kz (сайт фонда развития предпринимательства «Даму»)

Особенности транспортной сферы в Республике Казахстан

Ким Венера Владимировна, магистр экономических наук, старший преподаватель
Кызылординский государственный университет имени Коркыт-Ата

В данной статье рассматриваются особенности транспортной сферы в Республике Казахстан, которая нуждается в дальнейшем реформировании. Вхождение Республики Казахстан в клуб наиболее развитых государств мира предполагает опережающее развитие транспортного комплекса республики, т.к. он обеспечивает стабильное удовлетворение транспортных потребностей народного хозяйства и населения.

Ключевые слова: транспорт, тариф, пассажирские перевозки, железнодорожный транспорт, транспортная инфраструктура.

В действующей бюджетной политике предусмотрено частичное субсидирование пассажирских перевозок, и никак не предусмотрены обязательства государства по субсидированию субъектов железнодорожного транспорта как поставщиков социально значимых услуг

(объекты малодетальной железнодорожной инфраструктуры). В таблице 1 показаны индексы тарифов на перевозки в Республике Казахстан.

С 2005 года в Республике Казахстан введена практика государственного субсидирования пассажирских пере-

Таблица 1. Индексы тарифов на перевозки, потребительские цены%

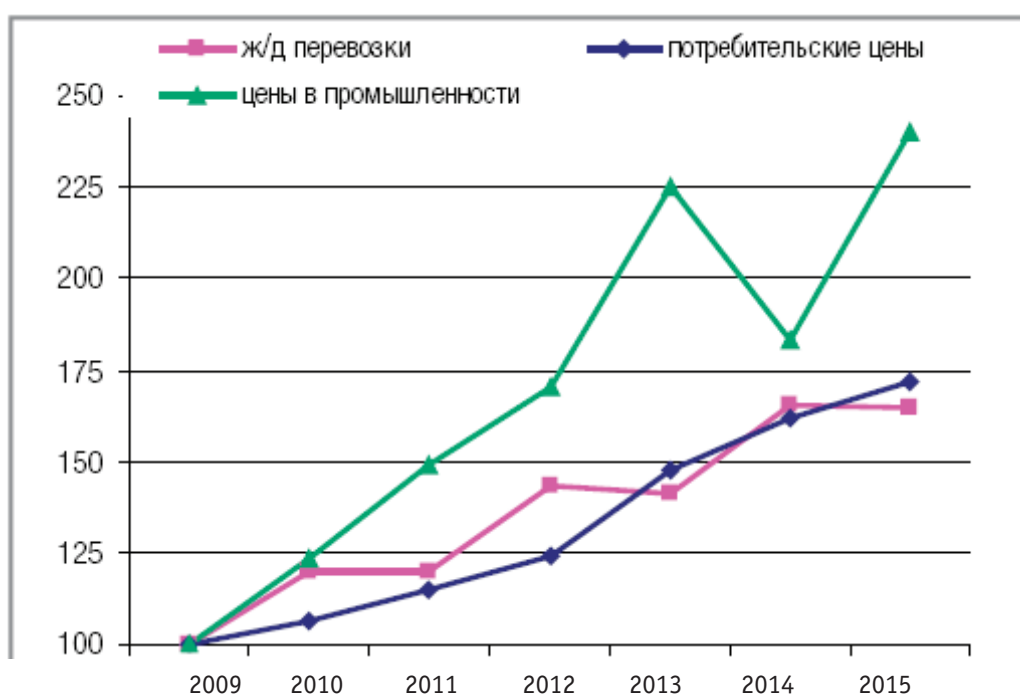
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Грузовые перевозки						
Транспорт	11,4	0,6	11,7	0,4	10,5	1,3
Ж/д транспорт	19,9	0,0	19,3	-1,1	16,8	-0,3
Пассажирские перевозки						
Транспорт	10,3	6,0	19,3	12,1	14,8	8,1
Ж/д транспорт	0,0	5,5	20,2	16,0	0,8	34,2
Потребительские цены, конец периода	6,7	7,5	8,4	18,8	9,5	6,2
Цены в промышленности	23,8	20,3	14,6	31,9	-18,6	31
Примечание — Составлено автором на основе литературного источника [1]						

возок. В период с 2010 по 2015 годы ежегодная сумма выделяемых субсидий составила в среднем 9 миллиардов тенге.

Кроме этого, убытки пассажирских перевозок частично покрывались за счет предоставления АО «НК «КТЖ» (национальная компания «Қазақстан темір жолы») временного понижающего коэффициента к тарифам на услуги МЖС (магистральная железнодорожная сеть) в размере 0,01, а также установления тарифа на услуги локомотивной тяги для пассажирских перевозок ниже себестоимости.

Таким образом, покрытие убытков от пассажирских перевозок и малорентабельных грузовых перевозок происходит за счет сокращения финансирования капитальных вложений в воспроизводство основных средств железнодорожного транспорта.

Согласно законодательству ценовое регулирование основывается на балансе интересов поставщиков услуг и потребителей и, как следствие, должно обеспечить максимальное приближение к «справедливым» рыночным ценам.

Примечание — Составлено автором на основе литературного источника [1]

Рис.1. Индексы тарифов на перевозки

В соответствии с рисунком 1 в период с 2009 по 2015 годы динамика роста железнодорожных тарифов составила, в среднем, 5,8% в год, тогда как индекс потребительских цен ежегодно увеличивался, в среднем, на 9,1%, а индекс цен промышленности — на 13,3% (Рис.1).

Отставание темпов развития железной дороги от современных потребностей экономики и населения обусловлено следующими проблемами:

1. Экономическая политика, допускающая на протяжении многих лет перекрестное субсидирование пасса-

жирских перевозок за счет грузовых, а также других отраслей экономики (горнодобывающая, строительная и агропромышленный комплекс), за счет падения железнодорожных тарифов относительно роста цен, приводит к «вымыванию» активов отрасли и ухудшению качества транспортной инфраструктуры государства.

2. Накопленный износ основных фондов отрасли создает опасность потери технологической устойчивости железнодорожного транспорта.

3. Эффективность железнодорожного транспорта, существующий ассортимент, доступность и качество услуг, предоставляемых пользователям, уровень внедрения инноваций в деятельность не в полной мере отвечают современным требованиям рынка.

Для обеспечения развития отрасли и экономики в целом, повышения эффективности и качества услуг, привлечения инвестиций в обновление активов необходимо реализовать комплекс мероприятий по реформированию экономической модели и институциональной структуры отрасли.

Открытие границ и либерализация национального законодательства республики в сфере транспортного регулирования обусловили широкий доступ к отечественному рынку транспортных услуг иностранных субъектов транспортного процесса, расширили использование транспортных путей международной торговли через сухопутную территорию, воздушное и морское пространство Республики Казахстан.

Транспортная сфера постепенно становится стабильным источником пополнения национального бюджета, что в значительной степени определяет социально-экономическое развитие регионов, расположенных на важных и узловых точках страны, т.е. по территории которых пролегает основной массив транспортно-магистральных путей и грузовых потоков. Темп роста транспортной отрасли экономики на январь 2015 года к январю 2014 года составляет 106,9%.

В настоящее время железнодорожный транспорт Республики Казахстан является одним из наиболее стабильно развивающихся секторов экономики страны. Перевозка грузов на дальние расстояния осуществляется в Казахстане в основном железнодорожным транспортом, характеризующимся высокой провозной способностью при сравнительно невысокой стоимости перевозок, большими капиталовложениями при строительстве железных дорог, которые окупаются только при значительном привлечении транспортных потоков. Железнодорожный транспорт в настоящее время выполняет 11,7% всего объема перевозимых грузов и 57,7% грузооборота [1].

Основными направлениями развития железнодорожной отрасли являются:

1) либерализация рынка и реформа государственного регулирования;

2) разработка и практическое внедрение механизмов взаимодействия субъектов отрасли, с предоставлением равного доступа независимых перевозчиков к услугам МЖС;

3) формирование нормативной правовой и методологической базы, обеспечивающей функционирование железнодорожной отрасли в новых условиях;

4) организационное разделение перевозочной деятельности и МЖС и реорганизация корпоративной структуры группы компаний АО «НК «КТЖ»;

5) создание эффективного механизма и обеспечение государственного субсидирования социально значимых перевозок пассажиров и грузов;

6) привлечение на казахстанский рынок пассажирских перевозок стратегических инвесторов из числа квалифицированных международных пассажирских операторов на условиях государственно—частного партнерства;

7) создание условий для развития ремонтных мощностей;

8) разделение участков магистральной инфраструктуры, объектов локальной инфраструктуры, пассажирских маршрутов на категории и соответствующая дифференциация нормативных требований и стандартов;

9) реализация инфраструктурных проектов;

10) оптимизация и организация работы малодетальных объектов магистральной и локальной инфраструктуры на принципах государственно — частного партнерства и закрытие отдельных объектов.

Во-первых, отечественный транспортный комплекс сегодня столкнулся с рядом объективных сложностей. Во-первых, это касается ограниченных возможностей для активного развития транзитного потенциала государства из-за «несовершенства в Республике Казахстан как транспортно-коммуникационной и транспортно-логистической инфраструктуры, так и отлаженной системы транспортно-экспедиционного обслуживания [2, с. 17].

Во-вторых, в структуре транспортной отрасли республики наблюдается явное доминирование государственных национальных компаний. В наиболее значимых транспортных отраслях это предполагает монопольное поведение транспортных предприятий, которое в свою очередь, может вызвать неоправданное повышение тарифов и получение дополнительных прибылей.

Современная структура транспортной отрасли практически выглядит как естественная монополия, за исключением автомобильного транспорта, поскольку доминирование национальных транспортных компаний является, по сути, их монопольным положением. К примеру, на железнодорожном транспорте страны монополистом является акционерное общество «Казақстан темір жолы», на воздушном транспорте — компания «Эйр Астана», на трубопроводном — «ҚазМұнайГаз» [3, с.22].

В-третьих, в целом ухудшилась ценовая конъюнктура казахстанского экспорта и импорта из-за увеличения транспортных издержек, которые непосредственным образом отражаются на транспортной составляющей контрактных цен. Эффективное государственное управление транспортной сферой решает широкий круг задач. В их числе значатся следующие задачи.

Во-первых, сохранение единой государственной транспортной инфраструктуры при одновременном создании ус-

ловий для активного привлечения частного сектора в развитии конкурентоспособных секторов транспортной системы.

Во-вторых, создание благоприятных предпосылок для повышения конкурентоспособности казахстанских транзитных путей.

В-третьих, активное использование транзитного потенциала Республики Казахстан.

В-четвертых, выработка механизмов антимонопольного регулирования процессов слияния предприятий, действующих в потенциально конкурентной среде с предприятиями естественно-монопольного сектора, например, в рамках Транспортной стратегии Республики Казахстан до 2016 года.

В-пятых, обеспечение финансовой прозрачности всех видов хозяйственной деятельности предприятий транспорта и транспортного комплекса.

Литература:

1. <http://www.stat.gov.kz> (сайт Агентства Республики Казахстан по статистике)
2. Н. Титюхин, Н. Овчаренко. Модель транспортно-логистической системы Казахстана //Логинфо. — № 3. — 2015.
3. Абдимомынова, А. Ш., Ким В. В. Анализ современного состояния транспортной системы Республики Казахстан. Наука и Мир. 2015. Т. 1. № 3 (19). с. 61–63.

Механизм организации ипотечного кредитования в условиях казахстанской экономики

Мирсяякова Венера Александровна, преподаватель кафедры «Экономическая теория и Государственное управление»,
Мактамкуль Камар, студент
Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата

В статье предложена разработанная автором модель организации ипотечного кредитования в условиях казахстанской экономики.

Ключевые слова: ипотека, ипотечное кредитование, банковский сектор

Срасширение конкурентной среды в развивающихся рыночных системах актуализируются проблемы рациональной организации механизмов хозяйствования, особенно в сферах, связанных с привлечением и использованием значительных ресурсов, в том числе, денежных. Для казахстанских банков с активизацией ипотечного рынка важнейшей задачей становится, с одной стороны, повышение своего конкурентного статуса на данном рынке, а с другой — снижение рисков пространства на нем. Как показывает опыт развитых стран, решение такой задачи предполагает использование специфичных инструментов банковского менеджмента. Несмотря на положительную динамику, рынок ипотечного кредитования в свете совершенствования отечественного финансового рынка в целом требует дальнейшего развития [1].

Ипотека как важное институциональное звено в экономической системе отличается специфичностью функционального взаимодействия своих субъектов, в основе ко-

будет проведена работа по совершенствованию действующего законодательства с целью его адаптации к текущим и перспективным процессам реструктуризации в транспортном комплексе, введению новых форм экономических взаимоотношений.

Формирование Национальной транспортной инфраструктуры будет осуществляться самыми различными методами, главными из которых будут политическая и прямая финансовая поддержка, обеспечение инвестиций государственными гарантиями, реализация государственных и региональных программ комплексного развития коридоров, составленных на основе секторных программ развития, которые в свою очередь будут разрабатываться на основании комплексного прогноза развития транспортного комплекса.

торых долговременность такого взаимодействия, большие объемы вложенных денежных ресурсов, а также существенных размеров капиталовложений и длительные сроки их оборота и окупаемость. Все это требует соответствующих гарантий, надежность в данном взаимодействии. Так,

— население, получая возможность самостоятельно, без финансовой помощи государства решать проблемы улучшения жилищных условий, рассчитывает на надежность банковских кредитов;

— строительный комплекс, получая дополнительный импульс для увеличения объемов жилищного строительства благодаря возросшему платежеспособному спросу со стороны покупателей жилья, ориентируется на окупаемость вложенных средств;

— банковский сектор, существенно расширяя операции по ипотечному жилищному кредитованию, ориентируется на создание для себя устойчивого и перспективного рынка финансовых услуг населению;

— инвесторы (пенсионные фонды, инвестиционные компании и др.), получая возможность вкладывать свободные денежные средства в новые надежные долгосрочные финансовые инструменты, создаваемые на основе долгосрочных жилищных кредитов, обеспеченных ипотекой, рассчитывают на их надежность.

Для достижения этих целей в ноябре 2003 года по инициативе Правительства Республики Казахстан и Национального Банка Республики Казахстан было создано АО «Казахстанский фонд гарантирования ипотечных кредитов» (далее — Фонд). Фонд зарегистрирован в форме некоммерческого акционерного общества. Акционеры фонда — Национальный Банк Республики Казахстан и Министерство финансов Республики Казахстан. Уставный капитал Фонда составляет два миллиарда тенге. Как отмечено, в «Государственной программе развития жилищного строительства в Республике Казахстан на 2010—2013 годы»: система гарантирования (страхования) ипотечных кредитов направлена на создание благоприятных условий для повышения доступности ипотечных кредитов путем разделения кредитных рисков между банками второго уровня и организациями, страхующими ипотечные кредиты. Создание системы гарантирования ипотечных кредитов позволит Казахстану оптимизировать и расширить рынок ипотечных кредитов. [2].

Развитие казахстанской ипотеки имеет свои особенности, связанные с условиями ее базового потенциала, оцениваемого масштабами рынка жилья и платежеспособным спросом населения. За рассматриваемый период ипотека оформилась в одно из важных звеньев казахстанской экономики, в основе которого развитое правовое поле с государственными гарантиями, что стимулирует расширение инвестиционного пространства для нее и активизацию мобильности населения на ипотечном рынке.

С расширением конкурентной среды в развивающихся рыночных системах актуализируются проблемы рациональной организации механизмов хозяйствования. Ипотека как важное институциональное звено в экономической системе отличается специфичностью функционального взаимодействия своих субъектов, в основе которых долговременность такого взаимодействия, большие объемы вложенных денежных ресурсов, а также существенных размеров капиталовложений и длительные сроки их оборота и окупаемость. Все это требует соответствующих гарантий, надежности в данном взаимодействии.

Тем самым в казахстанской модели ипотеки оформилась необходимая регулятивная среда, направленная на повышение надежности ипотечных механизмов и, в конечном счете, на обеспечение устойчивости воспроизводственных процессов в экономической системе в целом. Платформой механизма развития казахстанской модели ипотеки являются следующие определяющие блоки: организационный, функциональный, экономический и социальный. [3].

Организационный блок представляет собой механизм взаимодействия с таких субъектов ипотеки как КИК,

банки, КФГИК, инвесторы, заемщики и риэлторские компании.

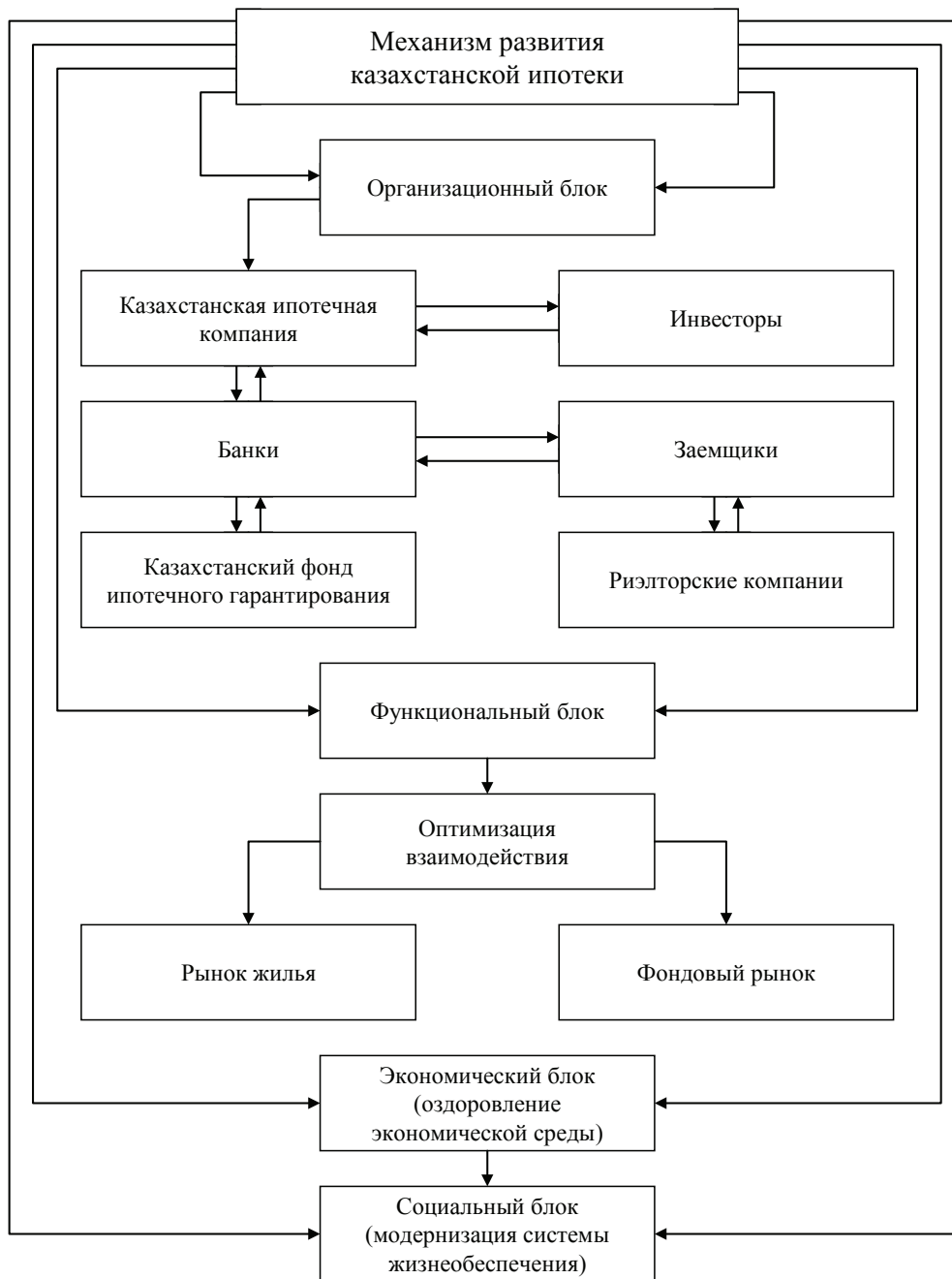
Функциональный блок, представляет собой процесс оптимизации взаимодействия рынка жилья и фондового рынка, т.е. выбора наиболее эффективных рычагов управления рынком жилья и посредством развития ипотечного кредитования оживление фондового рынка (например, за счет секьюритизации)

Экономический блок В первую очередь расширение ипотечного бизнеса позитивно сказывается на развитии реального сектора экономики. Рост строительства вызывает оживление в производстве строительных материалов и конструкций, строительного и дорожного машиностроения, деревообработке, металлоизделий и т.д. Новый импульс получает развитие транспортной инфраструктуры. Промышленное ипотечное кредитование дает возможность модернизации производства, к повышению качества и конкурентоспособности продукции почти во всех отраслях. Это в свою очередь увеличивает экономический потенциал страны.

Социальный блок (модернизация системы жизнеобеспечения). Развитие ипотечного кредитования, безусловно оказывает положительное влияние на преодоление социальной нестабильности. С одной стороны, развитие ипотечного кредита способно смягчить последствия безработицы, поскольку в следствии жесткой территориальной привязки строительства, в производство вовлекаются дополнительные трудовые ресурсы. С другой стороны, одной из важнейших предпосылок достижения социальной стабильности является удовлетворение потребностей населения в жилье. Ведь известно, что человек, имеющий собственный дом или квартиру, психологически более устойчив, имеет возможность создать семью и растить детей. Обеспечение жилищно-бытовыми условиями приводит и к улучшению здоровья нации, увеличению продолжительности жизни, что в свою очередь, повышает трудоспособность населения.

Вместе с тем, следует отметить, что развитие организационного, правового, социального блока в системе ипотечных отношений еще далеко от желаемой синхронности интересов и сохраняется зависимость от колебаний в конъюнктурах внешнего и внутреннего финансовых рынков. В какой-то мере это закономерная зависимость. Однако, она не должна приводить к значительным перекосам в собственном режиме функционирования ипотеки как важного институционального звена в обществе.

С учетом опыта развитых стран в ее организации, как позитивного, так и уже отмеченного негативного, связанного с кризисом ипотечной системы в США, на наш взгляд, необходима активизация регулятивного потенциала государства в лице ее уполномоченных органов по координации деятельности всех субъектов ипотечных отношений. В частности, необходимо в случае резких воздействий внешних импульсов, введения особых «ипотечных регуляторов», взаимоувязывающих интересы как банков-

Примечание — составлено автором.

Рисунок 1. Принципиальная схема модели эффективной организации ипотеки в казахстанской экономике

ских структур, так и заемщиков, инвесторов, компаний-застройщиков с тем, чтобы запущенный механизм в организации ипотеки не подошел к использованию желательных для всех ее участников ограничений. Чрезмерное повышение кредитных ставок по ипотеке, которое имеет место после кризиса ее в США, в ряде отечественных банков до 24% годовых, может быть оправдано только для этих банковских структур, но не «защищает» тем самым институт ипотеки в целом. В этих условиях оптимален уровень, как превышающий имеющийся в пределах 20–25% с тем, чтобы не подорвать доверие к данному институту. Отмечаемый некоторыми банками «ажитажный» спрос на ипотеку при таких повышенных ставках не имеет под

собой большого количества заемщиков и ограничен во времени, поскольку с упорядочением ситуации на мировых финансовых рынках потенциал такого спроса изживает сам себя.

Главным в этой ситуации является, на наш взгляд, сбалансирование интересов всех участников ипотеки, на основе сохраняющей ее привлекательность для населения — как конечного потребителя ипотечного продукта в той или иной форме. Это предполагает следующее:

— усреднение «ажитажного» уровня ставки кредитования до порога сохранения реального спроса на ипотечные продукты. В современных условиях он может варьироваться в пределах 16–18%;

- повышения первоначального взноса по ипотечному кредиту в пределах не более 25% — это также минимизирует отток потенциальных клиентов ипотеки;
- ужесточение регламентов по страхованию жилья, приобретаемого по ипотеке с особым разделением долевого участия в строительстве коммерческого жилья стандартных ипотечных продуктов;
- расширение полномочий КИК по выпуску ипотечных кредитов в случае стагнации (кризиса) ипотечных отношений независимо от причин (внутренних или внешних катаклизмов);
- введение в нормативно-правовую базу рычагов, регулирующих ипотечные отношения, которые расширяли бы функциональное участие в них всех регионов страны

для активизации участия населения в использовании ипотечных продуктов;

- определение ипотечных регуляторов взаимодействующих интересов субъектов ипотечных отношений в период кризиса. В частности, создать в регулятивной среде государства межведомственный орган по мониторингу ипотечных отношений с привлечением независимых экспертов.

Таким образом, совершенствование механизма ипотеки в казахстанской экономике должно строиться, прежде всего, на согласовании интересов всех ее субъектов, рационализации методов привлечения ресурсов и использовании специфических регуляторов, ограничивающих ее функционирование от резких колебаний конъюнктуры на внутреннем и внешнем финансовых рынках.

Литература:

1. Назарбаев, Н. А. Новый Казахстан в новом мире: Послание Президента Н. А. Назарбаева народу Казахстана. — Астана, 2010. — 28 февр. — с. 14.
2. Государственная программа новой жилищной политики и механизмы ее реализации: № 1344 от 6 сентября 2014 г. // САПП РК. — 2014. — № 3. — ст. 405.
3. Довдиенко, И. В. Ипотека. Управление. Организация. Оценка / под ред. д-ра экон. наук, проф. В.З Черняка. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. — с. 130.

Значение туризма в мировой экономике

Мирсаякова Венера Александровна, преподаватель
Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата

Туризм вошел в XXI век как самый стабильный развивающийся сектор экономики, став одной из крупнейших и динамичных отраслей международной торговли услугами. Высокие темпы его развития, большие объемы валютных поступлений активно влияют на различные секторы экономики, что способствует формированию собственной туристской индустрии.

В период с 2000 года по 2010 год объем поступлений от международного туризма почти удвоился — с 482 млрд. долларов. Так, средние темпы роста международных туристских посещений составили 4,2% до 2010 года, и, ожидаются не менее 4,5% в период с 2010 по 2020 год.

На рисунке 1 представлены основные факторы, оказывающие влияние на развитие туризма.

Периодизация развития туризма в Западной Европе очень подробно освещена В.Б. Сапруновой. В ее основу положены следующие критерии:

- технико-экономические предпосылки;
- социальные предпосылки; целевые функции туризма на разных этапах развития.

Согласно этой периодизации, в истории развития туризма различается 4 этапа:

- 1) до начала XIX века — предыстория туризма;

- 2) начало XIX века — начало XX века — элитарный туризм, зарождение специализированных предприятий по производству туристских услуг;

- 3) начало XX века — до Второй мировой войны — начало становления социального туризма;

- 4) после Второй мировой войны — современный этап — массовый туризм, формирование туристской индустрии как межотраслевого комплекса по производству товаров и услуг для туризма. Именно в этот период туризм приобретает действительно массовый характер: из предмета роскоши он становится потребностью для большинства населения высокоразвитых индустриальных стран. В определенной степени, этому способствовало сокращение рабочего времени, и, соответственно, рост свободного времени. Формируется мощная индустрия отдыха со своими институтами, продуктом, производственным циклом, методами организации и управления производством [1].

На четвертом этапе развития происходит постоянное увеличение его роли в мировой хозяйственной системе.

В мировой экономике важной и неотъемлемой частью является — туризм. Доля туризма в мировом ВВП составляет около 9% и около 30% в мировом, экспорте услуг 6% от объема мировой торговли, — эти данные

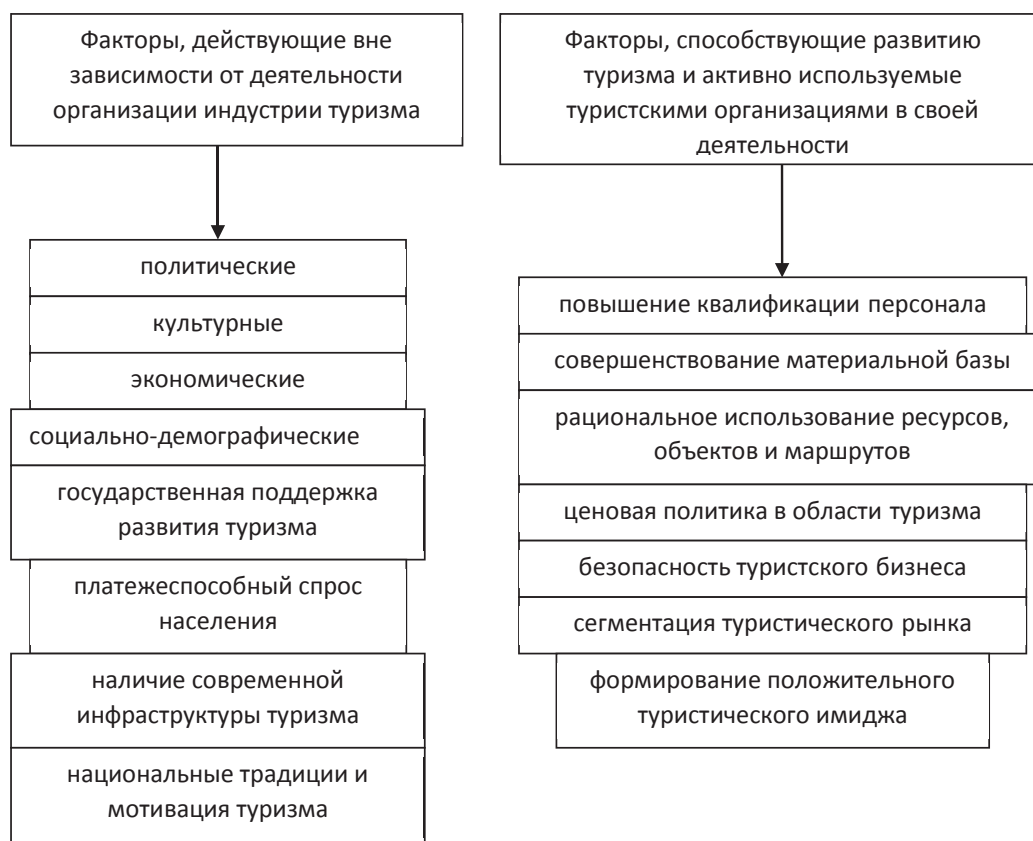

Рис. 1. Факторы, оказывающие влияние на развитие туризма

взяты по материалам Международной туристической организации. В области туризма работает более 235 млн. человек или каждый 12 работник. В 2013 году услугами туристической отрасли воспользовалось около 983 млн. международных туристов, в 2014 году их количество превысило 1 млрд. человек. Общий товарооборот мирового туризма в 2015 году составил 1200 млрд. долл. США (в 2014 году — 1030 млрд. долл. США) [2].

По оценкам Всемирного совета по туризму и путешествиям косвенный доход туристической отрасли в 2014 году составил 3 трлн. долл. США, а опосредованный доход составил 22800 млрд. долл. США. Доходы от туристической отрасли в 2014 году превысили доходы от автомобильной промышленности. Количество работающих в области превысила 260 млн. человек. [3].

За последние 20 лет туристические потоки в мире выросли почти в 2,2 раза, с 435 млн. человек в 1990 году до 675 млн. человек в 2000 году и 940 человек в 2010 году. В 2014 году по данным ЮНВТО в мире путешествовало более триллиона человек. Все указанные факторы сделали туристическую сферу одной из основных отраслей, влияющей на общее состояние и тенденции мировой экономики. Соответственно возросло внимание к туризму со стороны мировых организаций.

Лидеры стран G20 в декларации по итогам ежегодной встречи в 2014 году, признали «важность индустрии путешествий и туризма как средства создания рабочих мест, обеспечения экономического роста и развития» и взяли

на себя обязательства «разрабатывать инициативы для облегчения поездок, что будет способствовать созданию рабочих мест, обеспечения достойной работы, сокращение масштабов бедности и обеспечения глобального экономического роста» [4].

«В условиях нынешней экономической неопределенности туризм является одним из немногих секторов экономики в мире, который активно развивается, стимулирует экономический прогресс как в развивающихся, так и развитых странах и, что еще более важно, создает столь необходимые рабочие места», — заявил Генеральный секретарь ЮНВТО Талеб Рифаи, открывая Глобальный форум экономики туризма.

В 2007 году Всемирный экономический форум ввел анализ мировой туристической отрасли и расчет индекса конкурентоспособности туризма и путешествий, позволяет оценить конкурентоспособность туристической отрасли отдельных стран мира. Каждый год растет количество стран представленных в рейтинге Всемирного экономического форума, так в 2007 году оценивалась туристическая конкурентоспособность 124 стран, в 2013 году в рейтинг попало уже 139 стран, что свидетельствует о растущей популярности и важности данного рейтинга.

В итоге можно сделать вывод, что туризм превращается в одну из приоритетных сфер в мировой экономике, вызывает как развитие отдельных отраслей, так и социально-экономическое развитие целых стран. В некоторых

странах туристическая отрасль формирует большую часть национального богатства государства.

Кроме того, международный туризм оказывает значительное влияние на мировой ВВП. Так, согласно оценкам Всемирного совета по туризму и путешествиям (WTTC), туризм числится в первых пяти позициях общего экспорта 80% стран мира, особенно Европы, Среднего Востока и США.

В классификации Всемирной туристской организации выделяются страны, являющиеся в первую очередь странами — поставщиками туристов, и страны, являющиеся в первую очередь принимающими.

К странам — поставщикам туристов относятся: США, Бельгия, Дания, Германия, Голландия, Новая Зеландия, Швеция, Канада, Англия. К принимающим туристов странам относятся: Австралия, Италия, Швейцария, Франция, Кипр, Греция, Мексика, Португалия, Испания, Турция.

По количеству прибытий и доходам от международного туризма Всемирная туристская организация ежегодно составляет рейтинг десяти лидирующих стран.

Возрастающее значение туризма в экономическом развитии все большего числа стран подтверждает предположение, что доля поступления от международного туризма в ближайшее десятилетие будет расти.

Прогнозы показывают, что в 2016 году число людей, работающих в туризме, составит 8,6% всего занятого населения в мире. В США, согласно национальной статистике, туристская индустрия обеспечивает более 16,7 млн. рабочих мест, что составляет 11,9% от общего количества рабочих мест во всей стране.

Социально-экономическое значение данного сектора подчеркивается вкладом туризма в занятость населения и открытие новых рабочих мест.

Развитие международного и внутреннего туризма оказывает стимулирующее влияние на такие ключевые секторы экономики, как транспорт, связь, торговля, строительство, сельское хозяйство, производство товаров народного потребления и, с учетом мультипликативного эффекта, составляет одно из наиболее перспективных направлений структурной перестройки экономики.

Увеличение объемов капитальных инвестиций в туризм также свидетельствует об экономическом значении этой области на мировом уровне.

В общем числе туристических поездок в мире, 60% составляют поездки в связи с отдыхом, 30% — деловые поездки.

Согласно прогнозам ВТО, развитие международного туризма будет постоянно возрастать.

Литература:

1. Сапрунова, В.Б. Туризм: эволюция, структура, маркетинг. — М.: «Ось-89», 2014. — 160с.
2. Travel and tourism is the second largest US services export “Travel Business Roundtable”. — www.tbr.org.
3. Зеленая, Л.Г. Кластеры как современный инструмент повышения конкурентоспособности региона // Валихановские чтения-10: Матер. междунар. науч. — практ. конф. — Том 7. — Кокшетау: КГУ им. Ш. Уалиханова, 2014. — с. 3–6.
4. Дюсенбеков, З., Шнитковски А. Потенциал земельных ресурсов — основной элемент развития кластеров в разных отраслях экономики (Земельный кадастр) // Кластерно-индустриальное развитие агропроизводства: основные проблемы и перспективные направления: Междунар.науч. — практ. конф. — <http://kef.kz>.

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесі

Сегізбаева Дана Усеновна, экономика ғылымдарының магистрі
 Арынова Лаура Данабекқызы, экономика ғылымдарының магистрі
 Спанова Лаззат Кабылбаевна, экономика ғылымдарының магистрі
 Қорқыт ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті

Қазақстанның бәсекеге қабілеттілігін дамыту мемлекеттік саясаттың стратегиялық басым тренді болып табылады. «Қазақстан-2050» стратегиясы: «Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына жолдауында Президент Н.Ә. Назарбаев «Дамыған бәсекеге қабілетті мемлекет болу үшін біз жоғары білімді ұлтқа айналуымыз керек» — деп атап өтті [1].

Қазақстан экономикасының бәсекеге қабілеттілігін құраушы — инновациялық технология. Бәсекеге қабілеттілік рейтингі бірнеше факторлардан: басқару,

қаржы, инфрақұрылым, ашықтық, технология, еңбектен тұрады.

Технологиялық даму деңгейі әр елдің даму ерекшелігіне қарай ел экономикасына әртүрлі әсер етеді. Технологиялық инновациясы дамыған елдер өздерінің шаруашылық дамуын анықтайды, ал технологиясы төмен дамыған елдер басқалардың технологиясына бейімделеді де, тікелей шетел инвестициялары шегінде алмастырады.

Әлемдік тәжірибеде инновациялық ортаны талдап, болжамдау үшін көптеген интегралды индекстер бар:

— экономиканы құру индексі — компоненттері техникалық индекс (жаһандық нарықта технологиялық көшбасшылық және жаңа технологияны қамтудағы жылдамдық) және болжау индексі болып табылады;

-инновация индексі — өзіне мемлекет және жеке сектордың НИОКР-ға шығындары, инновацияны мотивациялауды және т.б. кіріктіреді;

-технологияны ендіру индексі — шетел технологиясын лицензиялау.

Экономиканы өлшеудегі ең кең әдіс білімге негізделген, бұл Әлемдік Банкпен ұсынылған «Даму үшін білім» (Knowledge for Development — K4D) атты бағдарлама. Бұл әдіс қандай да бір елдің білімге негізделген даму модельін бағалайды. K4D бағдарламасы 76 көрсеткішті ұсынады және әр топтағы елдердің орташа көрсеткіштерін салыстырады. Салыстырманы бөлек және біріктірілген көрсеткіштер арқылы жүргізуге болады, олардың негізгісі: институционалдық режим, кәсіпкерліктің дамуында жаңа білімді тиімді қолдануға мүмкіндік береді; тұрғындардың сауаттылық деңгейі; ақпаратты және коммуникациялық инфрақұрылым, ұлттық инновациялық жүйе (зерттеу орталықтар, университеттер және т.с.с.) [2].

Қазақстандағы білім кешені өзіне келесі элементтер құрылымын қосады: Біріншіден, ғылым және білім сферасында қызмет көрсету, материалдық-техникалық кешенінің негізін құраушы. Қоғамдық өндірістің бір деңгейде жүруін білім саласын тағайындаудан тұрады. Білім кешенінің тиімділік құрылымы материалдық-техникалық базаның дамусыз болмайды. Мұнда талаптылығы жоғарылайды. Жаңа еңбек құралдарының барлығы есептеу техникалық, аудио және бейне техника, білім технологиясы — адами капиталдың жоғарғы сапалы жағдайын қалыптастыру болып табылады.

Білім кешенінің екінші элементі базалық білім болып табылады. Оған кіретіндері: мектепке дейінгі, бастапқы, толық емес және толық орташа білім. Мұнда негізгі құрылу кезеңі жүреді, адамның базистік білімі табиғатындағы және қоғамдағы тұлғаға құрылады. Оған жатандардың дайындығы және жоғары білім деңгейін алуына мамандану базалық білімнің есебі болып табылады [3].

Ол үшін еңбекке деген қабілеттілігі болу керек және дайындық бейнесі сәйкес келу керек. Нақты жалпы және жалпы орташа білімнің жетістігі және елдегі білім деңгейін жоғарлату негізі.

Білім кешенінің үшінші элементі мамандандырылған білім болып табылады. Оған мамандандырылған-техникалық білім деңгейі мен білікті жұмысшылармен қызметкерлерді дайындау.

Білім кешенінің төртінші элементі жоғарғы оқу орнынан кейінгі қосымша білім алу жүйесі болып табылады: аспирантура, докторантура.

Білім кешенінің бесінші элементі біліктілікті жоғарлату және кадрларды қайта дайындау болып табылады. Оның маңызы білім капиталының құлдырауымен күресуде. Оның жұмысын бір қалыпты ұстап отыру, қажеттілік болса, өндіріс талабы бойынша қайта құру.

Білім беру кешенінің алтыншы элементі — тұлғаның жан-жақты дамуы. Ол білім берудің әртүрлі дәстүрлі емес түрінде берілген. Олар, дистанциялық білім беру, түрлі тұрпаттағы курстар, үйірмелер, семинарлар және тағы басқалары болуы мүмкін. Берілген жүйе соншалықты кәсіптік қызметке бағытталмаған, қаншалықты барлық байлықтың көрінісіне адамның шығармашылық дарынының қалыптасуы мен дамуы бағытталған секілді.

Білім кешенінің маңызы оның атқаратын әлеуметтік-экономикалық функцияларымен сипатталады. Бірінші функциясы болып адам капиталының дамуы және құрылымы болып табылады. Ол екі кезеңді жаулап алады. Біріншіден, бұл адам капиталының құрылымы, ал екіншіден, бұл қоғамдық дамудың қажеттіліктерінің қалпына келуі мен қажетті сатыдағы үлесі. Біріншісі орта білімді құрайды. Екіншісі, мамандық білімді құрайды.

Кешеннің екінші функциясы — экономикалық функция. Бұл біріншіден, қоғамдық еңбек өнімділігінің артуы; екіншіден, қоғамдық экономиканың өсуі, үшіншіден, макроэкономикалық тепе-теңдік жүйесі арқылы жүзеге асырылады. Үшінші функция — әлеуметтік функция. Бұл функция әлеуметтік мәселелерді қарастырады. Қоғамдық білімнің таянышы, мемлекеттің қатарындағы Қазақстандағы адам капиталын сақтаудың өз орны бар, дүниежүзілік процестерге әсер етуге бейімделу.

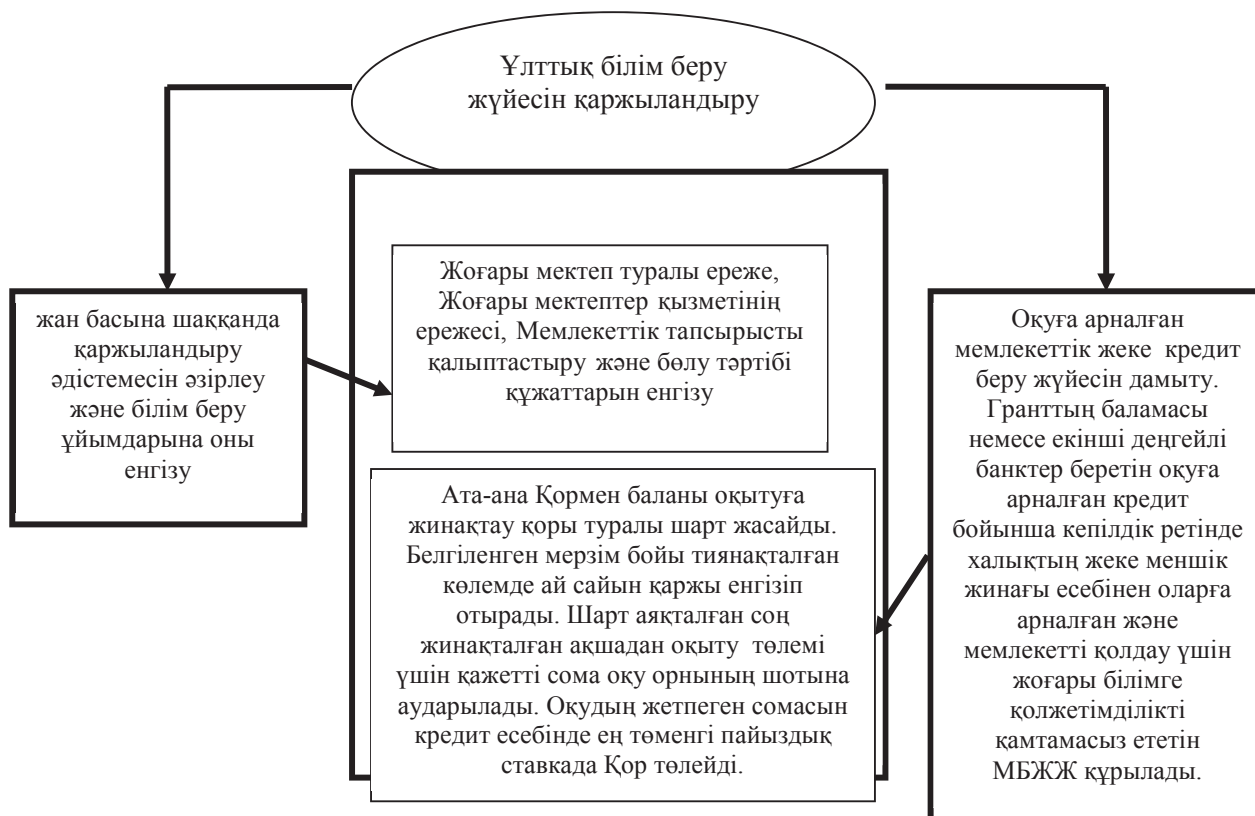
Білім беру саласындағы мемлекет саясаты ұзақ уақыттық кезеңдегі мемлекеттің даму үрдісін анықтайды, яғни, нақ осы сала елдегі адам капиталының сапасын құруға тікелей әсерін тигізеді. Сонымен қатар, болашақта ұзақ уақыттық дамуы мен бәсекеге қабілетті экономиканы құруды анықтайды [4].

Білім беру жүйе ретінде тұлғаның қабілеттерін дамытуға, дүниетанымын қалыптастыруға, қоғамның жоғары кәсіби білікті мамандарға қажеттіліктерін қанағаттандыруға бейімделген.

Қазақстанның азаматтарына тегін орта білім алуға кепілдік беріледі және ол міндетті болып табылады. Сондай-ақ олардың конкурстық негізде жоғары білім алуларына да (Қазақстанда да, шетелде де) құқықтары бар.

Азаматтардың білім алу құқығы жалпы білім беру жүйесінің дамуы арқылы жүзеге асырылады. Мемлекет білім беру мекемелерін дамытуға және білім алуға қолжетімділік пен оның сапасын арттыру үшін жұмсалатын шығындарды басым деп тапқан. Мемлекет даму мүмкіндіктері шектеулі азаматтардың әлеуметтік бейімделуі мен дамуындағы кемістігін түзетуге жағдай жасай отырып, олардың құқықтарын қорғайды. Сапалы білім мен оған қол жеткізуге жағдай жасау, оқу орындарының желісін кеңейтіп, олардың ресурстық базаларын жақсарту мақсатында мемлекет білім беру жүйесін қаржыландыруды жыл сайын арттырып, тиімді саясат жүргізуде.

Білім берудің сапалық көрсеткіштерін жақсарту барлық білім беру деңгейлерін қаржыландыру көлемінің ұлғаюын талап етеді. Осыған байланысты, алға қойған

Сурет 1. Жоғарғы білімнің ұлттық үлгісінің құрылымы

нысаналы индикаторларға қол жеткізуде қаржылық және материалдық-техникалық ресурстарды тиімді пайдалану өзекті болып табылады.

Мемлекеттің білім беру саласын қаржыландыруға бөлетін қаражаты әр жыл сайын өсуде. Экономикалық жағдайларға байланысты білім берудің заманауи жүйесін дамытуға, кадрларды даярлауға және қайта даярлауға бөлінетін мемлекеттік шығыстар жыл сайын өсуде.

Жыл сайын республикалық бюджеттен «Болашақ» бағдарламасы аясында әлемдегі алдыңғы қатарлы жоғары оқу орындарында қазақстандық студенттер мен жас ғалымдарды оқыту үшін едәуір қаржы бөлінеді.

Қазіргі кезеңде елімізде жаңа инновациялық инфраструктураны құру, сонымен қатар, барын дамыту мен пайдалануға барлық мүмкіндік бар. Қазіргі заманғы ақпараттық-телекоммуникациялық технологияларды және басқа да ғылыми технологияларды дамытуға, оларды ғылыми-техникалық қызметке және өндіріс процесіне ендіру жалғастырылуда. Жоғары технологиялық өндірісті дамытуға ықпал ету, технология трансферттерін ұйымдастыру мақсатында ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-құрастырушылық жұмыстарды жүргізу мен ұйымдастыруды үлестіру жүзеге асырылуда.

Үлкен ара қашықтық секілді кедергіні жеңетін, ақпаратты көпшілік тұрғындарға қолжетімді ететін, ал білімді беруді жылдам және тиімді ететін қазіргі заманғы технологиялардың мүмкіндіктерін пайдалануды ескере отырып, білім беруді қаржыландыру арқылы адам капиталын са-

палы дамыту секілді реалды қол жеткізуге мүмкін мақсаттар бар.

Экономика-математикалық үлгілеу негізінде АДИ-нің 2015 жылы 0,804-ке жетті. (2010 жылы — 0,714). АДИ-дің жоғары деңгейге жетуі 68,8 жасқа дейінгі тұрғындардың болжамды өмір сүру ұзақтығы мен үлкен жастағы тұрғындарының сауаттылық деңгейін қолдай отырып, тұрғындардың жан басына шаққанда 33,8% ЖІӨ көлемінің өсуін талап етеді. Мемлекетте сауатты адамдар саны көп болса, ондағы адами дамудың деңгейі жоғары болады. Қазақстанда соңғы жылдары тұрғындарды біліммен қамту 99,5%-ды құраған, бұл өте жоғары көрсеткіш болып табылады. Бірақ республикадағы білімнің қолжетімділігі мен сапасы мәселелерін біле отырып, білім беру жүйесін жетілдіру қажеттілігін ескермеуге болмайды. Біліммен қамтамасыз етуді 100%-ға жеткізу қажет. Соның нәтижесінде ҚР-дағы АДИ мәні 0,17%-ға көтеріліп, адами дамуы жоғары деңгейлі топқа енгуге мүмкіндік береді [5].

Жаһандану үдерістерінің жағдайында білім өзінің мәні жағынан мультипарадигмалық және полифункционалды болады. Екінші жағынан—өңірлік үдерістер әсерінен ол Қазақстанның өңірлерін дамыту басымдықтарын сақтауға бағытталады. Жаһандануды ғалымдар ұлттық білім беру жүйелерінің бірыңғай білім беру кеңістігіне интеграциялануына ықпал ететін объективті үдеріс деп қарастырады. Білім беру саласының заманауи қазақстандық қоғамның ұлттық құндылығы ретінде сақталуы мен трансформациялануы өңірлік білім беру жүйелерінің бірыңғай әлемдік білім беру кеңістігіне қосылуына тікелей байланысты.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Н. Ә. Назарбаев ««Қазақстан — 2050» стратегиясы-Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» — 14.12.2012 жылғы Қазақстан халқына жолдауы.
2. Назарбаев Н. А. Стратегия «Новый Казахстан в новом мире»: Послание народу Казахстана.— Алматы, 2008.— 27 с.
3. Мухамеджанова А. Г. Человеческий капитал Казахстана: формирование, состояние и использование — Алматы: Научно-издательский центр «Ғылым», 2001.— 276с.
4. Абдимомынова А. Ш., Махамбетова М. А., Жусупов А. Е. Гендерная структура занятости в Казахстане: проблемы дискриминации Международный журнал экспериментального образования. 2015. № 3—3. С.370—372.
5. Уровень жизни населения в Казахстане: статистический сборник, Астана, 2014.

Шағын бизнесті дамытудың шетелдік тәжірибесі

Спанова Ляззат Кабылбаевна, магистр экономических наук, ст.преподаватель
Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата

В статье проанализировано развитие малого бизнеса в зарубежных странах.

Ключевые слова: *малый бизнес, конкуренция, предпринимательство.*

Қазіргі таңда экономикасы дамыған елдерде шағын бизнесті дамытуда көптеген шаралар жүргізілуде. Экономикасы дамыған елдердің мәліметтері бойынша шағын бизнес экономиканың дамуына көп әсерін тигізетін факторлардың бірі. Шағын бизнестің экономикалық өсіміне әсер ететін қажетті шарттардың бірі ол қаржылық — несиелік қамтамасыз ету болып саналады. Шағын бизнестің жақсы дәрежеде дамуы, мемлекет тарапынан жүргізілетін несиелік — қаржылық көмексіз өркендей алмайды. Дамыған елдердің тәжірибесіне сүйену Қазақстан кәсіпкерлері үшін қажетті бағыт болып есептеледі.

Қазақстанның шағын кәсіпкерлігін дамыған елдермен салыстырғанда байқалатыны жалпы ішкі өнім (ЖІӨ) көрсеткіштеріне қосар үлес пен халықтық жұмыспен қамтамасыз етілуі сияқты көрсеткіштер бойынша артта қалушылық бар, сонымен қатар дамыған елдердегі сияқты Қазақстандағы ШҚС барлық шаруашылық субъектілерінің 90%-ына иелік етеді. Мысалы, дамыған елдерде ШОК субъектілерінің шығаратын өнімдері көлемінің жылдық үлесі жалпы ішкі өнім көрсеткіштері бойынша 43%-дан (Канада) 57%-79%-ға дейін құраса, Қазақстандағы оның үлесі 3 еседен кем, яғни 15%-ға тең. ШОК секторынан орын алатын халықтың үлесі бойынша біздің еліміздің көрсеткіштері дамыған елдермен салыстырғанда әлдеқайда төмен (кесте 1). Соңғы 5 жылдың ішінде Қазақстандағы бұл көрсеткіш 23% деңгейінде тұрса, дамыған елдерде 47%-дан (Канада) 75%-ға (Жапония) дейін [1].

Қазақстанның ШОК секторы сапалық құрылыс бойынша өзінің шетелдік ұқсас секторлары бойынша едәуір өзгеше.

Қазақстанның 40%-ға жуық ШҚС көтерме және жеке сауда саласын қамтиды да, ШҚС-ның 20%-дан астамы ауыл шаруашылығына тән.

АҚШ-та шағын бизнестің құрылымы басқаша қызмет саласының шынайы көрінісі 58%, шағын кәсіпкерлік субъектілерінің 20%-дан астамы құрылыс пен сауда саласындағы қызметтерді жүзеге асырады.

Кейінгі онжылдықтарда экономикалы дамыған Батыс елдеріндегі бәсекенін дамуы әсерінен шағын және орта бизнес рөлі арта түсті. Мұның басты себебі-экономикалық сектордың кәсіпорындарына тән артықшылықтар.

Тұрақты экономикалық жүйеде шағын кәсіпкерлік: динамикалық түрде дамуы мүмкін, тұтынушылардың сұранысының өзгеруіне тез бейімделе алады, бәсекелес нарықтық қатынастарға ықпал етеді, экономикалық құрылымдық қайта құрылуына әсер етеді, жаңа жұмыс орындарын ашады, жаңа кәсіпкерлік топ пен меншік иелерінің құрылуына жағдай жасайды, елдің жалпы ұлттық өнімінде үлкен үлеске ие бола алады, мемлекеттік бюджетке үлкен қаржы сомаларын береді.

Дамыған елдерде шағын кәсіпорындар мынадай салаларда басым рөл атқарады: сауда, автосервис құрылыс, қызмет көрсету салалары. Қазір шағын кәсіпорында жоғары технологиялық сфераларға: машина құрылысы, энергетика, электротехника, химиялық өнеркәсіп, транспорттық қызмет, информатика, микроэлектроника, телекоммуникация салаларына әртараптандырылып жатыр.

Шағын және орта кәсіпорындарын ірі кәсіпорындарымен қатар қызмет етуі дамыған елдер экономикасына тән белгі. АҚШ — та өз ісімен айналысушы азаматтар, яғни кәсіпкерліктер үлкен құрметке ие. Нарықты экономикаға бет бұрған елдер үшін АҚШ — тағы шағын бизнесті дамыту тәжірибесі үлкен маңызы бар.

АҚШ шағын бизнес басқармасының классификациясы бойынша шағын бизнес субъектілеріне: жұмыскерлер саны 500-ге дейін болатын өндірістік және сауда

Кесте 1. Дамыған елдер мен Қазақстанның шағын кәсіпкерліктегі макрокөрсеткіштерін салыстыру

Мемлекеттер	Елдің жалпы ішкі көрсеткішіндегі ШК/ШОК-тің үлесі,%	Жалпы жұмыспен қамтылу-дағы ШК/ШОК-тің үлесі,%	Шаруашылық секторындағы ШК/ШОК-тің үлесі,%
АҚШ	97,60	54	52
Канада	99,80	47	43
Жапония	99,20	75	52
Ұлыбритания	99,10	56	52
Франция	97,60	57	50
Германия	99,30	69	57
Италия	99,20	73	55
Қазақстан	92	23	15
Ескерту: статистикалық мәліметтер бойынша автор құрастырған			

кәсіпорындары, ал басқа салалар үшін — жылдық табысы 2 миллион долларға дейін болатын кәсіпорындар жатады [2].

АҚШ-та тіркелген кәсіпорындардың 97%-ына жуығы шағын кәсіпорындар. Бұл шағын кәсіпорындар жалпы ұлттық өнімнің 53%-ына, бөлшек сауданың 72%-ына, қызмет саласының 57%-ына ие болып тұр.

Экономикалық өсу және құлдырау кезінде, жаңа жұмыс орындарын ашу мен қысқарту кезінде шағын кәсіпорындардың проблемасын бәсеңдетеді. АҚШ-тық шағын бизнес даму мысалы көрсеткендей, шағын бизнес сыртқы ортаның өзгеруіне тез бейімделеді. АҚШ Сауда министрлігінің мәліметтері бойынша шағын кәсіпкерліктің инновациялық сипаты елдің экономикалық өсуіне 20–25%-ға дейін үлес қосады.

АҚШ-та шағын бизнес тұрақты түрде мемлекеттік қолдануға ие. әр түрлі мемлекеттік реттеулер мен қолдау шаралары құқықтық базаға негізделеді. Солардың бірі «Шағын бизнес туралы» заң. АҚШ конгресіне шағын бизнес проблемаларымен екі комитет айналысады. Федералдық деңгейде шағын бизнес әкімшілігі қызмет атқарады. Әкімшіліктің басты функциясы — шағын бизнесті жан-жақты қолдау. әрбір штатта әкімшіліктің аймақтық бөлімдері жұмыс істейді. Аймақтық бөлімшелер шағын бизнес субъектілеріне нарық туралы ақпарат береді, оның мәселелерін шешуге көмектеседі.

АҚШ-та шағын бизнес қоғамда кәсіпкерлік, бәсекелестік атмосферасын дамытуға үлкен үлес қосады. Мемлекет тарапынан болатын шектеулер кәсіпкерлікке кедергі келтіреді. Сондықтан да АҚШ конгресі шағын бизнеске тікелей бақылау жасайды. Конгресс шағын бизнесті қолдау және дамыту мақсатында бірнеше программа жасалады.

АҚШ шағын бизнесті қолдаудың мемлекеттік жүйесі:

- Бюджеттен тікелей дотациялау;
- Мемлекеттік тапсырыстардың бір үлесін шағын кәсіп орындарда орналастыру;
- Шағын бизнеске несие беру кезінде мемлекеттік кепілді қолдану;
- Шағын бизнеске салықтық жеңілдіктер беру.

Негізгі бағдарлама бұл инкубаторлық бағдарлама. Инкубаторлар — ол университеттер, компаниялар, феде-

ралдық органдар, штаттық басқармалар жанында құрылатын ұйымдар. Бұл ұйымдардың негізгі мақсаты — жаңа кәсіпкерлерге жан — жақты көмек көрсету болып табылады. Себебі көптеген кәсіпкерлер өз ісін бастағысы келгенімен, мүмкіндігі жоқ, осындай кәсіпкерлерге инкубаторлар көмекке келеді. Қойылған мақсатқа, қаржыландыру көзіне байланысты инкубаторлар: фирмалық, университеттік, жекеше болуы мүмкін. Инкубаторларды қаржыландырудағы мақсаттар:

Инкубатор клиенттерінің табысына ортақтау.

— жеке тұлғалардан арендалық төлемдер алу;

— жаңа жұмыс орындарын ашу.

Сауда палаталары да инкубаторларды қаржыландыруға қатысады. АҚШ-та шағын кәсіпорындар экономикада жетекші рөл атқарады. Сондықтан да федералдық, штаттық басқару органдары шағын және орта бизнестің дамуына үлкен мән беріп отыр, оның дамуына барлық жағдай жасап жатыр.

Жапониялық шағын және орта бизнес. Шағын және орта бизнесті дамыту жөнінде Жапония мемлекеті де үлкен тәжірибеге ие болып отыр.

Жапонияға шағын бизнеске ерекше назар аударады. Себебі, шағын бизнесті дамыту арқылы жапония соғыстан қираған әлден жоғары технологиялық дамыған елге айналады. Жапонияның халық шаруашылығында шағын және орта бизнес субъектілерінің саны, жұмысшылар саны, тауар айналымы басқа секторлармен салыстырғанда алдыңғы қатарда тұр. Дәстүр бойынша әрбір ірі корпорация өз жанында бірнеше шағын кәсіпорын құрады. Бұл кәсіпорындар бас кәсіпорынға тәуелсіз болады және өздерінің ұйымдық құрылымын жасайды, жаңа өнімдерді шығара бастайды.

Жапонияда шағын кәсіпорындар үлесіне: өндірістік өнімнің 55%-ы, көтерме сауданың 60%-ы, бөлшек сауданың 80%-ы тиеді. Еркін нарықты бәсеке шағын кәсіпорындарға сыртқы ортаға бейімделуіне көмектеседі. Мұндай жағдайда мемлекеттік органдар шағын кәсіпорындарға құрал-жабдықтарды жаңртуға, технологияны жақсартуға, өнімге деген сұранысты дамытуға көмек береді. Жапонияның шағын бизнесті мемлекеттік қолдандудың басты ерекшелігі — басымды бағыттарды дамытудағы уақыт мерзімі. Басымдылық бағыттар бір немесе

одан да көп жылдарға бекітіліп, кейіннен өзгеріп тұруы мүмкін. Мемлекет шағын кәсіпорындарға мемлекеттік тапсырыстарды алуда да көмектеседі. Жапонияда шағын бизнесті мақсатты түрде бюджеттен қаржыландырады. Әрбір министрлік, ведомство өз шығындар бюджетіне шағын бизнеске жұмсалатын қаржыны кіргізеді. Шағын және орта кәсіпорынға жеңілдетілген салық мөлшермесі қолданылады. Жапонияда шағын және орта кәсіпорындар жалпы ұлттық өнімнің 73%-ына ие болып отыр [3].

Ресей Федерациясындағы шағын және орта бизнес. Экономиканы құрылымдық қайта құру үшін шағын бизнесті дамыту маңызды мәселе. Ресей Федерациясында экономиканың бұл секторын дамыту мақсатында бірқатар экономикалық шаралар жасалынып, жүзеге асырылады.

1995 жылы Ресей Федерациясында «Шағын бизнесті мемлекеттік қолдау туралы» заң қабылданды. Бұл заң бойынша жаңадан құрылған кәсіпорындар екі жылға дейін табыс салынған төлеуден босатылады. Шағын бизнесті қолдаудың Федералдық Қоры арқылы әр түрлі жобалар қаржыландырады. Бұл қорға Федералдық меншіктегі кәсіпорындарды жекешелендіруден түсетін қаржының 5%-ы келіп түседі [4]. Федералдық Қор арқылы шағын кәсіпкерлікті қаржыландыру жүйесі екі қағидаға негізделген:

— Федералдық Қордан жұмсалатын әрбір рубльге аймақтардан да бір рубль жұмсалуды керек;

— қаржыландыру өкілетті банктер арқылы жүзеге асырады.

Қор банкке өз резервтік қаржысын салады, ал банк өз қаржысынан аймақтарда кәсіпкерлерді қаржыландырады.

1994—1995 жылдары «Шағын кәсіпкерлікті мемлекеттік қолдаудың мемлекеттік программасы» жүзеге асырылды. Бұл бағдарламаны іске асырғаннан кейін, Ресей Федерациясында шағын кәсіпкерлікті қолдауды біркелкі жүйесі жұмыс істей бастады. Бұл жүйеге: Ресей Федерациясының шағын кәсіпкерлікті қолдау мен дамытудың мемлекеттік комитеті, аймақтық қорлар мен орталықтар кіреді.

Шағын бизнесті қолдаудың аймақтық қорлары мен орталықтары барлық аймақтарда құрылған. Шағын кәсіпкерлік Федералдық және жергілікті бюджеттерден қаржылық көмек алады, жергілікті салықтар бойынша әртүрлі жеңілдіктерге ие. Сонымен бірге жергілікті бюджеттерден шағын бизнестің инфрақұрылымын құру жобалары қаржыландырады.

2015 жылдың басына есептегенде Ресей Федерациясында 900 000-нан аса шағын кәсіпорындар жұмыс істеп тұрды. Бұл кәсіпорындардың орташа жұмысшылар саны — 7 адамнан тұрды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Финк Т. А. Малый и средний бизнес: зарубежный опыт развития [Текст] / Т. А. Финк // Молодой ученый. — 2012. — № 4. — с. 177—181.
2. Малый бизнес: зарубежный опыт [Электронный ресурс], 2015 — Режим доступа: <http://www.mispsnsk.ru/articles.html?id=45>

Ұлыбританияның шағын бизнестегі тәжірибесі.

Ұлыбританияда шағын бизнес субъектілеріне: жылдық тауар айналымы 2 миллион фунт стерлингтен аспайтын, активтер сомасы 1 миллион фунт стерлингтен және жыл бойы 50 адамды жұмыспен қамтитын кәсіпорындар жатады. Ұлыбритания мемлекеттік консультациялық қызметі бастаушы кәсіпкерлерге қажетті кеңестер береді. Мысалы: коммерциялық мәселелерді қалай шешу керек екенін, бухгалтерлік есепті қалай жүргізу керектігі туралы, нарықты қалай зерттеу керек екендігі туралы кеңестер. Шағын бизнес жөніндегі Үкіметтік қызмет кәсіпкерлер үшін әртүрлі семинарлар мен курстар ұйымдастырылып тұрады. Сонымен қатар Үкімет банктер алдында кәсіпкер үшін қарыздық кепілдеме береді. Шағын кәсіпорындар салықты табысқа жеткеннен соң ғана төлейді.

Қазақстанда шағын кәсіпорынды ашу үшін жұмсалатын күш-жігерді шет елде шағын кәсіпорын ашуға жұмсалатын уақытпен салыстыру мақсатында Франция Үкіметінің шағын кәсіпорындар үшін жасап жатқан шараларын атап өткен жөн.

Франциядағы тұрақты түрде дамып жатқан іскерлік қызметтің негізінде мемлекеттің мақсатты түрде жүргізіп жатқан саясаты жатяр. Басты назарда шағын және орта кәсіпорындар. Себебі бұл кәсіпорындар нақты экономиканың ең динамикалық агенті. Францияда шағын кәсіпорындарға — жұмысшылар саны 500-ден аспайтын кәсіпорындар жатады. Ресми дерек бойынша Францияда шағын және орта кәсіпорындарда — 16 500 000 адам жұмыспен қамтылған. Орташа есеппен бір кәсіпорында 7 адам жұмыс істеген.

Әдетте әкімшілік процедуралар шағын кәсіпорындарды құруға кедергі келтіретіні мәлім. Сондықтанда Франция Үкіметі формальды мәселелерді қысқартуға көшті. Францияда шағын және орта бизнесті экономика, қаржы, индустрия министрлігінің бір департаменті бақылайды. Әкімшілік қысым бірқатар әкімшілік, әлеуметтік процедураларды оңтайландыру арқасында азайды.

Францияда шағын бизнесті несиелеу кезінде пайыздық өсімді мемлекет бонификациялайды. Бонификация — бұл жеңілдету. Қаржылық механизм арқылы мемлекет шағын бизнеске несие ұсынысын арттырды.

Сонымен қорытындылайтын болсақ, шетел елдерде нарықтық экономикасымен қоса кәсіпорын және фирмалардың жоспары маңызды роль атқарады. Біздің ойымызша республикадағы қазіргі жағдайда шетелдік өндіріс сфераларын жеңілдікпен несиелеу және осы несиелердің тиімді пайдалануға бағытталған мемлекеттік бақылау функцияларын күшейту тәжірибесін қолданған жөн.

3. Кунин В. А., Александрова Е. А. Анализ зарубежного опыта поддержки малого предпринимательства // Российское предпринимательство. 2014. № 1 Вып. 2 (176). С.36–43.
4. Абдимомынова А. Ш., Жақсығұлова Р. А. Малый инновационный бизнес в Республике Казахстан. Россия и Казахстан: опыт научно-экономического сотрудничества, перспективы интеграции. Сборник статей международной научно-практической конференции. ФБГОУ ВПО Ставропольский государственный аграрный университет; Кызылординский государственный университет им. Коркыт Ата. 2015. с. 10–15.

Мемлекеттік — жеке серіктестіктің экономикалық мәні және қажеттілігі

Умирзакова Меруерт Абдуалиевна, экономика ғылымдарының кандидаты

Алдабергенова Назжаннур Ерқожақызы, студент

Қорқыт ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті

Қазіргі заманауи қиын экономикалық жағдайда мемлекеттік-жеке серіктестік мемлекет пен бизнес арасындағы ең тиімді серіктестік түрі, себебі дағдарыс жағдайында мемлекет тарапынан сұраныстың тұрақтылығы несиелік мекемелердің сенімділігін нығайтып және инвестиция тәуекелін азайтатын маңызды құрал [1, 5].

Мемлекеттік-жеке серіктестікті оның қатысушыларының арасында тәуекелдер мен пайданы тепе-тең және әділ бөлу, сондай-ақ мемлекет тарапынан бақылау жағдайында мемлекеттік сектор жауапкершілігі саласында дәстүрлі жататын қызметті көрсету үшін жауапкершілікті жеке меншік сектор субъектілеріне толық немесе бөлшектеп тапсыруды қарастыратын мемлекеттік және жеке меншік секторлардың өзара байланыс жасау нысаны ретінде белгілеуге болады.

Мемлекеттік-жеке серіктестік нысанына байланысты жеке меншік сектор сол немесе басқа қызметтерді, тәуекелдер түрлері мен жауапкершілікті өзіне қабылдайды. Жеке меншік секторға қатысу дәрежесі қаншалықты жоғары болса, қабылданатын тәуекелдің, жауапкершіліктің, міндеттемелердің деңгейі соншалықты жоғары, жасалған мемлекеттік-жеке серіктестік келісімшарттар мерзімі соншалықты ұзақ.

Осы қарама-қайшылық мемлекеттің ұсынылатын инфрақұрылымдық және әлеуметтік қызметтердің көлемінің өсуіне және жақсаруына қызығушылық танытумен, ал кәсіпкерлік құрылымдар жобадан түсетін табысты тұрақты алып тұруға және пайданың тұрақты өсіміне қызығушылық танытады. Тараптардың мүддесінің ортақтылығы жобаны толығымен жемісті жүзеге асырумен қорытындыланады.

Мемлекеттік-жеке серіктестік жобасын жүзеге асыру жетістігіне тараптардың ерекше мүмкіндіктерін біріктіру болып табылады. Кәсіпкерлік құрылым жобаны қаржылық ресурстармен, жаңашыл технологиямен қамтамасыз етеді, кәсіби тәжірибені, тиімді басқару дағдысын, оның ішінде шешім қабылдаудағы икемділік пен жеделділікті пайдаланады.

Мемлекет өз кезегінде меншік иесінің құқықтарын іске асыра отырып, халықтық және өзге де жеңілдіктерді, кеп-

ілдіктерді пайдалану, сондай-ақ қаржылық ресурстардың кейбір көлемін алу мүмкіндігін береді.

Осындай тәсілмен мемлекеттік-жеке серіктестік құру мемлекетке шаруашылық жүргізудің заманауи тиімді әдістерін толық көлемде пайдалануға мүмкіндік береді, өйткені басқару функциялары кәсіпкерлік құрылымға өтеді, бірақ бұл жағдайда қадағалау және бақылау құқығы сақталады.

Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаев 2010 жылғы халыққа арнаған Жолдауында мемлекеттік-жеке меншік серіктестік тетігі мемлекет экономикасына жеке инвестицияларды тартуда үлкен әлеует екенін атап көрсетті. Жалпы мемлекеттік-жекеменшік серіктестік (МЖС) экономикалық өсімді ынталандыру және жекеменшік сектордың экономикаға қатысуын кеңейту әдісі болып саналады [2].

Мемлекет пен бизнес тиісті құқығына сай ресурстар мен мүдделерді бөліскенде мемлекеттік-жеке серіктестік саласында тәуекелдер көбеюде. Мемлекет қоғамдық мүдде мен мақсатты тасушы ретінде, ал бизнес қатысушы ретінде барынша көп табыс табуға бағыт алады. Сол себептен, мемлекет пен жеке серіктес арасында қоғамдық және жеке мүдде мен мақсат аясында тәуекелдер туындайды. Мемлекеттік-жеке серіктестікті оның қатысушыларының арасында тәуекелдер мен пайданы тепе-тең және әділ бөлу, сондай-ақ мемлекет тарапынан бақылау жағдайында мемлекеттік сектор жауапкершілігі саласына дәстүрлі жататын қызметті көрсету үшін жауапкершілікті жеке меншік сектор субъектілеріне толық немесе бөлшектеп тапсыруды қарастыратын мемлекеттік және жеке меншік секторлардың өзара байланыс жасау нысаны ретінде белгілеуге болады.

Мемлекет өз кезегінде меншік иесінің құқықтарын іске асыра отырып, халықтық және өзге де жеңілдіктерді, кепілдіктерді пайдалану, сондай-ақ қаржылық ресурстардың кейбір көлемін алу мүмкіндігін береді.

Осындай тәсілмен мемлекеттік-жеке серіктестік құру мемлекетке шаруашылық жүргізудің заманауи тиімді әдістерін толық көлемде пайдалануға мүмкіндік береді, өйткені басқару функциялары кәсіпкерлік құрылымға өтеді,

бірақ бұл жағдайда қадағалау және бақылау құқығы сақталады. Компания өз кезегінде кәсіпкерлік тәуекелдерді төмендетіп, мемлекеттік ресурстар мен кепілдіктерге қолжетімділік береді.

МЖС жобаларын енгізу халықтың өмір сүру деңгейін жоғарылата отырып, мемлекеттік инфрақұрылымның объектілерін дамытуға септігін тигізеді. Сонымен қатар, мұндай серіктестік қатысушылар алдында біршама тәуекелдерді туындатады. Сондай-ақ, қаржы пайдасының жартысы мемлекеттік сектордан тәуекелді жеке компанияға өткізумен байланысты мемлекеттік инфрақұрылым объектілерін жеке қаржыландырудан пайда болады.

МЖС маңызды аспектісі ұлттық жобалар мен әлеуметтік-экономикалық даму бағдарламалары аясында үкімет пен корпорациялар арасында келісім-шарт жасасу болып табылады. Егер олар қоғамдық жұмыстарды орындайтын болса, осы келісім-шарт шеңберінде жеке фирмалар 25 жылға дейін өтеу мерзімімен қолайлы шарттармен несие алуларына болады. Олардың шаруашылық қызметінің құрылымдау және жаңғырту процесін ынталандыратындай, бұл қарыздар, негізгі капиталға 65% дейін инвестицияларды жабуға болады.

Мемлекеттік-жеке серіктестік үкімет пен бизнес және қоғам үшін де оң нәтижелерге алып келерін әлемдік тәжірибе көрсетеді (1-кесте).

Осылайша, мемлекеттік-жеке серіктестіктің негізінде қоғамның кең ауқымды мәселелерін шешуге мүмкіндік беретін үкіметтің және жеке сектордың барлық деңгейлері арасында тиімді ынтымақтастық жүйесі жатыр.

АҚШ-та билік органдары мен жеке сектордың ынтымақтастығы муниципалдық деңгейде кеңінен таралған. Мемлекеттік-жеке серіктестік жөніндегі Ұлттық кеңестің (National Council for Public-Private Partnership) мәліметі бойынша, жергілікті биліктің негізгі 65 іс-әрекетінің ішінде (су құбырлары, канализация, қоқыс жинау, мектептер, паркінгтерге қызмет көрсету және т.б.) 23 өнімділігін орташа қалалық коммерциялық фирмалар қолданады [3, 377–384 бет].

Қазіргі таңда экономиканы тиімді басқару шарты болып, мемлекет пен бизнестік конструкциялық өзара іс-әрекеті табылады. Осы өзара іс-әрекеттің ерекшелігі болып, әр елдегі нарықтық қатынастың арнайы маңыздылығымен байланысты әдістері мен нақты формалары ажыратылуы мүмкін.

Кесте 1. Мемлекеттік-жеке серіктестіктің тиімділігі

Қоғамға пайдасы	Мемлекет үшін тартымдылығы	Бизнес үшін тартымдылығы
<ul style="list-style-type: none"> — Басым инвестициялық және инновациялық жобаларды жүзеге асыруды жеделдету; — Мемлекеттік шығыстардың қысқаруы және инфрақұрылымның объектілеріне техникалық қызмет көрсету үшін бағаны төмендету; — Өңірлердің инвестициялық тартымдылығын арттыру; — Кәсіби шеберлігін арттыру және әлеуметтік жобаларды іске асыру мақсатында тиімді мемлекеттік басқаруды қамтамасыз ету; — Қазіргі заманғы, жоғары технологиялық инфрақұрылымды дамыту; — Өндірістік және көліктік инфрақұрылымды, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, денсаулық сақтау, білім беру және әлеуметтік-мәдени инфрақұрылымды жетілдіру; — Тауарлар мен қызметтер сапасын арттыру; — Қоғам мен жаңа жұмыс орындарын құру мүдделерін қорғау; — Қоғамның әл-ауқатын арттыру. 	<ul style="list-style-type: none"> -Дамудың (Инфрақұрылымның, энергетиканың дамыту болмауына және т.б.) жүйелік проблемаларын шешу; — Жеке қаражат тарту арқылы бюджет шығыстарының азаюы; — Жұмыстар мен қызметтердің сапасы мен тиімділігін арттыру; — Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдерден түскен табыстардың артуына; — Инвестициялар мен инновацияларды арттыру; — Тарифтерді төмендету, бәсекелестік деңгейін арттыру — әлеуметтік тұрақтылықты нығайтуға; — Серіктестермен оларды жылжыту үшін тәуекелдерді бөлісу мүмкіндігі; — Бизнес пен мемлекеттік органдар арасындағы өзара сындарлы дамыту; — Жеке және қоғамдық инвесторлардың мүдделерін оңтайлы ұштастыру; — Мемлекеттік меншік және қаржы ресурстарын құру, жетілдіру және тиімді пайдалану; — Нарықтағы әкімшілік ықпал ету тетіктерін жетілдіру, инвестицияларды тарту. 	<ul style="list-style-type: none"> — Дәстүрлі мемлекеттік салаға қол жеткізу; — Салық және басқа да жеңілдіктер түрінде жобаларды ілгерілету, тікелей мемлекеттік қолдау және көмек көрсету; — Бюрократиялық қызыл таспаны жеңуге мүмкіндігі; — Мемлекеттік тапсырыстар алу; — Қанағаттандыратын кепілдік бойынша ұзақ мерзімді инвестициялық орналасу мүмкіндігі; — Мемлекетпен шығындар мен тәуекелдермен бөлісу; — Инвестициялық тәуекелдерді азайту; — Жеке инвестициялардың белгілі бір кепілдіктерін жасауда мемлекеттің мүдделерінің бірлігі; — Капиталды біріктіру арқылы инвестициялық мүмкіндіктерін кеңейту.
Ескерту — [3] әдебиет негізінде автордың құрастыруы		

Мемлекеттік-жеке серіктестік айналасында ерекшелігіне байланысты серіктестіктердің көптеген түрлерінің нақты тапсырмалары жеке модельдерге бөлінеді. МЖС мақсатына сәйкес кооперация, қаржыландыру моделі және ұйымдастырушылық моделі деп бөлінеді [4, 3 бет].

Ұйымдастырушылық модельге қазіргі таңда МЖС-ң кең тараған бір түрі — концессия жатады. Концессия, Муниципалитет немесе мемлекетке жататын шаруашылық объектілер, кәсіпорын немесе табиғи байлықтарды нақты бір жағдайда эксплуатацияға беру келісім-шартын айтады. Капиталистік елдерде концессионер болып, жоғары табыс алу үшін қолданылатын ірі монополияларды айтады. Қаржыландыру моделіне біріктірілген жобалық қаржыландыру, лизингтің барлық түрлері, жалға беру, коммерциялық жалға беру жатады [5, 2 бет].

Қазіргі уақытта Қазақстанда концессия механизмдерін қолдана отыра МЖС жобаларын жүзеге асыру практикасы қолданылуда.

Халықаралық тәжірибе негізінде МЖС жобаларын тиімді жүзеге асырудың келесі факторларын ерекшелеуге болады:

— мемлекет үшін инфрақұрылым нысанының құрылысы емес, көлем мен қызмет сапасы басым бағытта болады;

— жоспарлау, құрылыс салу, инфрақұрылымды пайдалану саласындағы жеке сектордың біліктілігі мен тәжірибесі қызмет көрсету, көлем және сапа үшін пайдаланылады, ол мемлекетпен анықталады;

— жеке сектордың шығындарын орнына толтыру оның жұмыс сапасына байланысты.

Халықаралық практикада МЖС негізгі екі түрі ажыратылып көрсетіледі институционалды және келісім-шартты. ЕБ Жасыл кітабы бойынша МЖС жобаға қатысушылар арасындағы келісім-шарттық қарым-қатынасқа негізделген серіктестікке жатады. Институционалды МЖС мақсаты мемлекет пайдаасына жұмыс пен қыметтерді көрсету болып табылатын, мемлекет пен жеке сектордың қатысуымен бірлескен кәсіпорын құру деп жоспарланады [6].

Мемлекеттік — жеке серіктестікті түрлі формада дамыту — қазіргі заманғы нарықтық экономикадағы әлеуметтік — экономикалық бағытты күшейту процесінің маңызды құрамдас бөлігі. Дәл осы әлеуметтік серіктестік шарттары нарықтың қатал шындығына арналған қоғамдық амортизатор ретінде қарастырылады. Өйткені ол экономикалық тиімділік талаптары пен әлеуметтік әділеттілік мүдделерін ұштастырады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Матаев Т.М. Риски в сфере государственно-частного партнерства: Монография / — М.: МАКС Пресс, 2014. — с. 5.
2. «Жаңа онжылдық — жаңа экономикалық өрлеу — Қазақстанның жаңа мүмкіндіктері» 2010 жылғы 29 қаңтардағы Қазақстан Республикасының Президенті Н. Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы
3. Балашов С. Опыт функционирования ГЧП в развитых странах // Вестник ИЭ РАН. — 2009. — № 4. — с. 377–384
4. Мемлекеттік — жеке серіктестіктердің әлемдік тәжірибесін қолдану. — Рұқсат тәртібі: <http://www.g-k-h.ru/directory/articles/736086/>, 3 бет
5. 2009–2015 жылдардығы Қазақстан Республикасының мемлекеттік жеке серіктестіктерінің даму концепциясы (проект). — Астана, 2008, 2 бет
6. Панкратов А.А. Государственное частное партнерство в современной практике: основные теоритические и практические проблемы / А. А. Панкратов. — М.: Изд-во «Анкил», 2010

Жастар арасында девиантты мінез-құлықтың қалыптасу ерекшеліктері және оны алдын-алу шаралары

Шайхисламова Гүльсара Шайхисламовна, экономика магистрі

Кудабай Салтанат, студент

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті

Молодежь основополагающее звено будущего. В этой связи на государственном уровне каждому члену общества сделано все условия для полноценного развития. И все таки сейчас волнует появление социальной проблемы среди молодежи- это поведение, действие не соответствующие требуемым нормам общества, девиантность. В данное время важно горманично организовать профилактические меры по этапно и провести пропаганду через средств массовой информации о молодежной активности движения.

В статье дана классификация влияющих факторов в формировании девиантного поведения среди молодежи, а также рассмотрены методы и технологии по возрастным категориям. Это значимая проблема в об-

ществе, которая предлагает пути полноценного внедрения национальной ценности через государственную молодежную политику.

Ключевые слова: поведение, активность, диагностика, профилактика, семья, доверия.

Қазіргі таңда еліміз әлемдік аренада беделі бар мемлекет ретінде танылып отырғаны айқын. Ақпараттар ағыны толыққан уақытта қоғамда қалыптасатын күрделі әлеуметтік мәселелерге тосқауыл қоюға, қоғамның ілгері жылжуын, дамуын рухани, ұлттық құндылықтарды насихаттау арқылы әлеуметтік жұмыстың бағыттарын жүргізу стратегиялық маңызды міндет. Осы тұрғыда мемлекеттік деңгейде қоғамның әрбір мүшесінің әлеуметтік толыққанды өсіп дамуына жағдай жасалған. Оның ішінде қоғамның аса солқылдақ бөлігі жастардың қоғамдағы орны мен ролін, өмірлік мақсаттарын айқындауға мүмкіндік бар.

Дегенмен де әлі де болса жастар арасында әлеуметтік маңызды мәселе бұл қоғамға жат қылықтар, әрекеттер, мінез-құлықтардың қалыптасып отыруы алаңдатады. Жастар болашақтың негізін салушы. Олардың бейтарап көңіл күйі, бойкүйездік, жалқаулық, тағы сол сияқты жаман қылықтардан арылуына, қоғамдағы жастар белсенділігі арқылы ілгерілеу үдерісін жаппай ақпараттандыру және оның алдын алу жолдарының жүйесі мен сауықтыру шараларының кезеңділігімен үйлесімді жүруі қажет.

Алдымен осы мінез-құлық ауытқушылығы туралы ғылым саласы туралы айтатын болсақ, девианттылық мінез-құлық (ауытқушылық) (латын тілінен *deviatio* — ауытқу) арнайы әдебиеттерде екі мағынада айтылады. Біріншіден, қоғамдағы ресми бекітілген нормаларға (сте-

реотип, үлгілер) адамның қызметі немесе әрекетінің сәйкес келмеуі. Жеке мінез-құлық актысы тұрғысында девиантты мінез-құлық психология, педагогика және психиатрия ғылымымен байланыстыра оқып, зерттеледі. Екіншіден, адам қызмет ететін қоғамдағы ресми бекітілген немесе нақты қалыптасқан нормаларға сәйкес емес тарихи қалыптасқан әлеуметтік құбылыс. Бұл жағдайда девиантты мінез-құлық әлеуметтану, философия, саясаттану, заң және басқа ғылымдармен, сонымен қатар әлеуметтік жұмыспен байланысты. Девиацияның нысанға айналу механизмі қоғамда қалыптасқан тәртіптік ережелердің өзгерісіне байланысты құбылыс ретінде сипат алды. Бұл санатқа девианттық мінез-құлықтағы балалар мен жасөспірімдер; зорлық-зомбылыққа ұшыраған балалар; денсаулығы мен дамуына қауіп төнетін жағдайға душар болғандар; арнайы оқыту және түзеу мекемелерінде бас бостандығынан айыру орындарында болған адамдар; алкоголь ішімдіктерін, наша қолданатын отбасы мүшелері жатады. [1, 16 б]

Девианттылық мінез-құлық әр түрлі формада көрінуіне әсер етуші факторлар бірнеше. (Кесте 1)

Қазақстан Республикасының Жастар саясаты туралы заңында «Жастар-Қазақстан Республикасының он төрт жастаң жиырма тоғыз жасқа дейінгі азаматтары» деп көрсетілген. Осы жас аралығындағы топтың девиациялық мінез-құлқының қалыптасуы әлеуметтік проблемалармен де байланысты. Ол жалпы қоғамдағы әлеуметтік-эконо-

Кесте 1. Девиантты мінез-құлықтың қалыптасуына әсер ету факторларының жіктелуі

№	Девиантты мінез-құлықтың қалыптасуына әсер етуші факторлар	Сипаттамасы
1	Қоғам	әлеуметтік теңсіздік, дағдарыстық кезең, қоғамдағы әлеуметтік институттардың әрекеттілігі, қоғамдағы демократиялық жаңаруды еркін сезіну, қоғамның жедел ақпараттануы және БАҚ жағымсыз тұстары, қоғамдық құқықтық қорғаудың жетімсіздігі
2	Экономикалық	материалдық қамтамасыз етілмегендік, ауданның өндірістік жағдайы, есірткі өндіретін аумақтарда қолданудың дәстүрлілігі, отбасы мүшелерінің материалдық жағдайының төмен деңгейі және олардың білімі, экономикалық қолайсыздық, адамның тез арада кедейленуі
3	Әлеуметтік	моралды-этикалық деградация, құндылықтардың құлдырауы, кинофильм, теледидар хабарларында алкогольдің жарияланып көрініс алуы, тұрғын үйдің болмауы, жұмыссыздық, адамның кез-келген ситуацияда белсенділік қабілетінің төмендеуі, жұмыс орнын жоғалтуы, құқығының бұзылуы
4	Қоршаған орта	отбасы, мектеп, көше, формалды емес топтардың қысымы, қолайсыз жағдайлар, жақын қоршаған ортаның кері әсері, тәрбиенің жетімсіздігі, қатарластарының өнегесі, көрсеқы-зарлық, бұзақылық, қызғаныш, тұрмыстық жағдай, еңбекке тәрбиелеу, адамдар арасындағы қарым-қатынастардың тұйықталуы, бақытсыз махаббат, келеңсіздіктер
5	физиологиялық	тұқым қуалаушылық (психофизикалық, әлеуметтік, социомәдениеттілік); психиканың бұзылуы, жеткіншектердің есеюге деген ынтызарлығы

микалық проблемалардың көрінісі мен жалғасы болып табылады. Жастардың әлеуметтік проблемалары — бұл қоғамның өмір тіршілігі (білім, еңбек, бос уақыт және т.б.) үшін және де, жастар үшін де өмірлік маңызды, халықтың ерекше әлеуметтік — демографиялық тобының спецификалық (өзіне тән) проблемалары қоғам мен мемлекет тарапынан нақты саясатты талап ететін шешімдер қарастырылады. [3]

Жастар арасындағы әлеуметтік жұмыс табыстылығының маңызды шарты болып, жастардың әлеуметтік проблемаларының туындау «деңгейін» анықтау табылады. Жастарды негізінен келесі проблемалар қатты ойландырады: жоғары немесе орта білім ала алмау; өз отбасын материалдық жағынан қамсыздандыру қиындықтары; өз мамандығы бойынша жұмысқа қамтылу мәселесі; баспананың болмауы. Өмір тәжірибесі көрсетіп отырғандай дәл осы қиын шешілетін мәселелер жиынтығы отбасы ішілік келіспеушіліктердің пайда болуына, олардың тұрақсыздығына алып келеді. Мамандардың пікірінше қазіргі таңда жасөспірімдердің мінез-құлқының ауытқуына себепкер орта отбасы жағдайы екендігін алға тартады Әсіресе 14–17 жас жасөспірімдердің девиациялық мінез-құлқының қалыптасуына отбасындағы әлеуметтік мәселе жұмыссыздық, қаражат жетіспеушілігі, отбасында ата-анасының ажырасуы, өгей әке, өгей шеше, физиологиялық даму ерекшелігіне байланысты барлық жаңа нәрсеге қызығу, тандану, оны байқап көру сияқты мәселелер әсер етеді. Осыдан келіп, отбасы мүшелері арасында түсініспеушілік қалыптасып, жасөспірім өзінің пікірін тыңдайтын ортаны іздейді. Егер жасөспірім толыққанды отбасында, мейірім мен сүйіспеншілікке бөленіп өсетін болса, мінез-құлықта ауытқушылық туындамайды. Ол ата-анасының жеткен жетістігін өзіне үлгі ретінде ұстанып, еңбекке, өмірге көзқарасы толыққанды қалыптасады. Отбасы тәрбиесінде баланы еңбекке баулу, адал еңбек етіп, табыс табуды ұғындыру маңызды.

Келеңсіз ортаның құрығына түспеуі үшін кез-келген жасөспірім сенім телефондары арқылы тегін, тәуліктің кез-келген уақытында өз ойын еркін айтуына болады. Осы тұрғыда әлеуметтік педагог, мектеп психологы отбасымен тікелей байланыса отырып, әлеуметтік қызмет атқаруы тиіс және осы жас аралығындағы жеткіншектердің толыққанды мінез-құлқының жөнделуіне де отбасы және оның мүшелерінің бір-біріне сыйластығы, ауызбіршілігі жақсы әсерін береді. Әлеуметтік педагог немесе мектеп психологы мектеп ішілік тәрбиелік маңызы бар іс шаралармен қоса сауалнама арқылы жасөспірімдердің мінез-құлық темпераментін анықтап, соның нәтижесі арқылы қызу, шапшаң мінезді жасөспірімді жиі қадағалау, оның ішінде қоғамдық жұмысқа, еңбекке, жауапкершілікті сезінетін тапсырмаларға араластыру, сыныпта оған тәрбиелік маңызы бар тапсырмалар беру арқылы ол тұлғаның бойында салмақты мінез, ашуды жеңу, сабырлылық қалыптастыру сияқты жұмыстар кезең-кезең бойынша атқарылуы тиіс. Бұл әлеуметтік педагогтың осы жұмыстардағы әдісті қолдану шеберлі-

гіне байланысты. Жасөспірім кезеңде отбасымен бірге мінез-құлықтағы ауытқушылықтың алдын алушы бірден-бір ұйым-мектеп. Осы жас аралығында жасөспірімдердің бойындағы жағымсыз қылықтарды болдырмау үшін мектеп инспекторы да балалардың сабақтан тыс уақытын қадағалау және алдын-алу шараларын жасайды. Қазіргі таңда мектеп пен ата-ана арасында байланыс алшақтап бара жатқан секілді.

Тәрбие процесін басқару өте қиын, ол еш уақытта бір қалыпты жағдайда өтпейді. Белгіленген мақсаттан ауытқып кетушілік болады. Осының нәтижесінде тәрбиесі қиын балаларды байқауға болады. Тәрбиесі қиын балалар тобының қалыптасуы баланың дамуында адамгершілік қасиеттеріне тәрбиелеуде ата-ана тарапынан ағаттық, педагогикалық қателіктер жіберілу салдарынан туындайды. Әлеуметтік педагог осы қателікті жөндеуге қабілеті жоғары болуы шарт. Девиантты мінез-құлықты жасөспірімдермен әлеуметтік жұмыста басты кезеңдер болып мәселенің алдын-алу яғни диагностикалау кезеңі және әлеуметтік ортаға бейімдеу кезеңі. Осы кезеңдерде мақсатты бағытталған бағдарламаға мектеп психологы, әлеуметтік қызметкер, ата-ана, отбасы бірігіп қатысу арқылы кешенді іс шаралар атқарылады. [2, 256]

Елбасы Н. Назарбаев өзінің 2015 жылғы жолдауында орта кәсіптік техникалық білімнің мемлекеттік тапсырыс негізінде тегін оқыту жүйесі қалыптасатынын баса айтқан еді. Бұл дегеніміз орта мектеп оқушысының орта кәсіптік мамандықты меңгеруіне дуалды оқыту жүйесі арқылы өндірісте мамандығы бойынша жұмыспен қамтылуына мүмкіндігі болады. Осы орайда мемлекеттік деңгейде еңбек кодексіне өзгерістер енгеннен кейін жас маман, яғни 29 жасқа дейінгі жастардың мамандығы бойынша жұмысқа қабылдануына мүмкіндіктер ашылады. Жас отбасы бұлар ерлі-зайыптылардың екеуі де 29 жасқа толмаған не баланы (балаларды) жиырма тоғыз жасқа толмаған ата-ананың біреуі тәрбиелейтін толық емес отбасы. Олардың баспанамен қамтамасыз етілу мәселесі күрделі мәселелердің бірі болып отыр. Егер екеуі де балалар үйінде тәрбиеленген жастар болса, мемлекет баспанамен қамтамасыз етеді. Жас отбасылардың баспаналы болуына мемлекеттік үй кезегіне тұру арқылы және ата-аналары мен отбасы мүшелерінің қолдауы арқылы шешімін табуы қалыптасқан.

Ең алдымен әлеуметтік қызметкерлер мынадай екі мәселеге назарларын аудару керек: жасөспірімдердің отбасылық жағдайы және орта мектеп түлектерін жұмыспен қамту.

Әлеуметтік жұмыстың ғылым ретінде маңызды мәселелерінің бірі — көрсетілген объектілердің әлеуметтік мәселелерін шешудің тиімді әдістері мен технологияларын өңдеу және де әлеуметтік жұмыстың бар әдістері мен формаларын талдау болып табылады. Әлеуметтік жұмыстың девианттық мінез-құлықтағы адамдарға қолданылатын спецификасын есепке ала отырып оны ұйымдастыру үшін міндетті түрде әлеуметтік басқарудың мәнін, механизмін және негізгі компоненттерін анықтап алу қажет. Девиантты мінез-құлықтағы жастарға *әлеуметтік қызмет*

көрсету — әлеуметтік қызметті жүзеге асыратын мемлекеттік, муниципалдық, жеке меншік және басқада органдардың, мекемелердің, кәсіпорындар мен қоғамдық ұйымдар жүйесі арқылы жүзеге асады. Онда әлеуметтік қызметкерлер және жеке мамандардың әлеуметтік қолдау көрсету, әлеуметтік тұрмыстық, әлеуметтік-медициналық, психологиялық-педагогикалық, әлеуметтік құқықтық қызмет, қиын өмір жағдайдағы азаматтардың

әлеуметтік бейімделуімен оңалтуларын жүзеге асыру қызметі атқарылады. Мемлекеттің ұлт жоспарына сәйкес қазіргі таңда жастармен әлеуметтік жұмысты дұрыс қолға алу бағыты бұл қоғамдағы идеологияның, ұлттар арасындағы татулық, сенімділік, толеранттылық, ұлттық құндылықтарды дәріптеу арқылы жастар санасында ұлттық рух пен сананы қалыптастыру және жастардың қоғамдағы белсенділігін арттыру болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Акажанова А. Т. Девиантология. — Алматы, 2008
2. Технологии социальной работы: Учебник под общ. ред. проф. Е. И. Холостовой. — М.: ИНФРА-М, 2001. — 400 с.
3. Қазақстан Республикасының Жастар саясаты туралы Заңы, 09.02.2015.

СЕКЦИЯ 2. ПЕРСПЕКТИВЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ РЕГИОНА

Модель взаимодействия элементов национальной инновационной системы на региональном уровне

Абдимомынова Алма Шакирбековна, кандидат экономических наук, доцент
Казбайкызы Айнур, кандидат экономических наук
Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата

Процессы глобализации побуждают страны проводить активную политику формирования новой технологической структуры развития своей экономики. В этой связи создание конкурентоспособной экономики, основанной на активизации инновационной деятельности во всех ее отраслях, является для Казахстана одной из самых приоритетных задач. Формирование и внедрение технологических инноваций в долгосрочной перспективе является основой увеличения эффективности экономики и повышения уровня жизни населения.

Обеспечение устойчивости социально-экономического развития за счет диверсификации экономики, массового перехода к более высокому технологическому укладу, ускорению ввода инноваций в реальную экономику является одним из приоритетных направлений Стратегического плана развития Республики Казахстан до 2020 года [1]. В связи с этим, в Стратегическом плане выделен ряд направлений инновационно-индустриального развития, по которым будут реализованы инновационные и инвестиционные проекты в различных регионах:

1) развитие традиционных отраслей, таких как горно-металлургический комплекс, нефтегазовый сектор, химическая и атомная промышленность, с последующим переходом данных отраслей на выпуск продукции более высоких переделов;

2) развитие секторов, спрос на которые формируют недропользователи, национальные компании и государство: строительная индустрия, машиностроение, фармацевтика, оборонная промышленность;

3) развитие производств в несырьевых секторах, ориентированных на экспорт: агропромышленный комплекс, туристическая отрасль;

4) развитие высокотехнологичных отраслей, которые будут играть ключевую роль в мировой экономике в последующие десятилетия: биотехнологии, информационные и коммуникационные технологии, альтернативная энергетика.

Несмотря на рост числа инвестиционных проектов в отраслях экономики, а также увеличение финансирования, Карта индустриализации в 2010–2014 годах не стала эффективным инструментом реализации инновационных проектов по следующим причинам:

– наибольшее число проектов реализовано в традиционных отраслях, таких как АПК (26,2%), а также строительная индустрия (15,4%) и горно-металлургический комплекс (15,2%);

– в основном, реализованные проекты представляют собой трансферт технологий, созданных за рубежом, и их адаптацию к условиям Казахстана;

– большая часть производимой продукции ориентирована на местные рынки, так как обладает низким уровнем новизны [2].

Развитие несырьевых секторов экономики и успешное внедрение отечественных разработок требуют от страны придерживаться в ряде отраслей стратегии «наращивания» (опережающего развития). Данная стратегия характерна для таких стран, как США, Германия, Франция, Великобритания. Эти страны ориентированы на создание наиболее совершенных по технологии производств, базирующихся на собственных фундаментальных и прикладных исследованиях практически во всех ведущих областях высоких технологий. При этом акцент делается на все этапы жизненного цикла инноваций. Но реализация данной стратегии требует от страны создания эффективной инновационной и финансовой инфраструктуры на национальном и региональном уровнях.

В основе выбора той или иной стратегии модернизации лежит определение существующих и потенциальных сравнительных преимуществ страны в международном масштабе. Применение мер государственной политики в традиционных отраслях позволяет обеспечить максимальный эффект от использования имеющихся сравнительных преимуществ:

– в нефтяных регионах (Атырауская, Мангистауская, Западно-Казахстанская, Актюбинская, Кызылординская области) развитие транспортной и социальной инфраструктуры, которое будет направлено на повышение качества жизни и создаст через механизмы рыночного спроса импульсы развития для других отраслей этих регионов;

– в районах с развитой металлургией (Карагандинская, Костанайская, Павлодарская, Восточно-Казахстанская области) развитие технологического уровня производственных мощностей, внедрение на предприятиях «зеленых» технологий (экологическая модернизация производства);

– в регионах северного Казахстана с развитым агропромышленным комплексом стимулирование формирования крупных сельскохозяйственных компаний, а также эффективных фермерских хозяйств, развитие инфраструктуры зернового экспорта;

– в регионах южного Казахстана с развитым сельским хозяйством, развитие механизмов кредитования, кооперации производителей с целью снижения издержек на основные операции.

Таким образом, развитие НИС напрямую зависит от эффективности инновационной деятельности на региональном уровне.

В соответствии с Программой развития науки, инноваций и содействия технологической модернизации на 2010–2014 годы в Казахстане были созданы региональные венчурные фонды (РВФ), которые формируются на принципах частно-государственного партнерства. Объектами инвестиционной поддержки должны являться частные предприниматели, действующие в отраслях, являющихся приоритетными для каждого региона, при этом предпочтение отдается бизнес проектам, которые только начинают стадию реализации.

Внедрение инновационных разработок в производство сопряжено с большими финансовыми вложениями, поэтому для малых и средних предприятий привлечение заемных средств является наиболее актуальной задачей.

Использование механизма банковского кредитования часто ограничено отсутствием у МСБ достаточного залога, а также отсутствием возможности использовать в качестве залога имеющуюся интеллектуальную собственность.

Таким образом, для финансирования инновационных малых и средних предприятий необходимо формирование механизма беззалогового предоставления финансовых средств, который может быть реализован в рамках создания региональных венчурных фондов.

Венчурный фонд осуществляет финансирование в виде инвестиций, которые направляются в акционерный капитал, либо в виде инвестиционного кредита, предоставляемый на длительный срок, без залога и под более низкие процентные ставки, чем банковский кредит [3].

Региональный венчурный фонд может быть образован в форме акционерного общества, товарищества с ограниченной ответственностью либо некоммерческой органи-

зации. На наш взгляд, наиболее подходящей организационно-правовой формой регионального венчурного фонда является акционерное общество, т.к. эта форма является наиболее привлекательной для частных инвесторов (учредителей) фонда и позволяет реализовать рыночные механизмы венчурного инвестирования приоритетных инновационных проектов региона. Предлагаемый механизм функционирования регионального венчурного фонда представлен на рисунке 1.

В качестве учредителей фонда могут выступать государственные институты развития и местные органы государственного управления с привлечением частных инвесторов. Управление фондом осуществляет Совет директоров, который определяет основные направления работы фонда, порядок распределения прибыли между его участниками.

По нашему мнению, вклад в уставный капитал регионального венчурного фонда не должен ограничиваться лишь финансированием из республиканского бюджета, необходимо задействовать и бюджет региона. Таким образом, местные органы управления могли бы напрямую участвовать в управлении венчурного фонда, осуществлять отбор проектов, являющихся приоритетными для предприятий данного региона. При этом доход с вложенных средств должны получать только частные инвесторы, доля прибыли институтов развития и местных органов управления рефинансируется.

Фонд проводит комплексную экспертизу поступающих проектов, которая может быть как внутренней, так и внешней с привлечением сторонних специалистов. Комплексная экспертиза включает в себя научно-технический, финансово-экономический и юридический аспекты и проводится в отношении тех заявок на финансирование, которые отвечают требованиям Правил фонда.

По результатам комплексной экспертизы проводится конкурсный отбор поступивших инновационных проектов. Предпочтение должно отдаваться тем инновационным проектам, которые являются востребованными в данном регионе.

Преимуществом венчурного фонда для МСБ по сравнению с другими механизмами поддержки инновационных проектов (например, с фондами прямого инвестирования), является возможность получения финансирования проекта на ранней стадии, что способствует его интенсивному развитию в короткие сроки. Для инвестора финансирование через венчурный фонд также обладает рядом преимуществ. Во-первых, отпадает необходимость самостоятельного поиска перспективных инновационных проектов. Во-вторых, частный инвестор на начальных этапах инвестирования может вложить строго определенную сумму и, в случае успешного развития проекта, увеличить финансирование, тем самым сократив свой предпринимательский риск.

Для местных органов государственного управления преимуществом является финансирование инвестиционных проектов в научно-технической сфере для реализации их малыми предприятиями на территории региона.

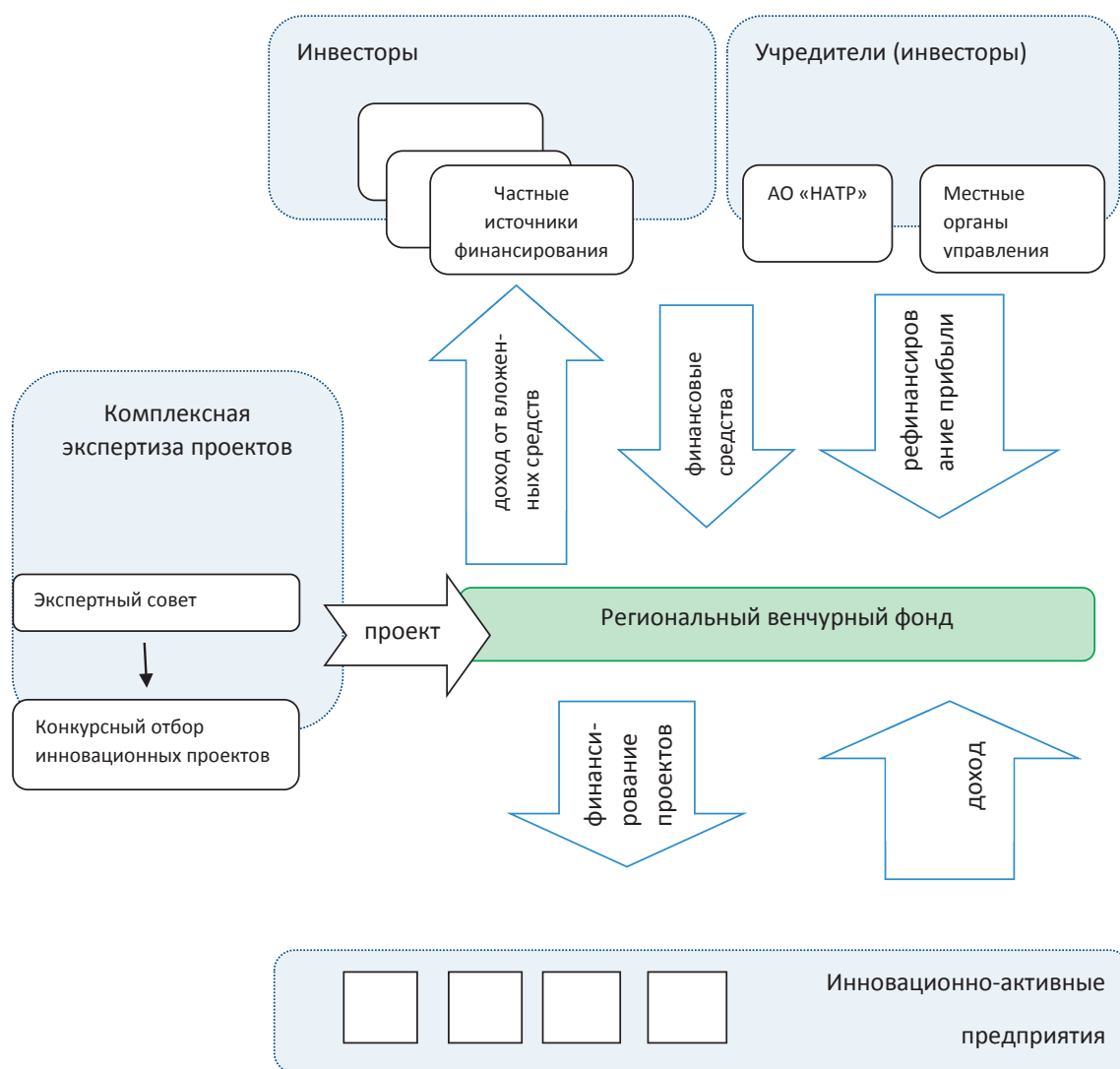

Рис. 1. Механизм функционирования регионального венчурного фонда

Примечание — составлено автором

Возможность участия представителей местных органов государственного управления (акиматов) в формировании регионального венчурного фонда в настоящее время реализована в законе РК «О государственной поддержке индустриально-инновационной деятельности» от 9 января 2012 года [4].

Тем не менее, для дальнейшего эффективного развития венчурной формы финансирования инновационных проектов, необходимо внесение изменений в законо-

дательные акты республики, касающиеся развития инвестиционной и инновационной деятельности. Должны быть расширены возможности местных органов управления в отношении участия в венчурных фондах в качестве учредителя и/или инвестора, вхождения их представителей в совет директоров фонда. Дополнения к закону должны касаться и регулирования финансовых потоков фонда, порядка распределения полученной фондом прибыли с учетом интересов всех участников.

Литература:

1. Стратегического плана развития Республики Казахстан до 2020 года. Астана, 2013 г.
2. Государственная программа форсированного индустриально-инновационного развития Казахстана на 2010–2014 гг. Астана, 2010.
3. Абдимомынова, А. Ш., Берикболова У. Д. Формирование и развитие венчурной индустрии в Казахстане. Международный журнал экспериментального образования. 2015. № 2–3. с. 438–440.
4. Закон Республики Казахстан «О государственной поддержке индустриально-инновационной деятельности» от 9 января 2012 года.

Жергілікті өзін-өзі басқару құрылымының «қазақстандық» үлгісін жетілдіру бойынша ұсынымдар

Бекетова Камар Назарбековна, кандидат экономических наук
Мухтарова Акмарал, магистрант
Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата

*В статье даны рекомендации по совершенствованию «казахстанской» модели местного самоуправления.
Ключевые слова: местное самоуправление, модель управления, функции государства.*

Ел дамуының қазіргі кезеңінде, мемлекеттік басқарудың тиімділігін арттыру қажеттігін ескере отырып, реформаларды жүзеге асыру орталығын мемлекеттік басқарудың төменгі деңгейлеріне көшіру мен жергілікті өзін-өзі басқарудың нақты жүйесін құру сұрақтары басым болып отыр.

Дамыған елдердің демократиялық дәстүрлері жергілікті өзін-өзі басқарудың тиімді қызмет атқаруының белгілі бір жалпыға бірдей қағидаларын тұжырымдауға мүмкіндік береді. Оларға келесілер жатады:

- қаражат пен шаруашылық дербестік сұрақтарындағы кең мүмкіндіктер мен құқықтар, соның ішінде, тұрғындарға, кәсіпорындар мен

- ұйымдарға, саналы салық салу арқылы;

- аталған аумақта тұрып жатқан тұрғындардың тіршілігін қамтамасыз ету сұрақтарында әрекет етудің айтарлықтай кең мүмкіндіктері;

- мемлекеттік араласудың, тек заңмен белгіленген өрісімен шектелуі;

- құқықтық реттеу жүйесін халыққа қызмет көрсету салаларына тікелей шаруашылық басқару жүйесінен ажырату;

- жергілікті өзін-өзі басқарудың деңгейлерін, әр біреуіне бір-біріне кереғар келмейтін ықпал ету өрісі, құзыретін анықтау арқылы нақты айыру;

- алмастырылатын және тұрғындар алдында жауапты сенімділерді сайлау арқылы өзін-өзі басқару; шешім қабылдау мен басқару процесстерінің кең әлеуметтік негізі.

Жергілікті өзін-өзі басқарудың дамуы мемлекеттік басқаруды орталықсыздандыру үрдістерін жүзеге асырудың негізгі элементі болып көрінеді. Бұл үрдісті жүзеге асыру үшін, демократиялық мемлекеттің қызмет атқару талаптарына жауап беретін, қоғамдық басқарудың бүтін жүйесін құруға мүмкіндік беретін, дәйекті іс-шаралар кешенін дайындау қажет.

Әлемдегі жергілікті өзін-өзі басқарудың дамуының тарихи тәжірибесі, оның үнемі мемлекетпен, мемлекеттік басқарумен тығыз байланыста болғандығын, жергілікті деңгейде оның жалғасы ретінде болып, сонымен қатар, дербес, көп ретте мемлекеттік құрылымдардан тәуелсіз асырылатын, айтарлықтай өкілеттікке ие болғандығын айғайқтайды.

Нақты қызмет атқаратын жергілікті өзін-өзі басқару институтын құру мемлекеттік билік пен жергілікті өзін-өзі

басқару арасындағы мемлекеттік жүйелерді орталықсыздандыру реформаларын ары қарай жалғастырусыз мүмкін емес, бұл қадам жергілікті билік деңгейлерінің өкілеттігімен, оларды орындаудағы жауапкершілікті нақты бекітуге мүмкіндік береді.

Мемлекеттік басқаруды жетілдіру міндетті түрде басқарудың орталықсыздандыруымен қоса жүруі керек. Бұл жергілікті өзін-өзі басқарудың табиғи жолы, ол қазіргі күні бар тәжірибемен және шетелде муниципалды құрылымдарды құрудың тарихымен дәлелденеді.

Билікті орталықсыздандыру — «басқару өкілдігімен басқару жүйелерін, материалды-техникалық, қаржылай және басқа да ресурстарды, және де жауапкершілікті орталық билік органдарынан жергілікті билік органдарына беру үрдісі, төменгі құрылым органдарының өкілеттілігінің шеңберін жоғарғы құрылымдардың есебінен кеңейту процесі.

Басқаруды орталықсыздандыру келесіге мүмкіндік береді:

- басқарудың тиімділігін өсіруге;

- әлеуметтік белсенділікті арттыруға және басқару үрдісіне тұрғындардың кең ауқымын қосуға.

Орталықсыздандыру түсінігінің мәнін анықтау тәсілі:

1) Орталықсыздандыру — басқару жүйелерін орталық билік органдарынан жергілікті органдарға беру, төменгі құрылым органдарының өкілеттілігінің шеңберін жоғарғы құрылымдардың есебінен кеңейту үрдісі;

2) Орталықсыздандыру — басқару жүйесі, орталықтандыруға қарама-қайшы, яғни жергілікті әкімшілік органдар мен қоғамдық өзін-өзі басқару мекемелерінің басқару мен билеу шегін кеңейту;

3) Орталықсыздандыру — бұл азаматтар алдында жауап беретін жергілікті органдарға міндеттерді беру.

Орталықсыздандыру — билеу өкілеттілігін үкіметтен, оған саяси, қаржылай және экономикалық тұрғыда тәуелді емес, жергілікті өзін-өзі басқару органдарына беру үрдісі. Бұл, бірінші кезекте, саяси жүйенің өзгеруі.

Бірінші тәсілде билік балансының орталықтан едәуір төмен (жергілікті) деңгейге көшіру күтіледі. Орталықсыздандыру, басқаруды демократизациялауға мүмкіндіктер туғызып, үкіметті халыққа жақын етеді деуге болады. Екінші және үшінші тәсіл шеңберінде, мемлекеттік міндеттердің, меншік пен қаражаттың бір бөлігінің жергілікті өзін-өзі басқару органдарына беріліп, олар орталық-

сыздандырылған міндеттердің шеңберінде, жоғарыдағы билікке жүгінбей, өз атынан әрекет ете алады деп күтіледі. Бұл тәсілмен жергілікті автономия қамтамасыз етіледі.

Қазақстанда орын алған, мемлекеттік жүйелерді мемлекеттік басқару деңгейлері арасында беру үрдісін орталықсыздандырудың тар мағынасында түсіну керек, ал мемлекеттік жүйелерді мемлекеттік басқару деңгейлерінен

жергілікті өзін-өзі басқаруға беруді орталықсыздандырудың кең мағынасында түсіну керек. Мемлекеттік басқаруды орталықсыздандыру қажетті, басқарудың тиімділігін арттырып, азаматтарға басқару үрдісіне тікелей қатысуға мүмкіндік береді. Жергілікті өзін-өзі басқару тиімді басқарудың негізі болып табылатын, үкімет пен қоғам арасындағы байланысты тудырады (Кесте 1).

Кесте 1. Орталықсыздандырудың маңызды аспектілері

	Саяси аспектілер	Құқықтық аспектілер	Экономикалық аспектілер
Негізі	-Мемлекеттік құрылым — Даму бағыттары — Үкімет мүдделері	— Конституция — Заңнамалық актілер — Нормативтік-құқықтық база	— Коммуналды меншік — Қаржылық ресурстар — Бюджеттік жүйе
Үрдістерді ұйымдас-тыру кезеңдері	— ЖӨБ органдарын құру — өкілеттілікті тапсыру — міндеттерді беру — бастамаларды қолдау	— Конституцияда бекіту — заңнамалық базаға өзгерістер енгізу — Орталық пен ЖӨБ органдарының арасындағы құқықтық қарым-қатынастарды нақтылау — жергілікті деңгейде шешілетін сұрақтарды анықтау	— жергілікті бюджетті құрудың дереккөздерін анықтау — коммуналды меншік нысандарын бөлу — жергілікті бюджетті жұмсаудың бағыттарын анықтау

Орталықсыздандыру мемлекеттік басқаруда құрылымдық өзгерістерді қажет етіп, жалпы, басқару иерархиясындағы төменгі деңгейге, соның ішінде, жергілікті өзін-өзі басқару органдарына көбірек тәуелсіздік берумен байланысты, (соның ішінде функционалды, материалды, қаржылай, әкімшілік).

Қазіргі таңда Қазақстан қоғамының әлеуметтік-экономикалық, саяси, мәдени өмірі салаларында, билік органдарын орталықсыздандырудың негізі болып табылатын, алғышарттардың едәуір мөлшері пайда болды.

Билік органдарын орталықсыздандыру үрдісі заңды — бұл, қоғамдық өмірдегі белгілі бір өзгерістердің арқасында іске асырылатын, сапалы ілгерілеу, мемлекеттік биліктің орасан зор түрленуінің, биліктің бөлінуінің, қоғамның демократизациялануының, тұрғындардың саяси құқықтар мен бостандықтарға ие болуының, жеке меншіктің енгізілуінің, мемлекет иелігінен алуыну мен жекешелендіру үрдісінің, шамадан тыс орталықтандырылған тоталитарлық мемлекеттің құлдырауының нәтижесі [1].

Кез — келген қоғамдық құбылыс сияқты жергілікті өзін-өзі басқару да кейбір қайшылықтарға ие, бірақ осының өзі даму көзі болып табылады. Жергілікті өзін-өзі басқару — өзін-өзі реттеудің түрлі механизмдерінің, қоғамның өздігінен дамуының, демократияның, ашық азаматтық қоғамның, азаматтардың бостандықтары мен құқықтарын қорғау жүйесінің берік негізі. Ол аймақ тұрғындарының өмір сүру деңгейін теңестіру мен жоғарылатуда, шағын кәсіпкерлікті дамытуда, құқық, саяси мәдениет саласында маңызды мәнге ие.

Қазіргі таңда халықаралық саясаттың күн тәртібінде жергілікті өзін-өзі басқару мен орталықсыздандыру басымдыққа ие екендігін атап өткен жөн. БҰҰ және халықа-

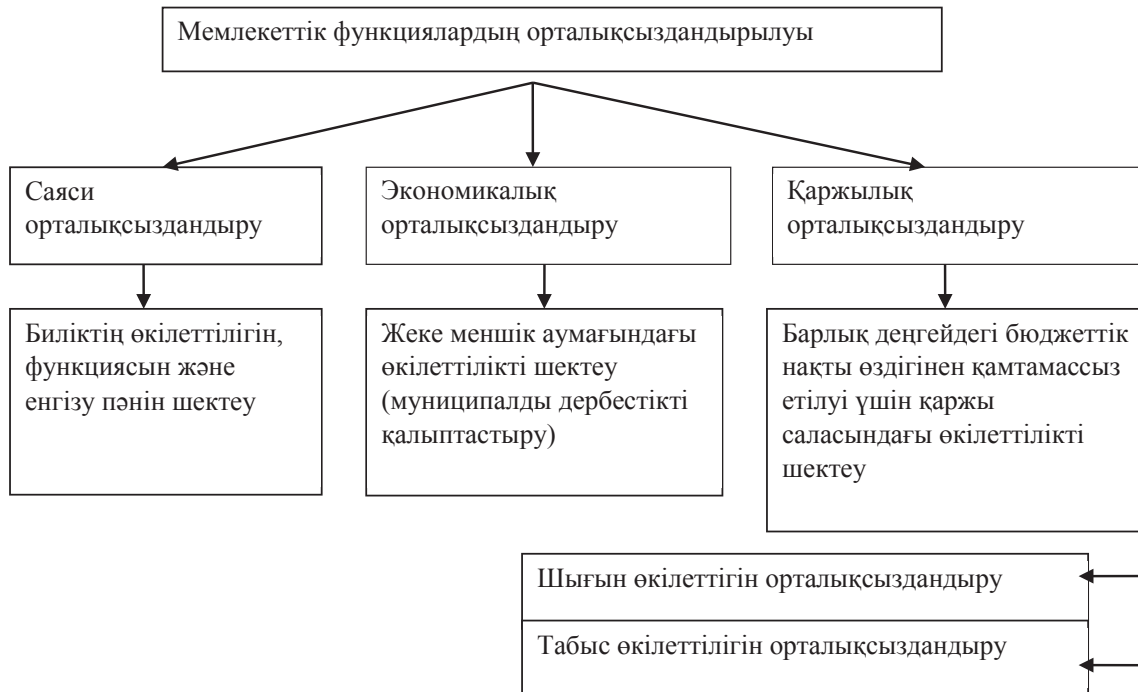
ралық даму агенттігі орталықсыздандыруды, жергілікті өзін-өзі басқаруды арттыруды және саяси процестерге азаматтардың қатысуын өз күн тәртібіне әлдеқашан қосып қойған және мемлекетті модернизациялау, кедейшілікпен күрес, экономикалық даму, демократияны нығайту, қауіпсіздікті қамтамасыз ету, инфрақұрылымды дамыту, жемқорлықпен күрес, қоршаған ортаны қорғау құралы ретінде қолданған [2].

Жергілікті өзін-өзі басқаруды орынды құрған кезде тек жергілікті ресурстар оңтайлы жұмсалып қана қоймай, халықтың билікке сенімі арта түседі. Дамудың қазіргі сатысында осындай міндет Қазақстанның алдында да тұр. Елдің даму жүйесінің тиімділігі мен бәсекеге қабілеттілігінің жоғарылауы әкімшілік-аумақтық бірлік тұрғындарының тіршілік әрекетін тікелей қамтамасыз ету функцияларын жергілікті өзін-өзі басқару саласының жауапкершілігіне тапсырумен түсіндіріледі.

Біздің ойымызша, жергілікті өкілетті органдардың қазіргі жүйесі — маслихаттар жергілікті бюджетті қалыптастыру мен орындау, жергілікті қоғамдастықтар тіршілігінің әлеуметтік-экономикалық саласында максималды түрде өкілеттіктерді беру шарты жүзеге асқан жағдайда, яғни түбегейлі реформалау болған жағдайда ғана Қазақстандағы жергілікті өзін-өзі басқаруды қалыптастырудың негізі болып табылуы мүмкін.

Жергілікті өзін-өзі басқару институтын қалыптастырудың қажетті шарты болып жоспарлы орталықсыздандыру табылады, ол жүйелік тәсілдеме негізінде, бірнеше бағыт бойынша жүзеге асуы керек. Орталықсыздандыру келесі сурет бойынша жүзеге асуы мүмкін (Сурет 1).

Өзін-өзі басқарудың болашақ жүйесі айқын құқықтық база, сәйкес экономикалық жағдайдың болуын түспалдай-

Сурет 1. Мемлекеттік функциялардың орталықсыздандырылуы

тыны сөзсіз, адамдардың тәртібі мен мәдени құқықтарын, басқа деңгейдегі көпшілік түсінігінің сапасын, жергілікті өзін-өзі басқару мен мемлекет арасына енгізу пәнін бөле алар еді. Бұл үрдіс ұзақ, әрі күрделі және жұртшылық өкілдерінің, ҮЕҰ, мемлекеттік биліктің жергілікті орган қызметкерлерінен, заң жағынан ойластырылған және еңбекті көп қажет етеді [3].

Жергілікті өзін-өзі басқару саласында төмендегі мемлекеттік саясаттың басты бағыттарын жүзеге асыруды ұсынамыз:

— жергілікті өзін-өзі басқарудың құқықтық негіздерін қалыптастыру;

— қаржылық-экономикалық негіздерін қалыптастыру;

— азаматтарды белсендіру жағдайларын жасау және жергілікті өзін-өзі басқаруға азаматтардың қатысу формаларын дамыту;

— жергілікті өзін-өзі басқаруды ұйымдастырушылық-әдістемелік қолдау және жергілікті өзін-өзі басқару қызметін мемлекеттік бақылау жүйесін қалыптастыру;

— жергілікті өзін-өзі басқару органдары үшін кадрларды даярлау және қайта даярлау жүйесін құру.

Жергілікті өзін-өзі басқару қызметінің құқықтық негіздерін қалыптастыру мақсатында ҚР заңнамалық-құқықтық актілеріне келесі түзетулер қабылдау қажет:

— мемлекеттік билік органдары мен жергілікті өзін-өзі басқару органдары арасында иелік ету заты мен өкілеттіктерін бөліп ажырату;

— қалалар мен ауылдық аймақтарда жергілікті өзін-өзі басқаруды ұйымдастырудың ерекшеліктері, қалалар

үшін азаматтар қатысуының негізгі формасы — АҚӨБ, ауылдар үшін — жиын;

— жергілікті өзін-өзі басқарудың қаржылық ресурстарын қалыптастыру тәртібі;

— жергілікті өзін-өзі басқару органдары мен жергілікті қоғамдастықтың меншігін қалыптастыру;

— жергілікті өзін-өзі басқару органы қызметкерінің мәртебесі;

— жергілікті тұрғындардың құқықтары мен міндеттері;

— заңды тұлға ретінде маслихаттың мәртебесін бекіту.

Жергілікті өзін-өзі басқарудың қаржылық-экономикалық негіздерін қалыптастыру үшін төмендегілер қажет:

— жергілікті өзін-өзі басқару органының салық базасын анықтау;

— ҚР бюджеттік кодексіне және басқа да заңнамалық актілеріне өзгерістер енгізу;

— жергілікті өзін-өзі басқару органдарына өз міндеттерін жүзеге асыруға қажетті қаражатты салықтық емес қаражат көздерінен алуға заңнамалық мүмкіндік беру;

— мемлекеттік бюджет пен жергілікті өзін-өзі басқару органдарының бюджеті арасында табыстарды нақты ажыратып бөлуді қамтамасыз ету;

— жергілікті өзін-өзі басқару органдарының жерді басқару құқықтарын анықтап беру.

Азаматтарды белсендіру және азаматтардың жергілікті өзін — өзі

басқаруға қатысу формасын дамыту жағдайларын қалыптастыру мақсатында төмендегілер қажет:

— азаматтардың қатысу формаларын кеңейтетін заңнамалық өзгерістер енгізу, онфң ішінде белсенді қатысу формалары: референдумдар, қоғамдық тыңдаулар, комиссиялар және т.б. енгізу.

— азаматтардың бастамашыл топтарын, АҚӨБ қолдау және дамыту үшін жағдай жасау, оларды шешім қабылдау үрдісіне тарту;

— жергілікті өзін-өзі басқару дегеніміз не, децентрализация реформасы не үшін жүргізіліп отыр, халық үшін мұның пайдасы қандай екендігін түсіндіретін адамдарға кең ауқымды ақпараттық кампаниялар жүргізу.

Жергілікті өзін-өзі басқаруды ұйымдастыру-әдістемелік қолдау және жергілікті өзін-өзі басқару қызметіне мемлекеттік бақылау жүйесін қалыптастыру мақсатында келесілер қажет:

- әдістемелік әдебиетті дайындау және басып шығару;
- заңгерлік құжаттарды әзірлеуде көмек көрсету;
- жергілікті өзін-өзі басқару органдарының жұмысын ұйымдастыруда және регламенттеуде көмек көрсету;
- қолданыстағы заңнамалар аясында жергілікті өзін-өзі басқару органдарының дербес шешім қабылдауын қамтамасыз ететін мемлекеттік бақылау жүйесін әзірлеу;
- жергілікті өзін-өзі басқару органдары қызметін талдау, жинақтау және тәжірибе алмасу жүйесін қалыптастыру [4].

Біздің ойымызша, біздің елімізде жергілікті өзін-өзі басқаруды дамыту үрдісінің индикаторы ретінде төмендегілерді есептеуге болады:

— жергілікті өзін-өзі басқару органдарының құзыретін анықап беретін «Жергілікті мемлекеттік басқару

және өзін-өзі басқару туралы» ҚР заңына түзетулер енгізу;

— жергілікті өзін-өзі басқару органдарын қаржыландыру жүйесін анықтау;

— жергілікті өзін-өзі басқару органдары мен жергілікті қоғамдық өзін-өзі басқару органдары жұмысының регламентін әзірлеу;

— заңды тұлға ретінде маслихаттың мәртебесін заңнамалық бекіту;

— мемлекеттік қызметтер мен атқаратын қызметтерінің бір бөлігін жергілікті өзін-өзі басқару органдарының иелігіне беру;

— телевидение, газет, Ғаламтор желісін, білім беру мекемелерін пайдаланып маслихат депутаттарының сайлау кампанияларына ықпалын ескере отырып, азаматтарға жергілікті өзін-өзі басқару реформасының ерекшеліктерін түсіндіретін ұлттық ақпараттық кампания өткізу;

— жаңадан сайланған депутаттар мен маслихаттар аппаратының қызметкерлері 2016 жылға дейін жергілікті өзін-өзі басқару жүйесі үшін біліктілікті арттыру орталығында қайта даярлықтан өтуі тиіс;

— жергілікті өзін-өзі басқару органдары жергілікті бюджеттің 30% кем емес мөлшерін игеруі;

— азаматтардың жергілікті деңгейде АҚӨБ, жиындар/жиналыстар, петициялар, жергілікті референдумдар, оның ішінде Ғаламтор желісін пайдалана отырып, жергілікті қоғамдық құқықтық бастама және т.б.).

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының Президенті — елбасы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы/ «Қазақстан-2050» Стратегиясы — қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. — 14 желтоқсан, 2012.
2. Шетел мемлекеттерінің муниципалдық құқығы. Еременян В. В. редакциясымен/ В. В. Еременян. — М.: Мир, 2013. — 752б
3. Иватова Л. М. Политические технологии как способ осуществления политической модернизации Казахстана // Актуальные проблемы модернизации Республики Казахстан: экономика, политика, идеология/ Иватова Л. М. — Алматы, 2014. — С.7—13.
4. Узакбаева А., Абдимомынова А. Ш. Региональное антикризисное управление: теоретический аспект. Молодой ученый. 2015. № 7. с. 505—508.

Мемлекеттік басқарудың тиімді жүйесін оңтайландыру мәселелері

Бекхожаева Айгуль Кожаметовна, кандидат экономических наук, доцент

Базыл Ажар, магистрант

Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата

В статье предложена эффективная модель государственного управления в Казахстане.

Ключевые слова: государственное управление, государственный аппарат, государственная служба.

2007 жылдан бері Қазақстанда нәтижеге бағдарланған қаржыландыру жүйесі негізінде мемлекеттік басқарудың жаңа үлгісі енгізілуде. Оны пайдалану мемлекеттік бюджетті мақсатты пайдалану және жоспарлауда мемлекеттік органдар қызметінің сапасын арттыруға мүмкіндік берді. Алайда, қол жеткізілген табыстарға қарамастан, келесі ресми мәліметтерде көрсетілген кемшіліктер бар. 2014 жыл барысында екі рет республикалық қаржы па-

кеттік органдар қызметінің сапасын арттыруға мүмкіндік берді. Алайда, қол жеткізілген табыстарға қарамастан, келесі ресми мәліметтерде көрсетілген кемшіліктер бар. 2014 жыл барысында екі рет республикалық қаржы па-

раметри анықталды және 25 рет түзетулер жүзеге асырылды [1].

Осы заманғы тиімді мемлекеттік қызметті және мемлекеттік басқару құрылымын құру ел Президентінің «Қазақстан — 2050» Стратегиясында, Қазақстанның 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарында шешуші міндет ретінде айқындалғаны белгілі. Соған сәйкес, 2011 жылы Елбасының «Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік басқару жүйесін жаңғырту тұжырымдамасы» қабылданды.

Мемлекеттік басқарудың тиімді жүйесін қалыптастыру мақсатында:

- мемлекеттік басқару жүйесін дамытудың бірыңғай саясатын қалыптастыруды қамтамасыз ету;
- мемлекеттік аппарат қызметінің кәсібилігін және тиімділігін арттыруды қамтамасыз ету;
- мемлекеттік органдардың қызметін халыққа сапалы мемлекеттік қызметтер ұсынуға бағдарлау;
- мемлекеттік аппарат қызметінің айқындылығы мен ашықтығын қамтамасыз ету қажет.

Қызмет көрсету сапасын арттыру үшін заңнамалық негіз жасалды. Қызметтердің тізілімі мен осы тізілімге енгізілген қызмет көрсету стандарттары бекітілді, Халыққа қызмет көрсету орталықтары арқылы қызмет көрсету басталды. Жұртшылықпен кері байланыс орнату үшін көрсетілетін қызмет сапасын бағалау бойынша тұрғындар арасында әлеуметтік сауалнама жүргізу басталды.

Әкімшілік кедергілерді азайту үшін Қазақстан Республикасының Үкіметі жеке кәсіпкерлік субъектілеріне қатысты мемлекеттік органдардың рұқсат беру жүйесі мен бақылау-қадағалау қызметін жетілдіру жөнінде шаралар қабылдады.

Мемлекеттік органдардың бақылау қызметтерін ретке келтіру үшін тәуекелдерді басқару жүйесінің негізінде тексерудің кезеңділігін белгілеуге мүмкіндік беретін тетік заңды түрде енгізілді.

Қазақстан Республикасының мемлекеттік басқару жүйесін жаңғырту тұжырымдамасын іске асыру Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік басқару жүйесін жетілдіру саласында қоғамның қажеттіліктерін, жеке және заңды тұлғалардың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қанағаттандыру деңгейін арттыруға бағытталған бірыңғай, сындарлы саясат жүргізуді қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Осы Тұжырымдамада тәуелсіздік алған сәттен бастап Қазақстанда жүргізілген мемлекеттік басқару реформаларының қорытындылары талданды, ағымдағы ахуалды талдау нәтижесінде түйінді проблемалар айқындалды, мемлекеттік басқару жүйесін жаңғыртудың негізгі бағыттары және оны іске асыру тетігі белгіленген.

Соңғы уақытта Қазақстан тұтынушыға бағдарланған (Америка Құрама Штаты, Ұлыбритания, Нидерланды, Канада, Үндістан, Австралия және т.б.) жаңа мемлекеттік басқаруды енгізуге өтуде, ол бойынша мемлекеттік органдардың негізгі мақсаты — құқықтар мен мүдделерді қамтамасыз ету, сондай-ақ

халыққа және нарық субъектілеріне жағдай жасау. Тиісінше, негізгі трендті ұстану біздің еліміздің ұлттық экономикасының ерекшеліктерін ескере отырып, сондай-ақ жаңа мемлекеттік басқару қағидаттарын енгізген елдердің мәселелерін ескере отырып қажет болады.

Қазақстанда мемлекеттік сектор қызметінің стратегиялық мақсаттарға қол жеткізу бағытталуын сақтай отырып, мемлекеттік қызметті тікелей алушылар ретінде азаматтардың қажеттілігіне бағдарлануының негізі қағидатын енгізу ұсынылады.

Азаматтар мен бизнестің барынша жоғары қанағаттандыру кезінде мемлекеттің бәсеке қабілеттілігін арттыру және мемлекеттік қызметтің патриоттық құрамдас бөлігін сақтау қажет.

Мемлекеттік қызметтердің толық тізбесін қалыптастыру мақсатында тұрақты негізде орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдар функцияларын түгендеу және талдау жүзеге асырылатын болады.

Жеке және заңды тұлғаларға көрсетілетін мемлекеттік қызметтер тізілімінде ескерілмеген негізінен орталық мемлекеттік және жергілікті атқарушы органдар көрсететін қызметтерді анықтау үшін мемлекеттік қызметтерді түгендеу заңнамалық актілердің тұрақты мониторингі арқылы жүргізілетін болады.

Мемлекеттік қызметтерді автоматтандыру, шешімдер қабылдау және мемлекеттік органдар қызметінің нәтижелілік көрсеткіштерінің мәнін түзету кезінде алынған ақпаратты пайдалану үшін мемлекеттік қызметті тұтынушылармен кері байланыс жүйесін құру жұмысы жалғасатын болады.

«Электронды үкіметті» дамыту жөніндегі іс-шараларды мемлекеттік басқару жүйесін реформалау жөніндегі іс-шаралармен үйлестіру және келісу электрондық форматта көрсетілетін мемлекеттік қызметтің санын ұлағайтуға мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде оларды көрсету мерзімдерін қысқартуға, қажетті құжаттардың тізбесін жеңілдетуге ықпал етеді.

Осымен бір мезгілде ақпараттық жүйелерді біріктіру және жетілдіру үдерістерінің жүйелілік үйлестірілуі қамтамасыз етілеті және мемлекеттік органдар жұмысының тиімділігін арттыру деңгейі мен ақпараттық жүйелерді енгізу нәтижесіндегі қызметтер сапасын айқындауға мүмкіндік беретін енгізілетін ақпараттық жүйелерді бағалаудың пәрменді тетігі енгізілетін болады. Бұл тетік «электронды үкіметті» енгізу жөніндегі іс-шараларды мемлекеттік басқару жүйесін реформалау жөніндегі іс-шаралармен үйлестіруге және келісуге мүмкіндік береді.

Осы кезеңде негізгі міндет қажетті ақпаратты берумен байланысты азаматтар мен бизнеске әкімшілік жүктемені азайту, азаматтардың мемлекеттік билік органдарына өтініштерінің санын төмендету және «бір терезе» қағидатын негізге ала отырып, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар негізінде мемлекеттік билік органдарының өзара іс-қимылының жеделдігін арттыру есебінен күту уақытын қысқарту болып табылады [2].

Халыққа қызмет көрсету орталықтарының қызметін жетілдіру бойынша кешенді шараларды әзірлеу және іске асыру, біріншіден, тұтынушылардың пікірі мен мүдделерін, сондай-ақ мемлекеттік органдардың мүмкіндіктерін ескере отырып жүзеге асырылатын болады, бұл халықтың қанағаттанушылығын арттыруға және әлеуметтік ширығуды төмендетуге мүмкіндік береді.

Осыған байланысты, негізгі күш мемлекеттік қызмет көрсетудің электрондық нысанын қолдану, құжаттардың саны мен мемлекеттік қызмет көрсетудің жалпы мерзімдерін, сондай-ақ мемлекеттік органдарға жеке барудың сапардың санын қысқарту есебінен халықтың мемлекеттік органдармен өзара іс-қимылы деңгейін арттыруға бағытталады.

Тұтастай көрсетілетін мемлекеттік қызметтердің сапасын бағалаудың тиімді жүйесін құруды екі бағытта жүзеге асыру қажет. Біріншіден, қызметтер көрсетуге қатысатын әрбір қызметкердің жұмысын бағалаумен байланысты мемлекеттік орган көрсететін қызметтің сапасын бағалаудың пәрменді тетіктерін әзірлеу. Екіншіден, қызметтер көрсетуге жауапты әрбір мемлекеттік органда ішкі бақылау қызметін құру және дамытуды қамтамасыз ету.

Басқаша сөзбен айтқанда, мемлекеттік қызметтің жаңа моделі мемлекеттік қызметтердің тұтынушысы ретінде халыққа бағдарлауын болжайды.

Мемлекеттік қызметтің жаңа моделін қалыптастыру мемлекеттік қызметте адами капиталды басқарудың қолданыстағы тетіктерін жаңғырту және жаңаларын құруға бағытталады болады.

Мемлекеттік қызметке орналасу тәртібін және мемлекеттік қызметшілерді оқыту жүйесін жетілдіру кадрлардың сапала жаңа деңгейге үздіксіз кәсіби өсуін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Өз кезегінде, мемлекеттік қызметшілердің жұмыс сапасын бағалау мемлекеттік қызмет персоналын басқарудың пәрменді құралы болады және жұмыс нәтижелері негізінде барынша кәсіби және құзыретті қызметкерлерді ынталандыруға мүмкіндік береді.

Мемлекеттік қызметшілер тәртібінің этикалық нормалары әрбір мемлекеттік орган қызметінің ерекшелігін ескеруге және сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылық жасауға әкелетін жағдайлардың туындауын алдын алуға мүмкіндік бере отырып, анық және нақтыланған болады.

Мемлекеттік қызмет құрылымында үш корпус белгіленгені белгілі:

1) мемлекеттік саясатты қалыптастыруға қатысатын және мемлекеттік дамудың стратегиялық бағыттарын айқындайтын саяси мемлекеттік қызметшілердің корпусы;

2) мемлекеттік саясатты іске асыруды қамтамасыз ететін және саяси шешімдерді қабылдау мен олардың тікелей орындалуы арасында байланыстыратын буын болып табылатын мемлекеттік әкімшілік қызметшілердің «А» басқару корпусы;

3) мемлекеттік саясатты іске асыратын және орындау қызметін жүзеге асыратын мемлекеттік әкімшілік қызметшілердің «Б» атқарушы корпусы.

Мемлекеттік қызметшілер лауазымдарының жаңа тізілімі мен корпусарын, кадрлық резервті қалыптастыру тетіктері мен ротация, оның ішінде саяси мемлекеттік қызметшілерге ротация жүргізу тетіктерін қалыптастыру тиісті нормативтік құқықтық актілерде анықталатын болады.

Мемлекеттік қызметке орналасудың қолданыстағы конкурстық тәртібі едәуі жаңғыртылатын болады.

Мемлекеттік қызметшілерді оқыту жүйесін жетілдіру үшін қайта даярлаудың және біліктілікті арттырудың бірыңғай сатылас жүйесі құрылатын болады, нәтижеге бағдарланған мемлекеттік басқарудың қазіргі заманға білім технологиялары мен қағидатына негізделетін оқыту бағдарламаларының мазмұнды бөлімі сапалы жаңғыртылатын болады.

Жаңа моделде түпкілікті нәтижеге бағдарланатын және уәждеу және/немесе біліктілікті арттыруға негіз болатын мемлекеттік қызметшілердің жұмыс сапасын бағалау енгізіледі.

Мемлекеттік қызметтің жаңа моделінде сондай-ақ аттестаттау тетіктері, уәждеу жүйесі және мемлекеттік қызметшілердің этикалық мінез-құлқы жетілдіріледі, мансаптық жоспарлау жүйесі қалыптастырылатын болады.

Мемлекеттік қызмет саласында бірыңғай сатылас жүйе құру және жаңа кадрлық саясатты тиімді жүргізу үшін мемлекеттік органдардың кадрлық қызметтері мемлекеттік қызмет істері жөніндегі уәкілетті органдарға әдіснамалық бағынатын болады.

Тұтастай, жоғарыда аталған бағыттарды іске асыру Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспарының мемлекеттік қызметті кәсібилендіру бөлігінде аталған нысаналы индикаторларға қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Мемлекеттік қызметтің жаңа моделін қалыптастырудың негізгі қағидаттары мен тәсілдері және іске асырудың шешуші тетіктері Қазақстан Республикасы Президентінің жеке актісімен, сондай-ақ өзге де нормативтік құқықтық актілермен бекітілетін Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметінің жаңа моделі тұжырымдамасында айқындалатын болады.

Мемлекеттік органдарға техникалық қызмет көрсетуді және оның жұмыс істеуін қамтамасыз етуді жүзеге асыратын мемлекеттік қызметші болып табылмайтын қызметкерлердің мәртебесі реттеледі, жолдау тәртібі жүйелендіріледі, тізбесі қайта қаралады және нормативтері әзірленетін болады.

Мемлекеттік аппараттың тиімді құрылымын қалыптастыру және әкімшілік реформаларды басқаруды жақсарту үшін мемлекеттік аппарат қызметінің тиімділігін арттыру мақсатында мемлекеттік органдардың нақты өкілеттіктері мен жауапкершілігін белгілеуге ерекше назар аудару қажет.

Осы жұмыстың негізгі мақсаты экономиканың секторларын дамытудағы мемлекеттің рөлін анықтау және жүргізіліп отырған мемлекеттік саясаттың дәйектілігін қамтамасыз ету болып табылады [3, 4].

Өкілеттіліктерді бөлу мынадай бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

1) функцияларды оңтайландыру, оның ішінде:

— мемлекеттік органдар мен ведомстволық бағыныстағы ұйымдардың құрылымдық бөлімшелері арасындағы, орталық мемлекеттік органдардың арасындағы, орталық және жергілікті органдар арасындағы мемлекеттік басқару жүйесінің қайталанатын функцияларын алып тастау;

— артық функцияларды, мемлекеттік органдар негізсіз орындайтын функцияларды, ағымдағы экономикалық жағдайларға сәйкес келмейтін функцияларды алып тастау;

— жеткіліксіз функцияларды, ағымдағы экономикалық жағдайға бағдарланған функцияларды қосу;

— функцияларды бөлуде ұтымды ету: мемлекеттік қызмет көрсетуді жақсарту және үйлестіруді жеңілдету үшін үксас функцияларды біріктіру, сондай-ақ функцияларды бөлу кезінде мүдделер қайшылығын болдырмау;

— стратегиялық мақсаттарға қол жеткізу мен орталық және мемлекеттік органдардың миссияларын іске асыру үшін қажетті мемлекеттік функцияларды оңтайлы жинауды әзірлеу;

2) мемлекеттік органдардың оңтайлы құрылымы мен санын айқындау.

Бұл мәселе шешудің негізгі құралы стратегиялық және бағдарламалық құжаттар мен жоспарларды есепке ала отырып, тұрақты және нақты әдіснамалық негізде функционалдық шолулар жүргізу болып табылады, ол жүргізілетін жұмысқа жүйелілік береді.

Жоғарыда көрсетілген іс-шараларды шешу үшін функционалдық талдау жүргізудің әдіснамасы жетілдірілетін болды. Өкілеттілікті бөлу орталық мемлекеттік органдарда ғана емес, жергілікті атқарушы органдарда да жүзеге асырылатын болады. Бұл ретте, Елді аумақтық-кеңістіктік дамытудың 2020 жылға дейінгі болжамды схемасын ескере отырып, жергілікті атқарушы органдарды нығайтуды және өңірлердің қажеттіліктерін ескере отырып, олардың санын айқындау мәселелері қаралатын болады.

Өкілеттіліктердің аражігін ажырату қорытындылары бойынша әрбір нақты мемлекеттік органда өкілеттіктің оңтайлы көлемі, аппараттың оңтайлы саны, басқарушылық және атқарушылық буындар айқындалады, тиісті әкімшілік шешімдерді қабылдаудың рәсімдері оңтайландырылады, орталық және жергілікті басқару деңгейлеріндегі атқарушы билік органдарының тиімді құрылымы жасалатын болады.

Жұмысты ұйымдастырудың тиімділігін арттыру, функционалдық және құрылымдық оңтайландыру, экономиканың қандай да бір саласын дамытуда маңыздылығын белгілеу бойынша баяндалған тәсілдер қызметі егжей-тегжейлі талданатын билік органына ведомстволық бағыныстағы мемлекеттік мекемелерге қатысты қолданылуы тиіс.

Мемлекеттік басқару жүйесін реформалау үдерісін үйлестіру және жүргізілетін саясаттың келісілгендігі тиімді және нәтижелі мемлекеттік аппарат құруда шешуші рөл атқарады.

Әкімшілік реформаны жүргізуді реформалаудың барлық қатысушыларын үйлестіруді, қол жеткізілген нәтижелер мен мемлекеттік қызметті тікелей алушы ретінде халықтың мүдделігіне үнемі мониторинг жүргізуді жүзеге асырмайынша тиімді басқару мүмкін емес.

Үйлестірудің, ақпаратқа қол жетімділіктің және реформалау үдерісінің қатысушылар арасындағы өзара іс-қимылдың қажетті деңгейін қамтамасыз ету үшін үйлестіру функциясын реформалау үдерісіне қатысатын мемлекеттік органдардың өкілеттіктерінің аражігін нақты ажыратып, жеткілікті өкілеттігі бар мемлекеттік органға бекітіп беру қажет [5].

Әкімшілік реформаны жүргізу жөніндегі ведомствоаралық комиссияның жанында реформалаудың әрбір бағыты бойынша бірыңғай саясатты тиімді іске асыруды қамтамасыз ету мақсатында тұрақты жұмыс тобы құрылатын болады, олар:

— әрбір мемлекеттік органның міндеттері мен функцияларын нақты қалыптастырады, олардың қайталануы мен әкімшілік реформаланы іске асыруға жауапты мемлекеттік органдардың уәкілеттілігін барынша тиімді бөлетін болады;

— әкімшілік реформа барысын мониторингтеу және бағалау, өзі қойған мақсатқа қол жеткізу, сондай-ақ елдегі қалыптасқан әлеуметтік-экономикалық жағдайға және халықтың қажеттілігіне байланысты әкімшілік реформаның курс бағытын түзету тетігін енгізеді.

Әкімшілік реформаларды іске асыруды басқару сапасының жақсаруы көп жағдайда оны іске асыру барысы туралы объективті ақпараттың болуына ғана байланысты емес, сондай-ақ әкімшілік реформаның мақсаттары мен міндеттерін азаматтар мен бизнестің түсінуіне және қолдауына, олардың реформаның нәтижелеріне деген мүдделігіне байланысты болады.

Ол үшін әкімшілік реформаны іске асыру, азаматтардың, бизнестің және үкіметтік емес ұйымдардың реформаның негізгі мақсаттары мен нәтижелеріне жария талқылау жүргізу, әкімшілік реформаны іске асырудың мақсаттары, міндеттері және барысы туралы қоғамды толық, оның ішінде бұқаралық ақпарат құралдарында хабардар ету жолымен іске асыру барысында мүдделігін арттыру мәселелері бойынша жұртшылықпен өзара іс-қимылы жасауын қамтамасыз етілуі тиіс. Тұтастай мемлекеттік басқару жүйесін дамыту саясаты біртұтас, түсінікті, дәйекті, нақты қағидаттар мен өлшемдерге негізделеді және бұлжытпай сақталатын болады, ал мониторинг пен бағалаудың құрылатын жүйесі мемлекетке және азаматтарға мемлекеттік басқарудың жүргізіліп отырған реформаларының барысы мен нәтижелер туралы толық бейнесін сипаттайды.

Осылайша, Елбасының «Қазақстан-2050» Стратегиясы — қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты, — атты Жолдауында: мемлекеттілікті одан әрі нығайту және қазақстандық демократияны дамытуды маңызды мәселе ретінде атап өтті. Біздің мақсатымыз — мемлекеттік басқарудың жаңа түрін қалыптастыру. Ол қоғамға қызмет

ету мен мемлекеттілікті нығайтудың жаңа міндеттеріне сай болуы тиіс, — деп атап өтті, яғни:

— біріншіден, бізге мемлекеттік жоспарлау және болжау жүйесін одан әрі жетілдіре түсу керек. Қойылатын мақсат — жоспарлар мен бағдарламалар әзірлеуде мемлекеттік органдардың жауапкершілігін күшейту, еліміз басшылыққа алатын стратегиялық құжаттарды қайта қарау. Елімізде мемлекеттік аудиттің ең озық әлемдік тәжірибесі негізінде кешенді жүйе құру қажет. Экономикалық стратегияларымыз жүзеге асуы үшін мемлекет дағдарыстық жағдайларды күні бұрын тиімді түрде біліп, оларға қарсы шара қолдануы тиіс. Бұл үшін бізге дағдарысқа қарсы әрекет етудің көпдеңгейлі жүйесін құру қажет;

— екіншіден, біз басқаруды орталықсыздандыруды сауатты жүргізуіміз керек. Орталықсыздандыру идеясының мәні — шешім қабылдау үшін құқықтар мен қажетті ресурстарды орталықтан өңірлік билік органдарына беру. Жергілікті жерлердегі билік органдарының өкілеттіктері қаржылық және кадрлық ресурстармен нығайтылатын болады. Қоғам және азаматтар мемлекеттік шешімдер қабылдау процесі мен олардың жүзеге асырылуына тікелей қатыстырылуы қажет. Жергілікті басқару органдары арқылы халыққа жергілікті маңызы бар мәселелерді өз бетімен және жауапкершілікпен шешуіне нақты мүмкіндік беру керек. Бекітілген жергілікті басқаруды дамыту тұжырымдамасы ауылдық, селолық деңгейде басқару сапасын арттыруға мүмкіндік жасайды және азаматтардың жергілікті маңызы бар мәселелерге қатысуын кеңейтеді. Қазір селолық әкімдіктерге қосымша өкілеттіктер беру және олардың ауылдағы ахуалға ықпалын күшейту.

Мемлекеттік саясаттың нақты бағыттарын жүзеге асыруға жауапты кәсіпқой басқарушылардың мүлдем жаңа санаты — «А» корпусы құрылды.

«А» корпусына бірінші кезекте жауапты хатшылар мен облыс әкімдерінің аппарат басшылары, комитет төрағалары, қалалар мен аудандар әкімдері кіреді. Бұдан былай мемлекеттік қызметші лауазымдық сатымен кезек-кезеңмен, билік иерархиясының бір сатысынан келесісіне өзінің машығын жетілдіре және кәсіби деңгейін арттыра отырып көтерілетін болады. Белгіленген көрсеткіштерді асыра орындағандар мен өзінің тиімділігін көрсеткендерге және жоғары нәтижеге қол жеткізгендерге ғана ерекшелік жасалуы керек.

Ерекше назарды мемлекеттік қызметтер көрсетудің сапасын арттыруға аудару қажет. Міндет — мемлекеттік аппараттың халықпен өзара қарым-қатынастарында біржақты-өктем көзқарастардан арылып, азаматтарға мемлекеттік қызметтерді тиімді және жедел түрде көрсетуге көшу.

Мемлекеттік органдарды оларға тән емес функцияларды орындаудан босатып, мемлекеттік институттардың дербестігін сапалық тұрғыдан кеңейтуге тиіспіз. Үкімет оның орындалуын 2014 жылдан бастап жергілікті бюджет қалыптастырудың жаңа тетігін енгізумен ұштастыруы керек, — деп өз сөзін аяқтады.

Елбасы қойған міндеттерге қол жеткізу үшін төмендегі бағыттардағы кешенді әрі нақты іс-шаралар шешімін табуға тиіс деп есептейміз:

Біріншіден, мемлекеттік қызметке кадрларды конкурстық іріктеу жүйесіне халықтың сенімділік деңгейін арттыру;

Екіншіден, мемлекеттік қызметкерлердің меритократия қағидаларының сақталуына деген сенім деңгейін арттыру;

Үшіншіден, мемлекеттік органдардың құрылымын жетілдіру. Басқарушылық шешімдерді қабылдағанда мемлекеттік органдардың әрекетінде кешенділік болуын қамтамасыз ету қажет. Министрліктерге саясат қалыптастыру мен оны жүзеге асыруға бақылау жасау, саяси шешімдер қабылдау, ережелер шығарушылық әрекеті, комитеттер жұмысын үйлестіру функциялары жүктелген. Өз кезегінде министрліктердің комитеттері саясатты іске асырумен және бақылаушылық пен қадағалаушылық функцияларын дербес жүзеге асырумен айналысуы тиіс;

Төртіншіден, мемлекеттік қызметкерлердің жалақыларын еңбектің нақты нәтижелерімен ұштастыра отырып өсіру;

Бесіншіден, мемлекеттік қызметкерлерді дайындау, қайта дайындау және оқыту жүйесін жетілдіру;

Алтыншыдан, мемлекеттік органдардың персоналын басқаруда кадр қызметтерінің рөлін арттыру және «е-қызмет» жүйесінің жұмысын жетілдіру келесілерді қамтуы тиіс:

- мемлекеттік органдардың кадр құрамының бірыңғай базасын құру;
- «Онлайн» режимінде мемлекеттік органдардың кадр құрамының мониторингі;
- кадр қызметтерінің ақпараттарды алу және оны өңдеуге жұмсалатын уақыт және еңбек шығындарын азайту;
- мемлекеттік органдардың персоналды басқаруын бағалау жүйесін автоматтандыру.

Жетіншіден, этикалық нормаларды және сыбайластыққа қарсы заңнаманы, сонымен қатар олардың сақталуын бақылау жүйесін жетілдіру. Жоғарыда сөз болған шаралардың бәрі және әкімшілік реформасының логикасы сыбайластықпен күреске бағытталған. Олардан бөлек арнайы шаралар да іске асырылуы тиіс деп есептейміз:

- этика кодексін құрастыру және «сыбайластық» ұғымын нақтылау;
- этика және «мүдделер қақтығысы» мәселелері бойынша заңнамалық базаны жетілдіру; «Мемлекеттік қызмет жүйесінде «мүдделер қақтығысы» ұғымын заңнамалық деңгейде айқындау қажет, мұнда мемлекеттік қызметшінің жеке мүдделері, қоғам мен мемлекет мүдделері арасында қайшылықтар туындауы мүмкін. Бұл ретте мүдделер қақтығысын болдырмау және реттеу тәртібін регламенттеу қажет, оның ішінде мемлекеттік қызметшінің мемлекеттік қызметтен босағаннан кейін белгілі бір кезең ішінде оның қызметтік міндеттерін атқаруы кезеңінде ті-

келей бақылауында немесе оның құзыретіне сәйкес тікелей байланысты болған коммерциялық ұйымдарға жұмысқа ауысуына тыйым салуды белгілеу қажет»;

- сыбайлыстыққа қарсы заңнаманы жетілдіру;
- тәртіп кеңестерінің қызметін жетілдіру;
- мемлекеттік органдар қызметін қоғамдық бақылаудың тиімді тетігі ретінде азаматтардың мемлекеттік ме-

кемелерге шағымын қарау үшін тағайындалатын омбудсмендер институтын енгізу.

- жоғары лауазымды шенеуніктердің активтері мен табыстары туралы ақпарат жариялау тәжірибесін енгізу.
- шенеуніктің бақылауындағы құқықтық өкілеттікті ауыстыру мақсатымен кадрлардың белгілі бір санаттарының мерзімді алмастырылуын қамтамасыз ету.

Пайданылған әдебиеттер:

1. Открытость и эффективность работы государственных органов: аналитический отчет по исследованию / Агентство РК по делам гос. службы. — Алматы: ИЦ «Сандж», 2011. — 179 с.
2. «Орталық мемлекеттік органдар мен облыстардың, республикалық маңызы бар қаланың, астананың жергілікті атқарушы органдары қызметінің тиімділігін жыл сайынғы бағалау жүйесі туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2012 жылғы 19 наурыздағы № 954 Жарлығы.
3. Иватова Л. М. Политические технологии как способ осуществления политической модернизации Казахского общества // Актуальные проблемы модернизации Республики Казахстан: экономика, политика, идеология / Иватова Л. М. — Алматы, 2014. — С.7–13.
4. Узакбаева А., Абдимомынова А. Ш. Региональное антикризисное управление: теоретический аспект. Молодой ученый. 2015. № 7. с. 505–508.
5. Келимбетов Қ. Административная реформа-веление времени // Казахстанская правда. — 2012. — 26 января.

Развитие туристического кластера в региональной экономике

Бекхожаева Айгуль Кожаметовна, кандидат экономических наук, доцент

Жаркеткенева Динара, магистрант

Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата

В настоящее время туризм является одной из наиболее стремительно развивающихся отраслей сферы услуг. Выступая в качестве одного из эффективных катализаторов социально-экономического развития, индустрия туризма оказывает стимулирующее влияние практически на все смежные отрасли экономики.

Мировой опыт сегодня свидетельствует, что с помощью туризма можно:

- преодолеть неравномерность развития отдельных территорий региона;
- оживить региональную экономику за счет привлечения инвестиций;
- улучшить инфраструктуру;
- обеспечить занятость населения;
- поддержать предпринимательство и местную промышленность;
- улучшить экологическую обстановку за счет дополнительного финансирования природоохранных программ.

Сегодня широкое распространение получили кластерные принципы организации производственного взаимодействия на региональном уровне.

Данный подход способен коренным образом изменить содержание региональной экономики, в том числе и сферы туризма. По мнению А.Ю. Александровой, решающую роль в развитии индустрии туризма сегодня

играют кластеры, как один из эффективных способов привлечения клиентов и повышения конкурентоспособности туристической отрасли экономики. Она считает, что складывающаяся в рамках экономических зон систему взаимосвязанных фирм, организаций и учреждений в сфере путешествий и отдыха населения можно рассматривать как зарождающийся региональный туристический кластер [1].

Н.А. Пелевина считает, что туристический кластер является крупным самостоятельным межотраслевым хозяйственным комплексом, который лежит не в привычной вертикальной плоскости, а охватывает некое горизонтальное пространство, включающее предприятия и организации разной отраслевой принадлежности. Он представляет собой совокупность взаимосвязанных отраслей и производств региональной экономики, единой функциональной задачей которых является деятельность по удовлетворению потребностей людей в различных видах отдыха и путешествий при рациональном использовании всех имеющихся туристических ресурсов региона [2].

Туристический кластер — сосредоточение в рамках одной ограниченной территории взаимосвязанных предприятий, фирм и учреждений, занимающихся разработкой, производством, продвижением и продажей ту-

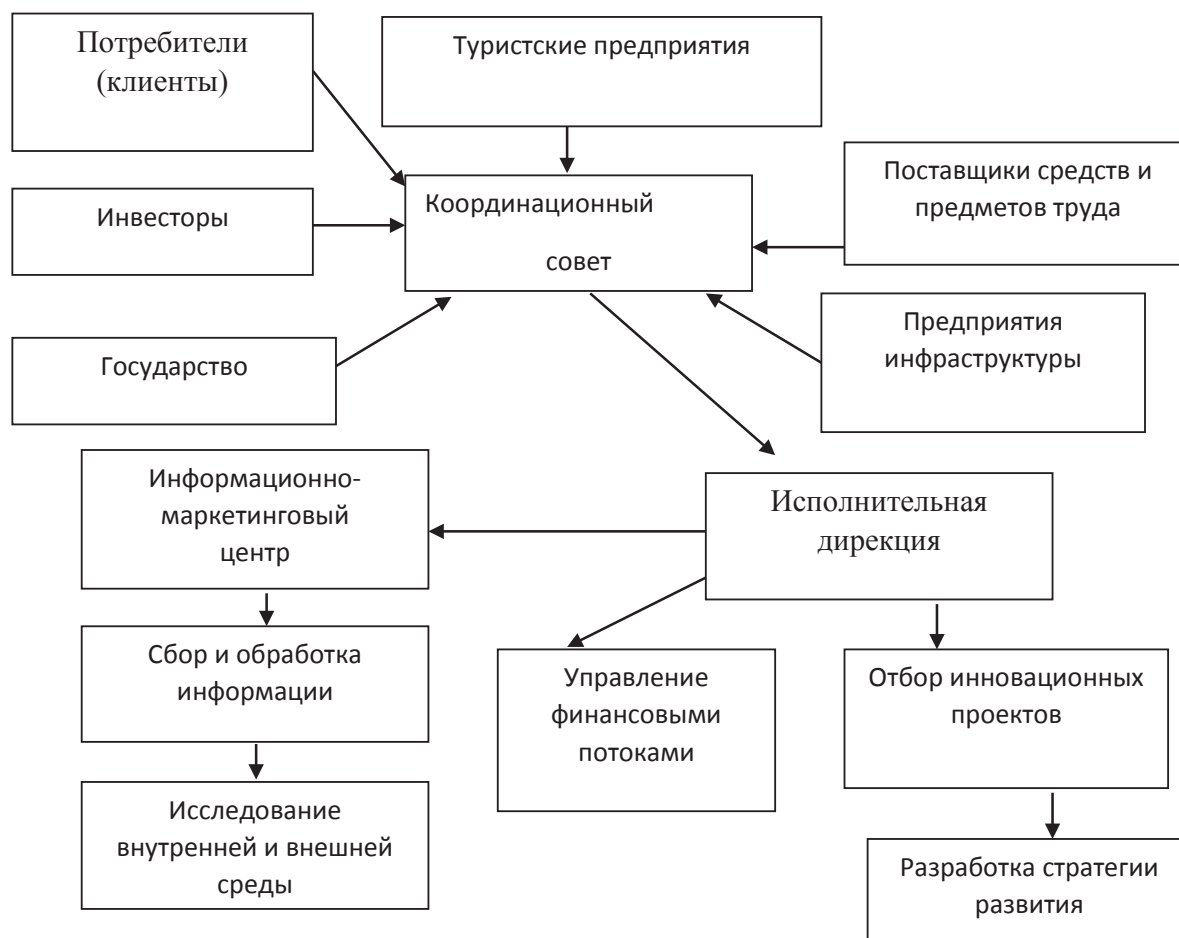

Рис. 1. Структура туристического кластера

ристического продукта, а также деятельностью, смежной с туризмом и рекреационными услугами.

Общую направленность целей кластерной организации туристического хозяйства обуславливают принципы туристического кластера. Для туристического кластера автором определены следующие основополагающие принципы:

- 1) взаимопонимание и готовность к сотрудничеству всех участников процесса;
- 2) равноправие и паритетность всех участников конструктивного диалога;
- 3) добровольность выбора форм сотрудничества;
4. взаимное информирование и выполнение, принятых на себя обязательств, согласно хозяйственным договорам, заключаемым непосредственно между участниками кластера.

Важнейшим элементом кластерного принципа развития региона является установление постоянного диалога всех участников процесса — малых и крупных предприятий, соответствующих властных структур, сервисных и научно-исследовательских организаций, системы профессионального образования, средств массовых информационных и др.

Чтобы кластер состоялся как жизнеспособная, самодостаточная, успешная и эффективная организация, по

мнению профессора М.П. Войнаренко необходимо пять условий — «5И»:

- 1) инициатива — инициативные и влиятельные люди из числа предпринимателей, представителей власти, общественных организаций, учебных заведений, способные своим авторитетом, умом, организаторскими способностями и знаниями сплотить, заинтересовать и на деле доказать полезность кластеров как для самих их членов, так и для региона;
- 2) инновации — новые технологии в организации производства, сбыта, управления, финансирования, способные открыть новые возможности в конкурентной борьбе;
- 3) информация — доступность, открытость, обмен знаниями, создание баз данных и веб-страниц, позволяющие получать преимущества в доступе к рынкам снабжения предметами труда, сбыта продукции, квалифицированной рабочей силы и т.п.;
- 4) интеграция — предусматривает использование новых технологий сотрудничества фирм на отраслевом и территориальном уровнях при поддержке науки и органов власти;
- 5) интерес — обеспечивает основное условие жизнедеятельности предпринимательской или общественной структуры, которое обязательно предполагает наличие

заинтересованности участников кластерных объединений и получение ими экономической выгоды [3].

Заинтересованность региональных органов власти по отношению к территориально-отраслевым кластерам проявляется в расширении поля занятости населения и налоговых поступлений, комплексном решении научно-технических проблем территориальных образований, активизации инвестиционных и инновационных процессов. Именно инновации обеспечивают рост конкурентоспособности продукции, производимой в рамках кластеров, увеличивая их прибыль, а с другой — повышают экономический потенциал и конкурентоспособность региона в целом. В то же время, рыночные структуры, входящие в кластер, заинтересованы в формировании соответствующей нормативно-правовой базы, создании и развитии институтов инфраструктуры, способствующей успешному функци-

онированию ассоциированных форм предпринимательства.

Преимущества кластерного подхода для органов власти состоят в том, что он позволяет комплексно, системным образом рассматривать ситуацию в группе взаимосвязанных предприятий, относящихся к туристической сфере экономики региона. Кроме того, кластерный подход позволяет использовать в качестве «стержня» стратегии развития кластера инициативы, выдвинутые и реализуемые лидерами бизнеса, которые таким образом, гарантированно будут успешно реализованы.

Региональное экономическое развитие на базе создания и стимулирования кластеров предполагает инициативу и активность бизнеса, а также совместных усилий бизнеса, исполнительной и законодательной власти. Роль, которую играют бизнес и власть при создании и развитии отраслевых кластеров различна, но взаимодополняющая.

Литература:

1. Александрова, А. Ю. Роль туристической индустрии в развитии национальной экономики // Вестник НАН РК. — 2014. — № 4. — с.111.
2. Пелевина, Н. А. Есть Чарын и Кольсай, а туристы скучают // Казахстанская правда, 2013. — 28.10. — № 292–293. — с.5.
3. Войнаренко, М. П. Туризм: эволюция, структура, маркетинг. — М.: «Ось-89», 2012. — 160с.

Мировой опыт повышения экспортного потенциала страны

Берикболова Улжан Доскалиевна, магистр экономики, старший преподаватель;

Казбайкызы Айнур, кандидат экономических наук, старший преподаватель

Жанибекова Аяжан, студент

Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата

В мировой практике, как правило, страны разрабатывают предложения по реформированию экономики с точки зрения создания благоприятных условий для роста экспортного потенциала. Решение этой проблемы является ключом к достижению и реализации общей и промежуточных целей экономической реформы. Важнейшим фактором, определяющим экспортный потенциал страны, является наличие в стране сравнительных преимуществ. Если на ранних этапах на первый план выходили такие факторы производства, как земля, труд, капитал, то на современном этапе развития определяющую роль играет способность страны создавать необходимые условия экономического развития, стимулирующие развитие недостающих факторов. Например, для Казахстана характерно наличие ряда сравнительных преимуществ как земля и дешевая рабочая сила, недостатка такого фактора, как капитал. Другим сравнительным преимуществом является дешевая рабочая сила, обладающая высоким уровнем образования и профессиональной подготовки.

Однако, опыт показывает, что данное сравнительное преимущество используется недостаточно эффективно. Поэтому, на наш взгляд, необходимо изучить опыт регулирования внешнеэкономической деятельности (ВЭД) в странах мира.

В основу правового регулирования региональной ВЭД и участия региональных образований во внешнеэкономических связях (ВЭС) в большинстве случаев положены принципы федерализма. В США штатам предоставляется право создавать дополнительные стимулы для привлечения иностранных инвестиций путем введения соответствующих налоговых льгот и упрощения процедуры регистрации предприятий (корпораций). Штаты также обязаны содействовать финансированию экспорта с их территории. С этой целью они вправе разрабатывать проекты развития экспорта для среднего и малого бизнеса, оказывая содействие в получении экспортного финансирования через соответствующие органы штата и частные структуры. Вместе с тем штаты поощряют и стимулируют развитие бартерной, встречной

торговли. Непосредственным участникам ВЭД предоставляются субсидии.

Среди других прав штатов — создание своих зарубежных коммерческих представительств, оказывающих консультационные и маркетинговые услуги, участие в формировании и разработке режима зон внешней торговли, образуемых на их территории, в региональных программах развития местной торговли. При этом штат может выступить непосредственным участником внешне-торговых отношений и соответствующим образом регулировать свои связи с иностранными партнерами.

В Германии в регулировании ВЭД законодательно закреплён так называемый остаточный принцип. В соответствии с ним все законодательные права, которые Конституцией не закреплены за федерацией, принадлежат землям. При разграничении полномочий формируются сферы исключительной и конкурирующей законокомпетенции.

С точки зрения регулирования ВЭД, федерация обладает исключительными правами в обеспечении таможенного, валютного и торгового единства территории, свободы товарного обращения, в подписании договоров о торговле и судоходстве, осуществлении платёжных расчётов с зарубежными странами. При заключении международных договоров, если последние затрагивают особое положение какой-либо земли, её законные представители должны быть своевременно заслушаны, а их мнение учтено. Правительствам земель предоставляется право непосредственно заключать соглашения с субъектами иностранных федераций и соответствующими административно-территориальными единицами иностранных государств, оказывать содействие корпорациям и фирмам в развитии их ВЭС.

Одним из основных направлений участия большинства стран мирового хозяйства в международном разделении труда в настоящее время является экспортная ориентация. Экономический рост многих стран Западной Европы и Азии является ярким примером интегрированности в мировое хозяйство. Путь рестройки структуры экспорта прошли многие страны.

В качестве факторов, определяющих принадлежность стран на экспортную ориентацию, является ряд укладов воспроизводственных структур при их курсе на индустриализацию. Своеобразный механизм подключения к экономической реформе имели в индустриально новых государствах, где ставка была сделана на экспорт, государственное регулирование ВЭД, первоначально поддержка на крупный бизнес [1].

Обращаясь к реформам развивающихся стран, можно выделить следующие особенности моделей их рыночного развития. Согласно ряда теорий, экономические трудности периферийных стран напрямую увязывались с участием в международном разделении труда. В тех странах, где был взят курс на максимальную самообеспеченность промышленными товарами, началась изоляция от мирового рынка, почти не развивались другие сектора экономики — сельское хозяйство и экспорт. Отсутствие дивер-

сифицированной экспортной базы при отсталом сельском хозяйстве стало причиной резкого экономического спада (Бразилия, Индия, Чили). В то же время другая группа государств, определившая более правильно свою стратегию экономического развития, смогла перестроиться и выстоять в неблагоприятной ситуации (Таиланд, Сингапур, Малайзия).

Зарубежный опыт показывает, что эффективность экспортоориентированной модели обеспечивается динамичной сменой отраслей экспортной специализации, т.к. обновляемость экспорта обуславливает наращивание вывоза различной продукции (сырьевой, производственно-технологической, наукоемкой, информационной, услуг) с целью утверждения своих позиций на мировом рынке и характера форм международного сотрудничества. Так, США, ориентируясь на развитие экспортной базы в конце XIX в. начинали с экспорта хлопка, пшеницы и других сельскохозяйственных товаров. К началу первой мировой войны эта страна в основном уже экспортировала готовые изделия, оставаясь при этом крупным поставщиком сырья.

Как уже говорилось, практика развитых государств показывает, что эффективность экспортоориентированной экономики достигается созданием продукции на основе конкурентных преимуществ страны. Теория конкурентных преимуществ выдвигает на первый план различия между странами и между национальными характеристиками. Так, анализируя экономики промышленно развитых стран можно обнаружить большие расхождения в моделях национальных конкурентных преимуществ. Германия имеет давно устоявшиеся позиции лидера в химической промышленности, многих видах производственного и обрабатывающего машиностроения, производстве машин высокого класса и печатного оборудования. США — в производстве моющих средств, медицинского оборудования, самолетов, компьютеров и программ компьютерного обеспечения, а Япония — в производстве транспортного оборудования и связанного с ним машиностроения, высококачественной бытовой техники и печатного оборудования.

При этом конкурентное преимущество создается и удерживается в тесной связи с местными (региональными) условиями: в выпуске продукции; по территориальным и географическим признакам; климатическим признакам; природным признакам; другим признакам, отличающимся от специфики других регионов. Поэтому наделенность страны теми или иными традиционными факторами, уже не определяет его конкурентное преимущество. Это реально подтвердили новые индустриальные страны как Гонконг, Тайвань, Филиппины, Малайзия, Таиланд, Китай и др., где наблюдается быстрый рост производства и высокие темпы роста внешней торговли.

Японское правительство, применяя селективный подход, использовало следующие методические приемы:

— все отрасли промышленности были разбиты по уровню приоритетности,

— разработала шкалу приоритетов, вычленив в ней четыре группы отраслей, обеспечивающих максимальный, высокий, нейтральный и отрицательный приоритеты

Первую группу сформировали отрасли угледобычи, черной металлургии, производство сельхозудобрений, электроэнергетики. Второй приоритет обеспечивали такие отрасли как добыча железной руды, нефтепереработка, производство асбеста, текстиля и красителей, морской транспорт.

Третью группу составили прочие отрасли промышленности, а с отрицательным приоритетом вышли такие отрасли как производство шелка, мебели, косметики и т.п.

Как известно, правительство Японии, начиная с начала реформ 50 годов пристальное внимание, уделяло развитию внешней торговли. И в конце 70-х гг. целенаправленно концентрировалась на всемерном поощрении экспортных усилий компаний, систем мер по концентрации ресурсов в соответствующих отраслях, ограничениях на развитие иных форм внешнеэкономических связей. Для этого государство предоставляло льготный кредитный и налоговый режим компаниям, работающим на экспорт, помогало им в создании внешнеторговой инфраструктуры за рубежом, содействовало развитию системы кредитно-финансового обеспечения.

Модель экспортной ориентации продемонстрировали в новых индустриальных странах принципиальные новые тенденции в поведении стран развивающегося мира, независимо от отраслевых, кадровых и других характеристик стран. Анализ тенденций экспортных стратегий НИС Азиатско-тихоокеанского региона позволяет среди них выделить следующие ключевые позиции:

- способность преодоления в начале 80-х годов кризисного этапа в своем развитии;
- обеспечение сбалансированности национальной экономики и высоких темпов экономического развития динамизма;
- способность развертывания масштабной экспортной стратегии отраслевой специализации;
- достаточно успешность осуществления структурной перестройки экономик;
- целевая направленность развития передовых, высокотехнологичных отраслей как электроника, приборостроение, электротехника за счет государственного регулирования процессов стимулирования либо сдерживания темпов роста производств, характеризующихся высокой долей трудо-, энерго- и материалозатрат;
- коренной реконструкцией традиционных отраслей промышленности как металлургия, нефтехимия и др., базированной на привлечении новых технологий, оснащении современным оборудованием, включая информационные технологии и т.д.

В конечном счете, все это способствовало модификации экономической структуры в целом не только данного региона, но мирового хозяйства в целом. Несмотря на наличие общности в стратегии проникновения стран Юго-Восточной Азии на мировые рынки, можно заме-

нить и определенные отличительные особенности в процессе активного заимствования технологий, их адаптации и улучшении, направленных на стремительное реагирование на запросы того или иного рынка, позволяющие снизить затраты при улучшении качества чем у конкурентов. Это — ключ, обеспечивающий выход на мировой рынок и увеличение экспорта этих стран [2, с. 50].

Сегодня «новые индустриальные страны» или «новые индустриальные экономики» повторяют достижения Японии. НИС Восточной Азии отличаются существенным высоким уровнем развития хозяйства по сравнению с основной группой развивающихся стран и высоким экономическим ростом, чем промышленно развитые страны.

Аналогичным образом, стратегии экономического развития азиатских НИС опирались на экспортоориентированные производства, прежде всего готовых изделий. В итоге, на мировых рынках они превратились в крупнейших поставщиков обуви, одежды, текстильных изделий, бытовой электронной аппаратуры, персональных компьютеров, легковых автомобилей и других видов высокотехнологичен продукции [3]. По мере экономического процветания эти страны, начавшие с экспорта изделий трудоемких (текстиль), постепенно перешли к производству материалоемких производств, а затем к производству изделий обрабатывающей промышленности и наукоемким товарам.

В итоге на политической карте мира все более происходит изменение баланса сил стран Восточной Азии и Латинской Америки. С начала 80-х гг. постепенно меняются место НИС не только в мирохозяйственных связях, где им удалось найти свои «ниши», но и в современной мировой экономике. Сегодня уже есть смысл говорить о значительных успехах реализации в сельском хозяйстве региональных преимуществ. Значение членов региональных интеграционных группировок в качестве субъектов сельского хозяйства в международном разделении труда определяется тем, что они являются монополистами в производстве каучука, копры, пальмового масла, давая до $\frac{3}{4}$ этой продукции, а также перца, ананасов. Значительна их роль в производстве бананов, риса, какао, сахара, чая, кофе, заготовки древесины.

Примечательно, что страны НИС стали нетто-экспортерами продукции сельского хозяйства, т.е. больше вывозят их на мировой рынок, чем импортируют. И не смотря на то, что природные условия во многом сходны в этих странах, и их экспорт состоит преимущественно из продукции тропического происхождения, тем не менее, каждая страна имеет свою специфику, обусловленную как почвенно-климатическими факторами, так и исторически сложившимися условиями, а также стратегией развития.

Таким образом, экономический курс, направленный на преимущественное развитие промышленного экспорта, составлял — важную интегральную часть формирования и развития экспортного потенциала рассматрива-

емых стран. При этом особую значимость сыграл фактор того, что экспортный потенциал является исключительно объектом государственного регулирования. Однако, учитывая неравномерность территориальных пропорций, многими странами были предприняты особые меры предотвращения региональных диспропорций [5].

Надо отметить, что рассмотрение формирования и развития экспортного потенциала развитых стран мира его

современных особенностей, представляет практический интерес для Казахстана.

Таким образом, надо констатировать, что модель развития конкурентоспособности экономики любой страны только тогда будет успешной, когда она построена на преимуществах, определяемых национальными детерминантами конкурентоспособности и адаптированных на воздействие внешней среды.

Литература:

1. Карибджанов, Е. С., Карибджанова А. С. Модели развития экономического развития стран Юго-Восточной Азии: Учебное пособие. — Алматы: Экономика, 2000. — 120 с.
2. Мадиярова, Д. М. Внешняя торговля РК в мировом хозяйстве. — Алматы: Классика, 2003. — с. 121.
3. Жуламанов, Р. Қ. Конкурентоспособность национальной экономики (теория и практика). — Алматы: ИРК, 1995. — 165 с.
4. Кенесбаева, Д. Ж. Стратегии экономического развития новых индустриальных стран Азии и возможности их адаптации к условиям Казахстана: Автореф. ... канд. экон. Наук: 08.00.14. Институт экономики МОН РК. — Алматы, 2005. — 29 с.
5. Берикболова, У. Д., Абдимомынова А. Ш., Спанова Л. К. Современное состояние экспортного потенциала Кызылординской области. Международный журнал экспериментального образования. 2015. № 2–3. с. 418–420.

Роль государства в повышении конкурентоспособности экономики

Берикболова Улжан Доскалиевна, магистр экономики, старший преподаватель
Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата

Основой построения конкурентоспособной экономики является широкое внедрение инноваций, участие страны в международном разделении труда. Казахстан активно ведет работу по развитию конкурентоспособной экономики. Последовательно осуществляя меры по углублению реформ, формированию социально ориентированного общества, республика исходит из того факта, что рыночная экономика — это конкурентоспособная экономика.

Как известно, конкуренция является одним из основных элементов рыночной экономики, с помощью которого хозяйствующие субъекты борются за доходы, за свое место в системе производства и потребления. В связи с развитием экономической интеграции и глобализации мирового хозяйства конкуренция захватывает целые страны и региональные блоки. Таким образом, в современных условиях конкурентоспособность проявляется на всех хозяйственных уровнях:

- на индивидуальном уровне (на рынке труда);
- на микроуровне (уровень предприятий);
- на мезоуровне (уровень отраслей и секторов);
- на макроуровне (уровень всей экономики в целом);
- на глобальном уровне (для межстрановых сопоставлений).

Конкурентоспособность любой конкретной страны зависит от способности ее промышленности вводить нов-

шества и модернизироваться. Современный мировой рынок оказывает давление на фирмы, предъявляет жесткие требования к качеству и ассортименту товаров и услуг. Это заставляет предприятия бороться за свои преимущества в международной торговле даже с самыми сильными конкурентами, действующими на мировом рынке. Кроме того, на конкурентоспособность национальных производителей положительное влияние оказывает степень развитости конкуренции внутри страны, требования, предъявляемые потребителями к качеству отечественных товаров и услуг.

В этой связи можно утверждать, что главный из рассмотренных уровней обеспечения конкурентоспособностей — макроэкономический, на котором определяются основные условия функционирования всей хозяйственной системы. За ним по значимости идет мезоуровень, где формируются перспективы развития отрасли или корпорации, охватывающей группы предприятий. На микроуровне конкурентоспособность как бы обретает свою окончательную, завершающую форму в виде соотношения цены и качества товара. Это соотношение зависит от условий, сформировавшихся предшествующих двух уровнях и от персонала предприятия, его способности использовать как свои ресурсы, так сравнительные национальные общехозяйственные и отраслевые преимущества.

Конкурентоспособность страны на национальном рынке может существенно отличаться от ее конкурентоспособности на мировом рынке [1]. Действительно отличие определяется многими социально-экономическими факторами, включая неразвитость конкурентной среды и отсутствие транспарентной связи между ее системами, топливно-сырьевым характером экономики.

Мировой опыт показал, что кластерный и инновационные подходы служат основой для конструктивного диалога между представителями предпринимательского сектора и государства. Они позволяют повысить эффективность взаимодействия частного сектора, государства, торговых ассоциаций, исследовательских и образовательных учреждений в инновационном процессе, повышении конкурентоспособности национальных экономик. Государства определяют «правила игры» для участников инновационного процесса. Пространственно процессы конкуренции выражаются в создании глобальных цепочек накопления ценности внутри и между крупными корпорациями, которые взаимодействуют с локальными кластерами или промышленными районами, состоящими преимущественно из малых и средних предприятий. Исследовательские организации являются источником знаний для государства, ТНК, малых и средних предприятий.

В условиях довольно сильного роста конкуренции в мировом масштабе все более важной становится роль государства в обеспечении конкурентоспособности страны и ее повышении.

Политика государства в разных странах может строиться на различных теоретических и идеологических принципах, но вряд ли возможно добиться существенных сдвигов в повышении конкурентоспособности страны без национальной стратегии экономического роста, повышения возможностей национальной экономики с учетом мирохозяйственных связей.

Государство в странах с развитой рыночной экономикой давно непосредственно участвует не только в правовом регулировании экономики, создании производственной и социальной инфраструктуры, НИОКР и т.д., но и в выработке стратегии политически и стратегически важных фирм вместе с предпринимателями и профсоюзами (автомобильная промышленность, нефтегазовый комплекс, банковская сфера и т.п.).

От экономической политики государства в современных условиях зависит состояние среды, в которой действуют экономические контрагенты, и непродуманные действия государства могут резко снизить конкурентоспособность страны в целом.

В Республике Казахстан государство в целях повышения конкурентоспособности экономики определило две ключевые цели:

- диверсификация экономики и отход от зависимости от нефти и минеральных ресурсов;
- становление Казахстана в качестве полноправного участника мировой экономики посредством принятия

международных стандартов в производственном, финансовом и государственном секторах [2].

Для реализации этих целей была разработана государственная стратегия, в основе которой лежат четыре основополагающих принципа:

1. Предотвращение потери конкурентоспособности путем рационального управления нефтяными доходами и повышения эффективности государственного сектора.

2. Продвижение конкурентоспособности посредством укрепления потенциала Правительства по выявлению и устранению барьеров для роста бизнеса и частных инвестиций.

3. Создание основы будущей конкурентоспособности за счет инвестирования в человеческий капитал и базовую инфраструктуру.

4. Соблюдение экологических пределов экономического роста.

Глобальный Индекс Конкурентоспособности (ГИК) формируется из 114 показателей, из которых 34 рассчитываются по результатам статистических данных международных организаций, а остальные — по результатам опроса руководителей компаний. На основе этих 114 показателей определяются 12 факторов конкурентоспособности. Согласно результатам ГИК Казахстан занял 50-ое место, сохранив свою прошлогоднюю позицию (Рис.1).

Характеризуя современные факторы национальной конкурентоспособности, важно выделить не столько выгодное географическое расположение, обладание богатыми природными ресурсами и наличие относительно благоприятных цен на труд и природные ресурсы, сколько достигнутые в стране уровни производительности труда и качества жизни, использование новейших технологий, сформировавшуюся конкурентную среду и проводимую конкурентную стратегию, участие государства в политических и экономических альянсах. При обеспечении макроконкурентоспособности, кроме таких традиционных показателей, как производственные затраты на единицу совокупных затрат труда и капитала, большую роль играют такие факторы как объем инвестиции в новые технологии, уровень науки и профессионального образования.

Последние из перечисленных показателей представляют собой инновационные составляющие конкурентоспособности национальной экономики. В ходе индустриального развития в рыночной среде созревают новые конкурентные условия, которые меняют общий вектор от использования известных сравнительных преимуществ к применению динамичных конкурентных преимуществ, основанных на научно-технических прорывах, ноу-хау и т.д. Согласно ГИК Казахстан обладает конкурентными преимуществами по 31 индикаторам из 114 (Таблица 1).

Повышению конкурентоспособности экономики Казахстана способствовало реализация Стратегии индустриально-инновационного развития страны на период до 2015 г. Эта Стратегия нашла дальнейшее подкре-

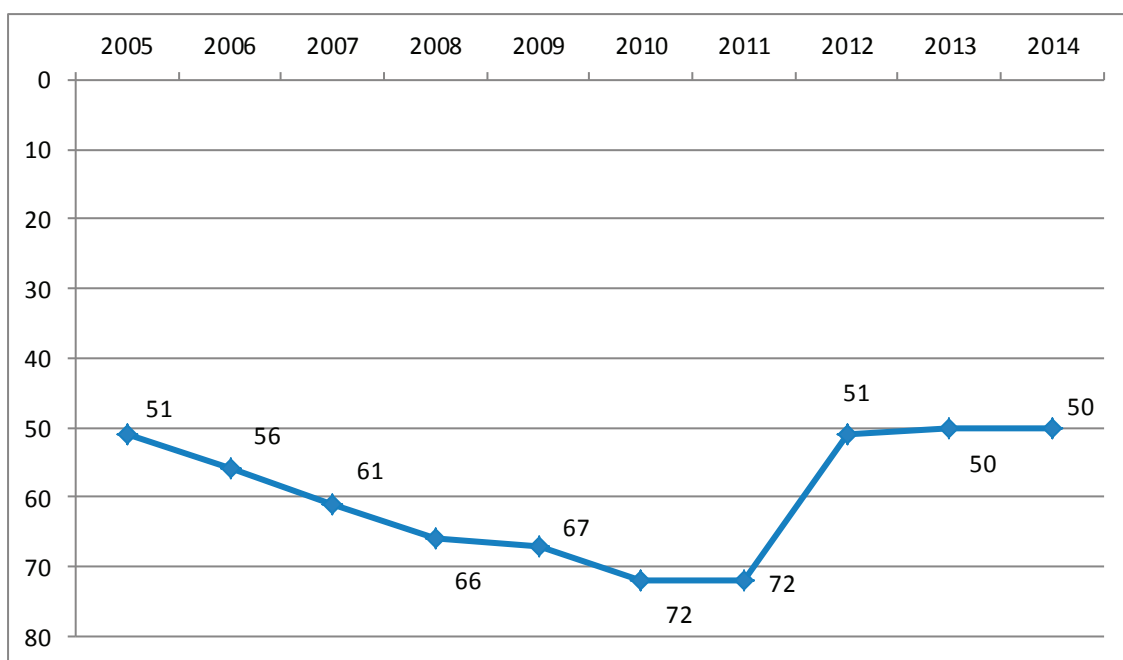

Рис. 1. Изменение рейтинга Казахстана

Примечание — по данным Отчета о глобальной конкурентоспособности 2014–2015 ВЭФ

Таблица 1. Конкурентные преимущества Казахстана

№	Показатели	2013	2014	изменение
1	Защита инвесторов	10	22	-12
2	Качество инфраструктуры железных дорог	27	28	-1
3	Число абонентов мобильной связи	10	4	6
4	Государственный профицит/дефицит	13	9	4
5	Государственный долг	14	11	3
6	Среднее образование, доля обучаемых	29	42	-13
7	Налоговые ставки	33	33	0
8	Гибкость при установлении зарплат	24	20	4
9	Оплата труда и производительность	9	16	-7
10	Работающие женщины	26	25	-1

Источник — по данным Отчета о глобальной конкурентоспособности 2014–2015 ВЭФ

пление в Программе развития малого и среднего бизнеса. Эти программы нацелены на стимулирование инвестиций в отрасли экономики, не связанные с добычей нефти и газа, посредством упрощения процедур лицензирования и сокращения числа проверок, путем укрепления связей между нефтяной и ненефтяными отраслями экономики, а также путем достижения соответствия международным стандартам и повышения роли НИОКР. Для поддержки и обеспечения решения поставленных задач были созданы различные государственные институты, такие как, Инновационный фонд, Инвестиционный фонд, Центр маркетингово-аналитических исследований, Центр по передаче технологий и Банк развития Казахстана. В ходе

реализации Стратегии индустриально-инновационного развития были определены приоритеты развития экономики страны. Для этого Правительством были привлечены эксперты мирового уровня для проведения анализа конкурентных преимуществ страны. Центром маркетингово-аналитических исследований совместно с американской консалтинговой компанией J.E. Austin Associates Inc. и The Economic Competitiveness Group Inc. была проведена работа по определению перспективных казахстанских, субрегиональных и региональных кластеров — «Казахстанская кластерная инициатива».

Таким образом, становится очевидным, что проблема повышения конкурентоспособности экономики страны

может быть решена только при активном участии государства. А оптимальная роль государства в повышении конкурентоспособности страны, по мнению Президента РК Назарбаева Н. А., состоит в том, чтобы, с одной сто-

роны, достигнуть максимальной либерализации и открытости экономики, с другой — вести активную работу по строительству инфраструктуры и привлечению частного сектора к развитию ключевых отраслей [2].

Литература:

1. Конкурентоспособность национальной экономики: критерии оценки и пути повышения / под научн. редакцией академика НИИ РК О. Сабдена. — Алматы: Экономика, 2007. — 175с.
2. Назарбаев, Н. А. Послание народу Казахстана «К конкурентоспособному Казахстану, конкурентоспособной экономике, конкурентоспособной нации» 19 марта 2004 г.
3. Портер, М. Конкуренция. — М.: Издательский дом «Вильямс», 2001. — 495 с.
4. Отчет о глобальной конкурентоспособности 2014–2015 Всемирного Экономического Форума.

Көлік саласының дамуын мемлекеттік реттеу бағыттары

Жусупов Айболат Ертаевич, экономика ғылымдарының магистрі

Мактамкул Камар, студент

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті

Қазақстан экономикасы өсуінің жоғары қарқыны ұзақ мерзімді жоспарлауға негізделген дамуының өз моделін құру мен іске асырудың тиімділігін дәлелдейді.

Көлік жүйесін кешенді дамыту және оның алдына қойылған мақсаттар мен міндеттер мемлекеттік көлік саясатының көліктің әрбір түрі үшін тең дәрежеде маңызды мынадай негізгі бағыттарын атауға мүмкіндік береді:

- көлік қызметін мемлекеттік реттеу жүйесін жетілдіру;
- көлік қызметтері нарығын дамыту;
- көлік жүйесін өңірлік дамыту;
- көлік процестерінің қауіпсіздігін арттыру;
- қазақстанның транзиттік әлеуетін пайдалану тиімділігін арттыру;
- көлік саласындағы инновациялық даму;
- көлік саласындағы ғылыми және кадрлік әлеуетті арттыру.

Көлік жүйесінің дамуы мен тиімді жұмыс істеуінің барынша маңызды шарттары оның теңгерімділігі мен өзіндік жеткіліктілігі болып табылады. Нақ осы екі шартты орындау қандай да бір міндеттерді шешуге арналған бағыттар мен күш-жігерді шоғырландыру дәрежесін анықтай отырып, экономика мен халықтың көлік қызметтеріне қажеттіліктерінің өзгеруіне уақытылы және жеделден қою қабілетін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, бір жағынан, көлік жүйесінің өзіндік жеткіліктілігі мемлекеттің қатысуын жоққа шығармайды, екінші жағынан-көлік субъектілерінің шаруашылық қызметіне шектен тыс және араласу көлік жүйесінің дамуындағы теңгерімділікті бұзып, тиімділігін төмендетуі мүмкін.

Нормативтік құқықтық қамтамасыз ету және құқықтық қолданумен қатар, мемлекеттің фискальдық саясаты мем-

лекеттік реттеудің барынша пәрменді және тиімді құралы болып табылады және көлік жүйесінің дамуына ықпал ететін болады.

Сөйтіп, мемлекеттік реттеу жүйесін жетілдіру тікелей және жанама реттеу салаларын қамтитын болады және мынадай негізгі бағыттардан тұрады:

- көлік саласындағы заңнаманы жетілдіру;
- көлік субъектілерінің, өнімдері мен қызметтерін лицензиялау мен сертификаттау тетіктерін жетілдіру;
- көлік қызметінің жекелеген түрлеріне тарифтік — баға реттеуді жетілдіру;
- көлік саласындағы фискальдық саясатты жетілдіру;
- көлік саласындағы техникалық реттеу жүйесін реформалау;
- көліктегі бақылау-қадағалау қызметін (құқықтық қолдану тетігінің) тиімділігін арттыру;
- орталық және жергілікті атқарушы органдардың өзара іс — қимыл деңгейін арттыру;
- әлеуметтік-экономикалық даму көрсеткіштерін және тасымалдар көлемін болжау әдістерін пайдалану негізінде көлік кешенін дамыту мен жаңғыртуды жоспарлаудың бірыңғай жүйесін құру;
- көлік саласындағы шағын және орта бизнесті дамыту;
- көлік кешеніндегі инвестициялау үшін қолайлы ахуал жасау және қаржы институттарын ынталандыру;
- қоғамдық бірлестіктердің рөлін арттыру;
- көлік саласындағы техникалық реттеу жүйесін реформалау [1].

Республика өңірлерінің әлеуметтік және экономикалық дамуындағы елеулі айырмашылықтар белгілі бір дәре-

жеде көлік жүйесінің өңірлік дамуының біркелкі болмауына әсерін тигізеді. Бұл ұстауы жергілікті бюджеттерден қаржыландырылатын инфрақұрылым объектілеріне қол жетімділік дәрежесінен және олардың жай-күйінен, сондай-ақ әлеуметтік маңызды жолаушылар тасымалдарын ұйымдастырудан көрінеді.

Қазақстанның транзиттік әлеуетін дамыту және тиімді пайдаланудың алғышарты Қытай мен Еуропа арасындағы жаңа жүк ағындарының туындауы болып табылады, бұлар мыналардың дамуына септігін тигізеді:

Қытайда іске асырылып жатқан біріңғай көлік стратегиясы («Қарқынды қадам») және «Go West» («Батысқа қарай жүру») ҚХР-дің батыс провинцияларын жедел дамыту бағдарламасы. Олар ірі көліктік инфрақұрылымдық жобаларды, оның ішінде қазақстан-қытай шекарасында құрылып жатқан «Қорғас» еркін сауда аймағына жаңа темір жол желілерін (атап айтқанда, пайдаланудың алғашқы жылдарында тасымалдау көлемі жылына 6 млн. тоннадан асатын Цзиньхе — Қорғас), сондай-ақ «Шығыс-Батыс» бес стратегиялық автомобиль жолын (соның ішінде Ляньюньгань — Қорғас, Шнхай — Хэфэй — Сиань — Қорғас) салуды жүзеге асыруды көздейді, бұл Қазақстан аумағы арқылы Қытайдан транзиттік жүк ағынының перспективті ұлғаюын болжауға мүмкіндік береді. [2].

Бостон портынан (АҚШ-тың солтүстік — шығыс бөлігінде) бастау алып, норвегиялық Нарвик портына дейінгі теңіз жолы бойынша өтетін Трансазиялық темір жол магистралінің (Петропавл — Достық) Солтүстік дәлі бағыты бойынша Норвегия, Швеция, Финляндия және Ресей аумақтары бойынша өтетін, Суэц каналы арқылы оңтүстік теңіз дәлііне балама болып табылатын АҚШ-ҚХР бағы-

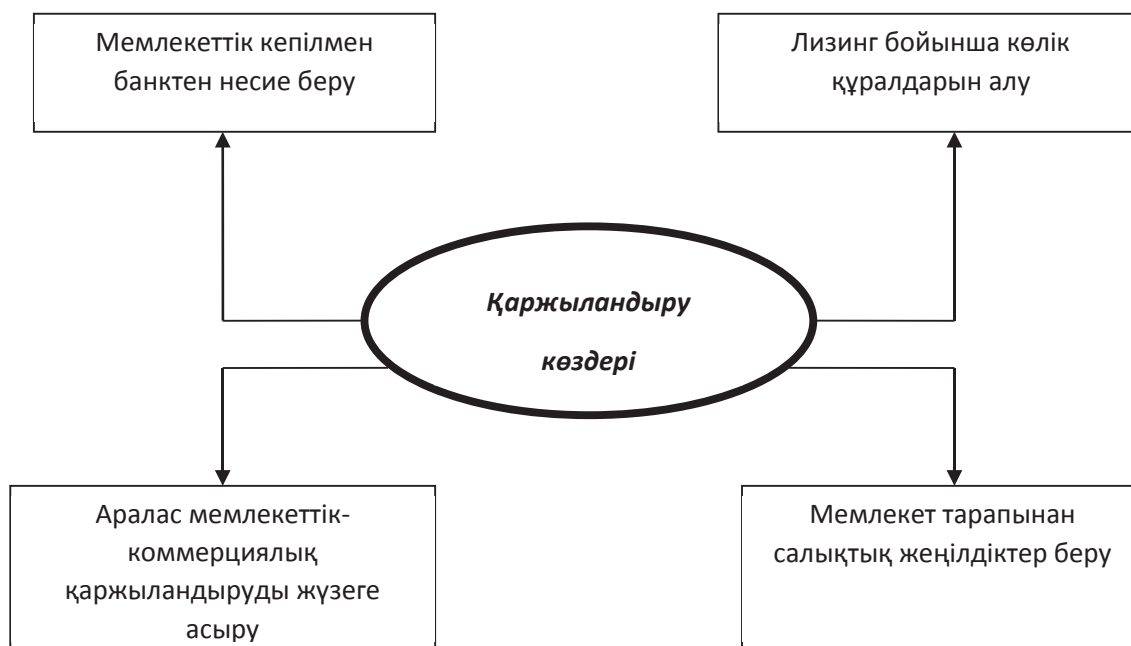
тындағы «N.E.W. — corridor» көлік дәліін дамыту перспективалары;

Баламалы бағыттар, атап айтқанда Транссібір магистралі тарапынан қазіргі бәсекелестік жағдайында Солтүстік-Оңтүстік дәліз шеңберінде Бандар-Аббас-Бандар-Анзали — Ақтау порттарын пайдалана отырып, Қытайдың шығыс порттарынан шығатын трансмұхиттық жол жүктерді тасымалдаудың тартымды бағыттарының бірі болуы мүмкін.

Бұдан басқа, әлемдік нарықтың Орталық азия өңіріне және Ресейге әртүрлі тауарлар транзиті бойынша БАЭ алып отырған орнықты коммерциялық жағдайы Ақтау теңіз порты арқылы жүктерді тасымалдау бағытын дамыту үшін жағдай жасап отыр. Бұл ретте, шығыс Қытайдан жүк ағынын осы бағытқа ішінара қайта бағыттауға ықпал ететін бірқатар факторлардың болуын атаған жөн, атап айтқанда:

- жолдағы барлық порттарда (Дубай-Бандар-Аббас-Бандар-Анзали-Ақтау) қазіргі шығындарды мейлінше азайтуға ықпал ететін еркін экономикалық аймақтар режимінің болуы;
- электр тұрмыс техникасын, халық тұтынатын тауарларды, доңғалақты техниканы, контейнерлердегі жүкті орнықты тасымалдау бойынша Бандар-Аббас-Бандар-Анзали-Ақтау бағытын пайдаланудағы соңғы жылдардың табысты тәжірибесі;
- Батыс Қазақстанның мұнай кен орындарын әзірлеуді жүзеге асыратын Қытайдың бірқатар ірі компанияларының әртүрлі жүктерді жеткізуге мүдделілігі.

Осы бағыттағы орнықты қызметті ұйымдастыру Каспийдегі порт инфрақұрылымындағы және кеме қатына-

Ескертпе — автордың құрастыруы

Сурет 1. Көлік қатынастары саласын қаржыландыру көздері

сының дамуына ықпал ететін болады, сондай-ақ темір жол-пром және қазіргі автопаром қатынасының (РО-РО) жандануына серпін береді. Сонымен бірге, Транссібір арқылы өтетін жүктерді қайта бағдарлау үшін баламалы бәсекелес бағытты іс — жүзінде құру бастапқы кезеңде жыл сайын шамамен 100 мың тонна жүк ағынын және 10 мыңнан астам стандартты контейнерлерді қамтамасыз етуге қабілетті [3].

Көлік қатынастары саласының қызметін қаржыландырудың ең ықтимал, тиімді көздері ретінде ұсынылады:

- мемлекеттік кепілмен банктен несиелендіру;
- лизингтік келісімдер;
- аралас мемлекеттік-коммерциялық қаржыландыру;
- инвесторларға салық жеңілдіктері мен инвестициялық салық несиелерін беру жолымен инвестициялық қызметті мемлекеттік қолдау.

Республикамыздың бүгінгі күнгі экономикалық дамуы, әрине индустриалдық — инновациялық стратегия белгілейді, оны ойдағыдай іске асыру экономиканың құрылымында сапалы өзгерістер және Қазақстанның әлеуметтік дамуын және қоғам құрылымын жаңа деңгейге шығаруға септігін тигізеді. «Еліміздің 2020 жылға дейінгі көлік стратегиясы» бойынша жұмыс аяқталуда [4].

Стратегия экономика мен тұрғындардың ішкі көліктік қажеттіліктерін және экспорт-импорт қатынасын қамтамасыз етумен қатар тиімді және сенімді қызмет ететін трансқұрылықтық байланыстарды қалыптастыру арқылы еліміздің транзит-көлік әлеуетін дамытуда да қамтиды, бұл қазіргі заманғы экономиканың жаһандануы, сондай-ақ халықаралық көлік жүйесіне шоғырлануы жағдайында аса өзекті.

Автожол инфрақұрылымының транзиттік әлеуетін қамтамасыз етуге республикалық маңызы бар автомобиль жолдарының жалпы ұзындығы I және II техникалық санаттағы автомобиль жолдарының пайызын 2020 жылдың соңына қарай 48%-ға арттыру арқылы қол жеткізілетін болады.

Өңірлік инфрақұрылымды дамыту жергілікті халықтың әлеуметтік-экономикалық қажеттілігіне жауап беретін

жобаларға шоғырланады. 2020 жылдың соңына дейін 1124 км облыстық және аудандық маңызы бар автомобиль жолдарын салу мен реконструкциялауды жүргізу жоспарлануда.

Жыл сайынғы жөндеу жұмыстарымен қамту 10 жыл ішінде республикалық желі бойынша 16%-ға, жергілікті желі бойынша бес есеге өсті. Алайда, орташа жылдық күрделі және орташа жөндеу қарқыны өткізіп алған жөндеу-аралық циклдердің орнын толтырып үлгермеуде. Бүгінгі күні бұзылу мен күрделі және орта жөндеу сатысындағы жолдардың ұзындығы 56,5 мың км астам жалпы пайдаланымдағы, олардың 20%-ы республикалық маңызы бар автожолдарды құрайды.

Жоспарларды іске асырудың нысаналы көрсеткіші Дүниежүзілік банктің LPI логистикалық тиімділік рейтингіндегі 40-орын болып табылады.

Өз кезегінде осы міндетті орындау үшін:

- сыртқы экономикалық қызметтегі кедендік рәсімдерді жеңілдету;
- тасымалдау процесі кезіндегі экспорттық-импорттық операцияларға рұқсат беру құжаттарын қысқарту;
- әлемдік компанияларды тарту немесе жоғары деңгейдегі көлік-экспедиторлық қызметтерді көрсетуге бейім бәсекеге қабілетті компания құру;
- жүктерді қадағалау мүмкіндігін ұсыну;
- жеткізу мерзімдеріне қол жеткізу мақсатында жүк ағындарының негізгі бағыттары бойынша тұрақты контейнер пойыздарын шығару жөніндегі шаралар қабылданып болады.
- Үкімет жанындағы логистикалық жүйені және транзиттік әлеуетті дамыту жөніндегі ведомствоаралық комиссия нысанындағы жұмыс, барлық тартылған мемлекеттік құрылымдар мен мүдделі ұйымдардың белсенді позициясы және оларды өз құзыреттеріне сәйкес келетін LPI индексінің кіші индикаторларына бекіту елдің аталған рейтингтегі позицияларын арттыруға ықпал етеді.

Осының бәрі транзитті тартуға және Қазақстан аумағы арқылы хабтық дистрибуцияны дамытуға ықпал ететін болады.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Атамқұлов Е.Д., Жанғаскин Қ.Қ. Қазақстанның темір жол көлігі: қайта құрылымдау және әлемдік экономикаға кірігу жолдары: Монография. Жалпы редакциясын басқарған Р.Қ. Сатова: — Алматы: Экономика, 2004.
2. Ахметов Д. Развитие автомобильного транспорта в регионах Республики Казахстан // Транспортная экономика. 2012. — № 6. 103с.
3. Абдимомынова А.Ш., Ким В.В. Анализ современного состояния транспортной системы Республики Казахстан. Наука и Мир. 2015. Т. 1. № 3 (19). с. 61—63.
4. Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі көлік стратегиясы. Астана, 2014.

Основные направления роста экспортного потенциала Кызылординской области

Рысмаханова Гульмира Жумабековна, кандидат экономических наук, доцент

Тунгышбаева Лейла, магистрант

Кызылординский государственный университет имени Коркыт Ата

Расчеты, проведенные в ходе выполнения исследования, свидетельствуют о том, что основным фактором, определяющим рост экономики, в том числе за счет экспортного потенциала, как его самого непосредственно являются инвестиции. Это означает, что материальной основой обеспечения динамики социально-экономического развития области служит инвестиционный потенциал. Количественные и качественные характеристики его отражают упорядоченную совокупность инвестиционных ресурсов, включающих материально-технические, финансовые и нематериальные активы (обладание правами собственности на объекты промышленности, добычу полезных ископаемых, аккумуляцию информации в сфере социально-экономических, рыночных отношений, накопленный опыт и др.). Закономерным результатом использования инвестиционного потенциала является, прежде всего, создание качественно новых основных производственных фондов как перспективных инновационно-технологических систем, дающих высокую отдачу, в том числе социальную, если они становятся органической частью интенсификации воспроизводственного процесса.

Реализация инвестиционного потенциала осуществляется не только, но и при образовании специфических ресурсов (например, «человеческого капитала», информатизации). При этом меняется социально-экономический базис производства, а также экономические интересы его участников. При условии становления эффективного рынка происходит качественная трансформация и самого воспроизводственного процесса. Прежде всего, его классическая схема дополняется еще одной фазой научно-технической подготовка производства. Анализ воспроизводственного процесса включает производство и распределение, в том числе и посредством обмена не только средств производства и предметов потребления, но и такие специфические товары, как услуги, информации и др. [1].

Современному процессу накопления в Республике Казахстан присущи закономерности и особенности, вызванные, прежде всего, переходом экономики к рыночной системе хозяйствования вступлением на интенсивный путь развития. Теоретически закономерности накопления проявляются в усилении его влияния на воспроизводственную структуру, в необходимости и возможности рационального использования инвестиционного потенциала для обновления действующего производства и нового строительства. При этом эффективность накопления как важного фактора реального сектора экономики может быть достигнута при условии обеспечения роста про-

изводительности труда, решения социальных проблем. С учетом последнего фактора следует отметить, что фонд накопления служит и потреблению, тем более что его динамика определяется условиями интенсификации воспроизводства, а качественный рост объемов производства и фонд потребления.

К сожалению, в годы экономических реформ в Республике Казахстан, как и в России, эта экономическая и социальная связь хозяйственной практикой не обеспечивалась. Произошло резкое снижение производительности труда, и потому государственным управляющим структурам необходимо содействовать созданию крупных межгосударственных, а также межрегиональных корпораций, объединяющих промышленные предприятия смежных отраслей с научно-техническими, торговыми и банковскими подразделениями. Такого рода реструктуризация предприятий в корпорациях способна обеспечить их рентабельность повышение доходов, оплаты труда работников, налогов, увеличение инвестиций.

Инвестиции в основной капитал Республики Казахстан составили в 2014 г. 943398 млн. тенге, что 3,6 раза превышает инвестиции 2013 г. Из общего их объема наибольшую часть составляют затраты на создание и воспроизводство основных фондов, освоенных хозяйствующими субъектами. Воспроизводственная структура инвестиций в строительство по объектам производственного назначения такова, что за последние годы большая часть ее отведена, была на новое строительство, а техническое перевооружение составляет около одной четвертой от общего объема.

Комплексный анализ процесса привлечения инвестиционного капитала позволяет проследить его влияние на формирование потенциала и перспективы развития рынка инвестиционных ресурсов. На наш взгляд, критериями выбора приоритетов являются: в-первых, развитие экспортного потенциала, во-вторых, преодоление хронической дефицитности внутреннего инвестиционного рынка.

Первый принцип применяется, как правило, во внешней торговле, **второй** — при налогообложении внутреннего производства и потребления. Большинство стран, стимулируя свой экспорт (что в конечном итоге способствует росту производства), освобождает его от таможенных пошлин, налога на добавленную стоимость и акцизов. При этом производителю, экспортирующему товар, производится возврат или зачет сумм налога, ранее уплаченных по приобретенным товарно-материальным ресурсам, используемым в производстве экспортируемого товара. Основным принцип должен предусматривать компенсацию потерь бюджетов в связи с возвратом налогов, ранее уплаченных в других странах Содружества. Для ка-

ждой страны важно поднять свое производство, интенсивно его, инвестируя, укрепляя его положение на внутреннем рынке, продвигать на общий рынок стран СНГ, прежде всего рынки товаров и услуг, рынки капиталов.

Инвестиционная активность и экономический рост взаимно обусловлены. В Казахстане в целях повышения инвестиционной активности в течение последнего десятилетия осуществлена переориентация, связанная с решением проблемы выхода из глубокого инвестиционного кризиса. Источником роста инвестиционной активности являются ресурсы валового внутреннего продукта, которые используются на накопление. На ее рост способна повлиять эффективная амортизационная политика. В предпринимательской деятельности появляются стимулы к новым инвестициям, если нормативные сроки службы основного капитала сокращаются, и вместо равномерной амортизации вводится один из методов ускоренной. [2].

И все же для достижения экономического роста в первую очередь важны производственные накопления, вложения в производственные основные фонды и предпринимательские объекты. Именно производственная и предпринимательская инвестиционная активность выступают в качестве исходного импульса для будущего роста экономики, ее инвестиционного потенциала, овевающего в процессе обновления основных фондов и мощностей.

Таким образом, процесс инвестирования в рыночной системе хозяйствования влияет на экономический рост по многим направлениям. В их числе — более быстрое освоение новой техники и уменьшение потерь от ее морального износа, нарастающее поступление амортизационных отчислений, внедрение новых прогрессивных форм организации и управления хозяйственных связей по горизонтали и вертикали и другие. Наиболее осуществленный выигрыш достигается товаропроизводителями в виде дополнительного прироста продукции, прибыли и амортизационных поступлений за счет ускорения инвестиционного цикла.

Однако, по отношению инвестиций, вложенных во все отрасли народного хозяйства РК, доля инвестиций,

вложенных в Кызылординскую область не велика. Доля инвестиций области в масштабе республики своего пика достигли в 2009–2010 гг., т.е. около 5%, а все остальные годы доля составляет около 2%.

Анализ динамики и структуры инвестиций в основной капитал имеет первостепенное значение для характеристики воспроизводственных процессов в Казахстане. Величина и структура инвестиций в экономику предопределяет возможности дальнейшего экономического роста и решения проблемы безработицы.

Прежде всего, необходимо дать характеристику динамики инвестиций предприятий и организаций по основным видам экономической деятельности..

Как видно, во всех сферах материального производства доля области в республиканских объемах инвестиций в основной капитал снижается. Это объясняется с внедрением иностранных предприятий в экономику области, когда были сделаны основные вклады в освоение нефти, отдача от которых началась с 2004–2005 гг., когда область уже имела возможность инвестирования других сфер производства.

Следует отметить, что в период перехода к рыночной экономике значительно изменилось соотношение инвестиций в отрасли, производящие материальные блага, и в отрасли, оказывающие рыночные и нерыночные услуги. В период резкого сокращения отечественного производства материальных благ производственного и потребительского назначения инвестиции в отрасли производства материальных благ приобретают особое значение.

В отраслевой структуре инвестиций в основной капитал также лидирует горнодобывающая промышленность. На втором месте находятся производство и распределение электроэнергии, газа и воды, хотя за последние три года их доля имела тенденцию к снижению, а вот строительная отрасль, наоборот, возросла с 0,3% в 2007 г. до 1,1% в 2012 г., что было связано с государственной жилищной политикой [3].

Средние по республике значения размещения отраслевой структуры инвестиций в основной капитал в срав-

Таблица 1. Отраслевая структура инвестиций в строительство Кызылординской области за 2009–2015 гг. (в процентах к итогу)

Показатель	Годы						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Всего, в том числе	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Сельское хозяйство	0,2	1,6	3,3	1,3	7,3	3,3	13,3
Промышленность, в т.ч.	72,1	93,3	54,6	...	66,5
Горнодобывающая промышленность	55,1	87,8	53,1	70,1	48,0	47,8	52,3
Обрабатывающая промышленность	1,2	0,4	0,6	0,1	4,6	0,6	0,7
Производство, распределение электроэнергии, газа и воды	15,9	5,2	1,0	1,7	7,5	14,7	14,0
Примечание — составлена по данным Агентства по статистике РК]							

нении с областными значениями таковы: область превышала их только по горнодобывающей промышленности, но во всех других отраслях, как сельское хозяйство, охота и лесоводство, обрабатывающая промышленность, производство и распределение электроэнергии, газа и воды, строительство, торговля ремонт автомобилей и изделия домашнего пользования областные параметры размещения отраслевой структуры инвестиций в основной капитал были ниже.

Структура инвестиций в капитальное строительство по видам экономической деятельности строящегося объекта приведена в таблице 1.

Как видно из приведенных данных, преимущественная доля принадлежит также отраслям горнодобывающей

промышленности. Так, на их долю приходится около 50–55% инвестиций, вложенных в строительство области. Пик вложений произошел в 2014 г., когда доля горнодобывающей промышленности в совокупных инвестициях в строительство превышала 70%. В настоящее время имеется тенденция сокращения ее доли, что связано с ростом вложений в сельское хозяйство и другие сферы материального производства и не материальной сферы.

Таким, образом, следует отметить, что в области можно увидеть отраслевые, и соответственно, ассортиментные перекосы в экспортном потенциале, явившиеся следствием чрезмерной привлекательности для иностранного инвестирования объектов нефтяного комплекса.

Литература:

1. Шадинов, Р. Проблемы индустриально-инновационного развития // АльПари. — 2013. — № 3–4. — с. 98–100.
2. Берикболова, У. Д., Абдимомынова А. Ш. Современное состояние экспортного потенциала Кызылординской области. Международный журнал экспериментального образования. 2015. № 2–3. с. 418–420.
3. Рыночная экономика Казахстана: проблемы становления и развития. — В 2-х томах / Под ред. М. Б. Кенжегузина. — Т. 2. — Алматы, 2014. — 388 с.

Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік-экономикалық қауіпсіздік мәселелері

Сегизбаева Дана Усеновна, экономика ғылымдарының магистрі
Қорқыт Ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті

Соңғы уақытта объективті және субъективті сипаттағы көптеген себептерге орай қауіпсіздік проблемалары саласындағы зерттеу жұмыстарына едәуір көңіл бөліне бастады. Мұның өзі біріншіден ХХ ғасырдың екінші жартысындағы қасіретті оқиғалардың бүкіл адамзаттық тарихи дамуындағы терең де түйінді қарама-қайшылықтарды ашып көрсетуімен, екіншіден адамның өмір сүру жағдайының жоғарғы технологиялар дәуірінде шиеленісіп кетуімен, үшіншіден мемлекеттік аймақтық және ғаламдық деңгейдегі дағдарыстарды әлеуметтік тұрғыдан болжамдау және болдырмау проблемаларының күрделене түсуімен түсіндіріледі.

«Қауіпсіздік» ұғымы «табиғат-адам-қоғам» жүйесіндегі өзара әрекеттің барлық түрлері және бағыттарымен тығыз байланыстағы нақты тарихи сипатқа ие күрделі, сан қырлы әлеуметтік құбылыс.

Қауіпсіздік, сөзсіз адамзат өмірінің алғашқы қажеттіліктерінің біріне жатады.

«Әлеуметтік қауіпсіздік» түсінігін анықтауда мүмкін тәсілдердің бірі шетелде кең тарады. Бұл тәсіл үшін «әлеуметтік қауіпсіздік» түсінігін «әлеуметтік қамсыздандырылу» түсінігімен орайластыру сипатты болып келеді. Бұл ретте, әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз ету, мұқтаж

азаматтардың категорияларына материалды және басқа да көмек түрлерін көрсету мәселелерін шешу жалпы ұлттық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің негізгі аспектілерінің бірі деп ұйғарылады.

Американдық зерттеуші С. Дойлдың пайымдауынша мемлекет «әлеуметтік саланы, білім беруді және экономиканы дамыту бойынша шараларды сыртқы әсерлерсіз жүзеге асыру мүмкіндігіне ие болса, өз азаматтарын баспанамен, азық-түлікпен, жұмыспен қамтамасыз етіп, олардың азаматтық құқықтары мен жеке еркіндігін қорғай алса», онда бұл мемлекет әлеуметтік қауіпсіздік жағдайында.

Қазақстандық тәжірибеде «әлеуметтік қауіпсіздік» түсінігі тікелей анықталатын заңнамалық құжаттар жоқ. Дегенмен, мамандардың ойынша, көптеген мемлекеттер үшін, соның ішінде Қазақстан үшін, әлеуметтік қауіпсіздік әскери қауіпсіздіктен кем емес маңыздылыққа ие болуда. Әлеуметтік қауіпсіздік елде қазіргі кездегі және болашақта болуы мүмкін ұлттық мүдделерге жауап беретін, жеткілікті жоғары өмір стандарттарының, әлеуметтік қамсыздандырылудың, білім берудің, денсаулық сақтау саласының бар болуын, қоғамның позитивті құндылықты бағытталуын қалыптастыру және дамытуды ұйғарады [4].

Әлеуметтік қауіпсіздікті қамтамасыз ету инклюзивті экономикалық өсуді жүзеге асырумен тікелей байланысты. Ол экономиканың макро және микродеңгейлері арасында тікелей байланысты орната отырып, қоғамның әрбір тобы үшін ресурстардың әділ таратылуына негізделеді. Микродеңгейде қоғамның құрылымдық трансформациясы нәтижесінде экономикалық, әлеуметтік және территориялды тұтастық пен теңдікті қамтамасыз ететін, жұмысбастылығы жоғары деңгейдегі экономиканы құру жүреді. Негізгі ресурстар мен қызметтерге қол жетімділікті кеңейту негізінде өмір сүру деңгейін жоғарлату мүмкіндіктері беріледі, ең бастысы — өскелең болашақ үшін негіздер құрылады.

Әлеуметтік қауіпсіздікті бірнеше топқа бөлуге болады:

- Жеке әлеуметтік;
- Әлеуметтік психологиялық;
- Әлеуметтік құқықтық;
- Әлеуметтік-экономикалық.

Әлеуметтік қауіпсіздік тұрғындардың қорғалу ахуалымен сипатталады, ол жұмыссыздықтың жоғарғы деңгейінің болмауымен, тұлғаның деградацияланбауымен, әлеуметтік жанжалдардың болмауымен, қоғамдағы әлеуметтік шиеленістердің төмен деңгейімен, білім беру стандарттарының, денсаулық сақтау, мәдениет, ғылымың қол жетімділігімен, тамақтану және өмір сүру сапасының жақсартумен, қылмыс деңгейімен сипатталады [3].

Әлеуметтік қауіпсіздік стратегиясы адамдар мен қоғамның жан-жақты дамуы үшін жағдайлар жасау және алуан түрлі әлеуметтік топтардың белгілі бір құқықтық қалпын сақтау мен қолдауға, адамдардың әлеуметтік жағынан қорғалуын қамтамасыз етуге байланысты мемлекеттің іс жүзіне асыратын кешенді шаралары болып табылады.

Әлеуметтік қауіпсіздік стратегиясы үш түрлі бағытта:

1. Әлеуметтік ынталандыру бағыты;
2. Әлеуметтік қамсыздандыру бағыты;
3. Әлеуметтік бейімделу бағыты арқылы жүзеге асады.

1) Ынталандыру стратегиясы — барлық әлеуметтік топтардың өз мүдделерін білдіруіне, қандай да бір өздерінің әл-ауқатына қатысты мәселелерді шешуге мүмкіндіктер беретін жағдай жасауына байланысты стратегия болып табылады. Сайып келгенде ынталандыру стратегиясы халықтың, ұйымның, отбасының өзін-өзі дамытуға деген күшін жандандыруға бағытталады. Бұл стратегия экономикалық саясатқа қолдау көрсетеді, экономиканы жеңілдету мен реформалаудың қуат көзі болып табылады.

2) Әлеуметтік қамсыздандыру стратегиясы — қоғам мүшелеріне әлеуметтік кепілдіктер беруге, сондай-ақ мемлекеттік мекемелер тарапынан жәрдемге мұқтаж топтар әлеуметтік қорғауға бағытталады. Ол экономикалық саясаттың келеңсіз зардаптарын азайтуды экономикалық тиімділікпен әділеттілікті ұштастыруды мұрат тұтады.

3) Әлеуметтік бейімделу стратегиясы — әр түрлі топтарға өзінің тұрмыс жағдайымен, әсіресе, экономика саласында шапшаң өзгеріп отыратын нақтылы ахуалды ескере отырып әл-ауқатты қалыптастырудың өзіндік нұсқаларын таңдау үшін жағдай туғызуға бағытталады. Өтпелі кезеңде бұл стратегияның ішінде ынталандыру стратегиясының рөлі шұғыл арта түседі. Өйткені бұл стратегия әлеуметтік саясат құралдары арқылы экономиканы реформалауда жәрдем жасайды.

Әлеуметтік қауіпсіздік стратегиясы экономикаға мемлекеттік реттеудің маңызды бағыттарының бірі қатарында қоғамның тұрмыс халінің жоғары деңгейде болуына және одан әрі дами түсуі үшін жағдай жасайтын құрал болып табылады.

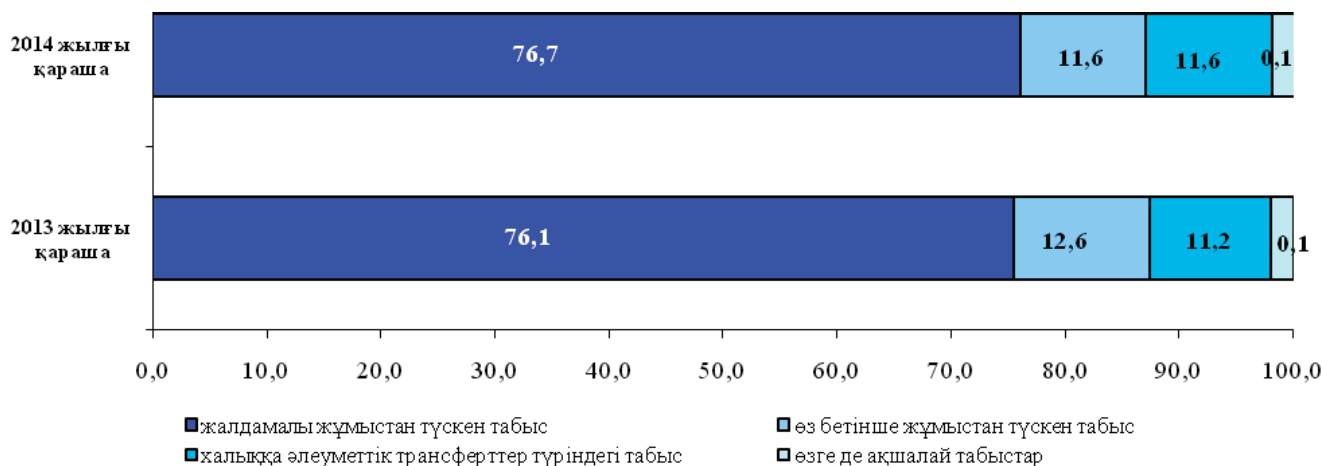
Әлеуметтік қауіпсіздік көрсеткіштері әлеуметтік тұрақтылықты анықтайды [2].

Елдегі әлеуметтік тұрақтылықты сипаттайтын көрсеткіштер төмендегі 1-кестеде көрсетілген (кесте 1).

Қазақстанның дамуына тән сипат аймақтардың экономикалық дамуы мен олардың тұрғындарының өмір сүру сапасы деңгейлері арасындағы айырмашылық болып табылады. Бұл жерде әлеуметтік-экономикалық даму дең-

Кесте 1. Қазақстан Республикасындағы әлеуметтік тұрақтылықты сипаттайтын шекті шамалар мен көрсеткіштер

Көрсеткіш атауы	Шекті мәні	2014 жылғы әлеуметтік тұрақтылық көрсеткіштері
өмір сүру ұзақтығы, жыл	70	69,5
децильді коэффициент, рет	7	5,86
джинни коэффициенті, (ақшалай табыстарды тұрғындар арасында тең бөлістіруден нақты бөлістіруден ауытқу деңгейі)	0,3	0,284
кедейшілік деңгейі,%	8	3,8
ең төменгі және орташа еңбек ақы көлемдерінің арақатынасы,%	50	18,1
жұмыссыздық деңгейі,%	10	5,0
жұмысбастылық деңгейі,%	60	68
100 мың адамға шаққандағы қылмыстық деңгейі	6000	1710

Сурет 1. Ақшалай табыстардың құрылымы

гейлері бойынша аймақтардың әрараптаныуы бір көрсеткіштер бойынша бірталай уақыт жоғары болып сақталады, дәл сол уақытта басқа көрсеткіштер бойынша әрараптаныуы ұлғая түседі.

2014 жылғы қарашада халықтың орта есеппен жан басына шаққандағы атаулы ақшалай табыстары бағалау бойынша 62355 теңгені құрады, бұл 2013 жылғы қарашаға қарағанда 9,1% жоғары, ал нақты ақшалай табыс көрсетілген кезеңде 1,4% өсті (сурет 1) [5].

Тұрғындарының табыстарының өсуі және кедейшілік деңгейін төмендету факторлары алуан түрлі және олардың тізімін жүйелеуге болады:

- экономикалық фактор: тұрғындар табыстарының табиғи артықшылықтары мен төмен табыс базасымен қарқындап өсуі;

- республикалық орталықтың қайта бөлістіруші әлеуметтік саясаты: әлсіз дамыған аймақтардың көбісінің табыстарының қуып жетіп өсуі;

- саяси фактор: кейбір аймақтарды ерекше қолдау, бұл олардың тұрғындары табыстарын өсіруден де көрінеді;

- институционалды фактор: бизнеспен ерекше қарым-қатынас, бұл аймақ табыстарын көбейте түседі [3].

Мемлекет басшысы Н.Назарбаев халыққа жолдауында әлеуметтік стандарттарға деген жаңа ұстанымды жария етті. Соның негізгі қағидаттарының бірі — мемлекеттік қолдау елдің, әр аймақтың, әр азаматтың даму принципімен тығыз байланысты. «Біз өз азаматтарымыз үшін экономика мен бюджеттің өсіміне тікелей тәуелді болатын ең төменгі әлеуметтік стандарттар мен кепілдіктерді белгілеуіміз керек», — деді Елбасы. Яғни, бұл жерде екі жақты жауапкершілік бар. Әрбір қазақстандықтың әл-ауқатының жақсаруы тікелей мемлекеттің дамуына да, сондай-ақ сол азаматтардың өз өміріне, елді дамытуға қосатын үлесіне байланысты болмақ. Бұл жердегі бір анық нәрсе: мемлекет әлеуметтің әлсіз топтарына (зейнеткерлер, мүгедектер, еңбекке жарамсыз адамдар, ауру балалар және т.б.) толығымен қолдау жасауды мойнына алады. Ал, бұл санатқа жатпайтын уақытша жұмыссыздарға қатысты прагматизм және ортақ жауапкершілік принциптері қолданылады.

Сондықтан, мемлекет басшысы жұмыссыздық мәселесін шешу үшін, елімізде жүзеге асырылып жатқан барлық бағдарламаларды (мемлекеттік, салалық, кәсіпкерлікті қолдау) біріктіруді ұсынды. Мысалға, жұмыссыздықпен күрес. 2013–2015 жылдарға арналған республикалық бюджеттен «Жұмыспен қамту — 2020» бағдарламасына 2013 жылы — 1 трлн. 100 млрд., 2014 жылы — 1 трлн. 200 млрд., 2015 жылы — 931 млрд. теңге бөлінді [5].

Президенттің өзі анықтап берген Қазақстанның жаңа әлеуметтік саясатының негізгі екі принципі бар: әлеуметтік кепілдіктер және жекелеген адамдардың жауапкершілігі. Осы екі принцип әділетті әлеуметтік саясаттың түпқазығына айналмақ. Өйткені, Нұрсұлтан Назарбаев: «Біздің басты мақсатымыз — әлеуметтік қауіпсіздік және азаматтарымыздың бақуаттылығы» деп қадап айтты. Олай болса, әлеуметтік саясатты іске асыруда аса маңызды деген мемлекеттік шешімдерді қабылдаған кезде әлеуметтік қауіпсіздік басты критерийлердің бірі болмақ [1].

Әр мемлекеттің қауіпсіздігі тікелей ішкі саяси тұрақтылық сақтау мәселесі, сол сияқты халықаралық қатынастардың басқа қатысушылар қарым-қатынастарымен байланысты.

Қазақстан Республикасының Конституциясында белгіленгендей, Қазақстан Республикасы — әлеуметтік мемлекет құруды мұрат етіп отыр. Яғни, мемлекет өзінің бар мүмкіндігін, қамқорлығын өз қоғамының дамуы үшін, ондағы азаматтардың өмір сүру деңгейін көтеру үшін бағыттауға міндетті. Бұл істе мемлекет көмекке шынында да мұқтаж, өз бетімен күн көре алмайтын халықтың топтарына басымдық береді. Ал қоғамның қалған бөлігі экономикалық еркіндік қағидалары, олардың құқықтық қорғалуы негізінде өзін-өзі қамтамасыз етуі керек.

Қорытындылай келе, Қазақстан Республикасында әлеуметтік мемлекет құру жағдайында әлеуметтік саясаттың өзіндік үлгісі біртіндеп қалыптасып келе жатқандығы және оның еліміздің қауіпсіздігін нығайтудың өте маңызды құрамдас бөлігі деген тұжырым жасаймыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Н. Ә. Назарбаев «Қазақстан — 2050» стратегиясы-Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» — 14.12.2012 жылғы Қазақстан халқына жолдауы.
2. Чмыхало А. Ю. Социальная безопасность: Учебное пособие. — Томск: Изд-во ТПУ, 2007—168с.
3. Общая теория национальной безопасности. Учебник/Под общ. ред. А. А. Прохожева. — Изд. 2-е, доп. — Москва. — Изд. РАГС, — 2005. — с. 334.
4. Абдимомынова А. Ш., Адилбекова Г. М. Региональные аспекты обеспечения продовольственной безопасности. Россия и Казахстан: опыт научно-экономического сотрудничества, перспективы интеграции. Сборник статей международной научно-практической конференции. ФБГОУ ВПО Ставропольский государственный аграрный университет; Кызылординский государственный университет им. Қорқыт Ата. 2015.с.9.
5. 2014 жылғы статистикалық жинағы/-Астана, 2014,75б.

Өңірдегі денсаулық сақтау жүйесін жақсартуда мемлекеттік-жекеменшік серіктестікті дамыту

Умирзакова Меруерт Абдуалиевна, экономика ғылымдарының кандидаты
Қазақева Асел Октябрқызы, магистрант
Қорқыт ата атындағы Қызылорда мемлекеттік университеті

Мемлекеттік-жеке меншік серіктестік бүгінгі күні денсаулық сақтаудағы мемлекеттік және жеке меншік сектор арасындағы әріптестіктің қажетті әрі маңызды формасы. Соңғы кезде осы мәселеге ерекше көңіл бөлінуде.

Мемлекет басшысы Н. Ә. Назарбаев 2010 жылғы халыққа арнаған Жолдауында мемлекеттік-жекеменшік серіктестік тетігі мемлекет экономикасына жеке инвестицияларды тартуда үлкен әлеует екенін атап көрсетті. Жалпы мемлекеттік-жекеменшік серіктестік (МЖС) экономикалық өсімді ынталандыру және жекеменшік сектордың экономикаға қатысуын кеңейту әдісі болып саналады. Біз мемлекеттік-жекеменшік серіктестікті денсаулық сақтау саласындағы инфрақұрылымдық жобаларға инвестициялар тарту, шағын және орта бизнес үшін мүмкіндіктерді кеңейту, сондай-ақ, халыққа көрсетілетін медициналық көмектің сапасын жақсартудың жолы ретінде қарастырамыз.

Денсаулық сақтау саласының мамандарының зерттеулері бойынша мемлекет тарапынан қолдау болған жағдайда мемлекеттік-жекеменшік серіктестікке бизнес өкілдерінің қызығушылық танытатындығы байқалған. Айталық, Германияда келісілген инвестиция сомасы қамтамасыз етіліп, мемлекеттік тапсырыс бойынша міндеттемелер орындалған жағдайда, мемлекеттік емдеу-профилактикалық мекемелерді инвесторларға аз сомаға сату тәжірибесі кеңінен тараған. Соның нәтижесінде жекеменшік емдеу мекемелерінің үлесі соңғы 10 жылдың ішінде 4 пайыздан 22 пайызға дейін артқан. Швецияда жеке инвесторлармен арада мемлекеттік госпитальдарды басқару, жедел көмек көрсету, зертханалық және өзге де медициналық қызметтерді көрсету жөнінде келісімшарттар жасалады. МЖС тәжірибесі енгізілгені

бері рентгендік қызметтер құны 50 пайыз, диагностика және емдеуді күту уақыты 30 пайыз, жедел жәрдем құны 10 пайыз, зертханалық қызметтер құны 30 пайыз төмендеген.

Австралияда 50 госпиталь жекешелендіріліп, жаңа ауруханалардың дизайны, құрылысы және оларды басқаруға жеке операторларды іріктеу тәжірибесі қолданылады. Келісім 15 жыл басқару, белгіленген бағалар бойынша барлық азаматтарға қызмет көрсету және медициналық қызмет көрсету сапасын бақылау сияқты ерекше шарттарды қамтиды. МЖС институтын енгізу нәтижесінде жаңа емдеу-диагностикалық мекемелердің құрылысына кететін шығын 20 пайыз, қызмет көрсетілетін науқастар саны 30 пайыз, емдеуді күту ұзақтығы 30 пайыз азайған [1].

Елімізде медициналық қызмет нарығында нағыз бәсекелестік қалыптасқан. Мемлекеттік және жеке ұйымдар үшін тең жағдай жасаудың арқасында медициналық қызметтерді мемлекеттік емес жеткізушілердің үлесі 16 пайызға артқан. Мемлекет басшысының тапсырмаларын орындау мақсатында бюджетке жүктемелерді төмендету әрі медициналық қызметтер сапасын арттыру үшін министрлікпен ұзақ мерзімді болашақта денсаулық сақтау саласында мемлекеттік жеке әріптестікті енгізу әрі дамыту бойынша салалық стратегия қабылданатын болады. Стратегия аясында жобалау, құрылыс, сенімді басқаруға беру, медициналық және медициналық емес қызметтерді қамтитын мемлекет жеке әріптестіктің халықаралық танылған сызбасын пайдалану қарастырылуда.

Қазіргі уақытта науқастарға жоспарлы түрде емделу үшін өзі қалаған кез-келген медициналық ұйымды таңдау құқығы берілген. Бұл өз кезегінде көрсетілетін медици-

налық қызмет сапасын арттыруға күшті ықпал етті. Өйткені, денсаулық сақтау саласында бәсекелестік орта пайда болды. Біріншіден, бұл төсек-орындарға тәуелділіктен арылтып, екіншіден, жаңа жүйеде науқас басты тұлғаға айналды [2].

Халық денсаулығы — мемлекет дамуының көрсеткіштерінің бірі. Әлемдік тәжірибеде алпауыт елдердің өзі бүкіл денсаулық саласын тек мемлекеттік бюджетпен қамтамасыз етуге қауқарсыз. Осы тұрғыда дамыған елдерде мемлекеттік-жеке меншік әріптестіктің ролі үлкен.

Денсаулық сақтау саласында МЖС — тің тетігін құрудың негізгі мақсаты — қаржыландырудың жаңа нысандарын және әдістерін енгізу, Бірыңғай төлеуші шеңберінде бәсекелестікті дамыту, мемлекеттік және ведомстволық медициналық объектілерді басқаруға жеке инвестицияларды жұмылдыру, ұйымдарды сенімгерлік басқаруға беру.

Денсаулық сақтау министрлігі алдына қойған мақсат бойынша кейіннен МЖӘ пайдалана отырып, «100 мектеп, 100 аурухана салу» және «350 дәрігерлік амбулатория, фельдшерлік-акушерлік пункттер мен емханалар салу» жобаларын оңтайландыру денсаулық сақтау саласында инвестициялық шығыстарды үнемдеуге және қаражатты МСАК қаржыландыруды ұлғайтуға жіберуге мүмкіндік бермек [3].

SANTO академиялық бағдарламасы — бұл SANTO компаниясының денсаулық сақтау саласындағы мемлекеттік немесе жеке серіктестік аясында 2013 жылы бастау алған негізгі оқыту жобасы.

Жобаның мақсаты — фармацевтикалық өндіріс сапасын халықаралық стандарттар деңгейіне дейін жеткізу болып табылады. 2013 жылдың 22 мамырында Шетелдік Инвесторлар Кеңесінде Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаев өз сөзінде білім беру саласында инновациялық дамыту үшін қажетті кадрлармен және халықаралық дәрежесі бар инженерлік және техникалық кадрлардың қажеттіліктерімен қамтамасыз ету керектігін атап өтті. Оған қоса жергілікті мамандар құрамынан жоғары кәсіби кадрлық құрам жинау мақсатында шетелдік мамандарды тарту және оқыту жоспары мен методикалар түзу барысында бизнесті қатыстыру туралы ой тасталды.

2013 жылдың 24 мамырында SANTO компаниясы Астана Медициналық Университетімен бірлесіп өзара түсіністік Меморандумына қол қою рәсімін өткізді. Меморандум мақсаты серіктестік пен оқыту жүйесін қолдаумен қатар, мына бағыттар арқылы жүзеге асырылады:

1. Бірлесіп оқыту іс-шараларын өткізу мен ұйымдастыру, оның ішінде тағылымдама ұйымдастыру, оқыту конференциялары мен зерттемелер өткізу;

2. Жас ғалымдар мен студенттерге арналған фармакология саласында ғылыми жұмыс пен зерттемелер байқауын ұйымдастыру [4].

Еліміз дамуының жаңа кезеңінде мемлекеттік саясаттың басым бағыттарының бірі адами әлеуеттің деңгейін, атап айтқанда, медициналық қызмет көрсету са-

пасын және қолжетімділігін арттыру, саламатты өмір салтын насихаттау.

Адам денсаулығына салиқалы жауапкершілікпен қарауы мемлекеттің емес, әрбір жанның өз міндеті. «100 нақты қадам» — Ұлт жоспарының жүзеге асуы бойынша пікірін білдірген Ұлттық ғылыми медициналық орталықтың директоры Абай Байгенжин осындай пікірде. Дәрігердің айтуынша, қазіргі жоба әрбір тұрғын денсаулығына тікелей өзі ғана жауапты болғанын көздейді. Мемлекет бұл ретте халық үшін қаржылай жауапкершілікті мойнына алуға міндетті емес. Тұрғындар ұқыптылыққа дағдыланып, табысының бір бөлігін денсаулығыма деп жинап отыруы тиіс. Мұндай тәртіп жұмыс берушіні де қамтиды. Әрбір қызметкері үшін салым жасайды. Ал Үкімет қоғам үшін қажетті заңдарды қабылдап, әлеуметтік жағдайына қарай жік-жікке бөлінбейтіндей, құқығы тапталмайтындай жағдай жасайды [5].

Қазақстандағы міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру (әрі қарай — МӘМС) Мемлекет басшысының тапсырмасы Ұлт жоспары — бес институционалдық реформаны жүзеге асыру жөніндегі 100 нақты қадамының 80 қадамын жүзеге асыру және Денсаулық сақтау саласын дамытудың «Денсаулық» 2016–2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы аясында енгізіліп отырғанын еске салды.

«100 нақты қадам» — Ұлт жоспарының 80,81,82 қадамдарда денсаулық сақтау жүйесіне баса назар аударылған. Өйткені халық денсаулығы жағдайының деңгейі өз кезегінде, елдің әлеуметтік-экономикалық, мәдени және индустриялық даму шамасын айқындайды.

Мемлекет басшысы халыққа жолдауында жеке меншік медицинаның дамуына жағдай туғызу қажеттігіне тоқталды. «Барлық дамыған елдерде медициналық қызметтердің айтарлықтай бөлігін жекеменшік сектор көрсетеді. Біз жеке ауруханалар мен емханаларға тезірек көшуге жағдай туғызуға тиіспіз», — деді Нұрсұлтан Назарбаев. Бүгінгі таңда жекеменшік компаниялардың үлесі аурухана секторында — 13 пайызды, ал емханалар бойынша — 25 пайызды құрайды. Ортақ ұлттық денсаулық сақтау жүйесін енгізу аясында министрлік жанынан комитет есебінде бірыңғай төлем институты құрылып, онда стационарлық қызметтерге төленетін барлық қаражат шоғырландырылды. Елімізде стационарлық қызмет көрсетуге бірыңғай тарифтер бекітіліп, «ақша науқаспен бірге жүреді» қағидасы іске асырылды. Қаржыландырудың жаңа қағидасының нәтижесінде жекеменшік емдеу ұйымдарының үлесі 16 пайызға дейін ұлғайды. Сондай-ақ, бірқатар емдік-диагностикалық қызметтерді бәсекелестік ортаға беру тәжірибесі қолға алынуда. Атап айтарлығы, бұл тәжірибенің оң нәтижесі бар. Нақты мысал ретінде гемодиализ қызметінің 90 пайызын жекеменшік мекемелер атқарып отырғанын айтуға болады. Оған қоса, денсаулық сақтау саласында мемлекеттік-жекеменшік серіктестікті енгізу және дамыту стратегиясы дайындалды. Осы бағытта ауруханалар мен емханаларды жекеменшік компанияларға, ірі медициналық басқарма-

ларға жалға және сенімді басқаруға беру тәжірибесі жүзеге асырылуда [6].

Қызылорда облысы денсаулық сақтау саласында мемлекеттік-жекеменшік серіктестікті дамыту жөніндегі ілкі жобаны жүзеге асыруды қолға алған Қазақстандағы бес облыстың қатарына енді. Шын мәнінде жобаның тиімді екені байқалады, ол табысты жүзеге асырылған жағдайда медициналық қызметтің сапасына байланысты көптеген проблемаларды шешуге болады.

Денсаулық сақтау ұйымдары қызметінің тиімділігін арттыру өте маңызды. Ол үшін: Бәсекелестік ортаны құру, медициналық қызметтердің сапасын арттыру, басқару тиімділігін арттыру, сондай-ақ тиісті бюджет шығыстарын азайту мақсатында жекеменшік компанияларды мемлекеттік және ведомстволық медициналық объектілерді басқаруға тарту және денсаулық сақтау саласындағы жекеменшік секторды дамыту жоспарланып отыр. Мемлекеттік-жеке меншік серіктестік, объектілерді, мүлікті, жабдықтарды жалға беру, жекеменшік компанияларға сенімгерлік басқаруға беру кеңінен пайдаланылып, ынталандырушы тарифтік саясат енгізілетін болады. Әкімшілік кедергілер, корпоративтік медициналық ұйымдар мен қызметтерді ұстау жойылатын болады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Сейлова А. Мемлекеттік-жекеменшік серіктестік — отандық медицинаның жаңа белесі //Егемен Қазақстан. 2013 16 тамыз.
2. Жиенбай М. Ұлт денсаулығы — табысты болашақ негізі. <http://new.inform.kz>
3. Омарқұлова М. Серіктестік салдары қандай болмақ.. <http://www.zhardem.kz/news>
4. <http://www.santo.kz/kz/social/academic-program.php>
5. Медициналық сақтандыру қоғамды әлеуметтік жағдайына қарай жіктемейді — www.24.kz, 2016 жылғы 4 ақпан
6. Табынұлы Т. Ұлт саулығы-кедешегіміздің кепілі.//Түркістан.2013, 7 қараша
7. Узакбаева А., Абдимомынова А.Ш. Региональное антикризисное управление: теоретический аспект. Молодой ученый. 2015. № 7. с. 505—508.

Денсаулық сақтау саласында мемлекеттік-жекеменшік серіктестікті дамытуда төмендегі жағдайлар ескерілу қажет:

— денсаулық сақтау саласында жекеменшік секторды дамыту үшін тиісті нормативтік және әдіснамалық базаны жоспарлы түрде жетілдіру;

— артық әкімшілік кедергілерді жою;

— ТМКҚК көрсетуге мүдделі бағдарланған корпоративтік медициналық желілер мен ұйымдарды қолдау мен дамытудың, аурулардың профилактикасының мемлекеттік бағдарламаларын іске асырудың және халықтың салауатты өмір салтын нығайтудың тетіктерін әзірлеу және енгізу, оның ішінде мемлекеттік тапсырысты орындауға медициналық қызметтерді ұсынушы жекеменшік өнім берушілерді тарту бойынша шаралар қабылдау;

— жекелеген денсаулық сақтау объектілерін салу, жекешелендіру, негізгі құралдарды (ғимараттар, жабдықтар) сенімгерлік басқаруға және жекеменшік медицина ұйымдарына ұзақ мерзімді жалға беруді қамтитын денсаулық сақтаудағы мемлекеттік-жеке меншік серіктестік бағдарламасын кезең-кезеңмен іске асыру [7].

Мемлекеттік-жекеменшік серіктестік тетіктерін тиімді енгізу салаға жеке инвестицияларды тарту жолымен денсаулық сақтау жүйесін дамытудың жаңа сапалы, ұтымды деңгейге көтеруге мүмкіндік береді деп күтілуде.

Агропромышленный комплекс как системообразующий фактор продовольственной безопасности

Шайхисламова Гульсара Шайхисламовна, магистр экономики и бизнеса
Кызылординский государственный университет им Коркыт Ата

Продовольственная безопасность страны является важным составным элементом системы национальной безопасности и в этом качестве характеризует экономическую устойчивость и политическую независимость государства, его способность обеспечивать элементарные первичные потребности своих граждан без ущерба национально-государственным интересам. Системная модель продовольственной безопасности Казахстана содержит проблемы агропромышленного ком-

плекса страны и ее экономической безопасности. Система продовольственной безопасности формируется как комплекс подсистем, необходимый и достаточный для обеспечения целевого предназначения продовольственной безопасности — непрерывного, количественного, структурного и качественного обеспечения населения продовольствием. Объединение элементов системы продовольственной безопасности в подсистемы осуществляется на основе функционального, организационного, ресурс-

Таблица 1. Комплексная характеристика основных проблем, рисков, сдерживающих факторов, конкурентных преимуществ сельского хозяйства Кызылординской области и возможности устойчивого социально-экономического развития территории в среднесрочном перспективе

Сильные стороны	Слабые стороны
	Доля сельского хозяйства в ВРП области составляет 2,4%
	Область по объему валового выпуска продукции сельского хозяйства среди 16 регионов республики находится не 13-м месте (1,9%)
Область является основным производителем риса в республике (90%)	
Обеспеченность недорогим природным газом (для зимнего отопления втеплицах)	
Наличие рыбного хозяйства Удельный вес области в общереспубликанском объеме улова рыбы составил 8,3%	
	Слабая кормовая база, недостаток полнорационных комбикормов и как следствие, низкая продуктивность скота и птицы
Возможности	Угрозы
Имеются сильные позиции по перспективному развитию животноводства, в том числе мясного направления, рыболовства и рыбопереработки с высоким экспортным потенциалом.	Угроза продовольственной безопасности
	Риски природного характера (засуха, заморозки, град, ливень, буря,
	Высокий риск дешевой импортной мясной, молочной продукции

ного и технологического принципов. Системообразующим фактором для формирования системы продовольственной безопасности является агропромышленный комплекс. Подсистемы агропромышленного комплекса, потребления, сбыта, и распределения продовольствия, а также продовольственного резерва реализуют главную цель системы продовольственной безопасности. Остальные подсистемы обеспечивают реализацию этой цели. [1, с144]

Стратегическим приоритетом развития отрасли агропромышленного комплекса Кызылординского региона на период 2016–2020 годы является эффективное функционирование аграрного сектора и обеспечение населения широким ассортиментом высококачественных продуктов питания согласно рекомендуемых норм. В растениеводстве в рамках партнерства государства и бизнеса будет осуществлена реализация проектов с участием Социально-предпринимательской корпораций АО НК «Байқоңыр (Байконур)», также продолжена работа по поддержке развития семеноводства, направленной на увеличение доли площади, засеваемых высокорепродуктивными, элитными семенами и совершенствование системы государственного сортоиспытания, семеноводства и механизмов их государственной поддержки.

Перспективы дальнейшего роста производства растениеводческой продукции будут связаны с полным освоением орошаемых зеиель, увеличением площади приме-

нения влагоресурсосберегающей технологии, переходом к научно-обоснованной системе земледелия. [2, с 4]

В животноводстве предусматривается развитие отгонного животноводства путем обводнения пастбищ, увеличение площадей кормовых культур с целью развития кормовой базы, создания хозяйств-репродукторов, откормочных площадок и фермерских хозяйств по разведению мясного скота, развития рыбного хозяйства, рыбоперерабатывающей отрасли, увеличения объема экспорта рыбной продукции.

В настоящее время экономика Казахстана демонстрирует стабильный экономический рост, обеспечивая устойчивый развитие производства сельскохозяйственной продукции. Однако многие ее виды не проходят промышленную переработку из-за недостаточного развития перерабатывающей отрасли АПК.

Переработка сельскохозяйственной продукции нашего региона будет развиваться посредством стимулирования предприятия по заготовке сырья для перерабатывающих редприятия, а также государственной поддержки в виде частичной компенсации расходов (строительно-монтажные работы, приобретение оборудования сельскохозяйственной и социальной техники) при инвестиционных вложениях, направленных на создание новых либо расширение действующих производственных мощностей.в приоритетных секторах агропромышленного комплекса.

Перспективы дальнейшего роста в АПК будут связаны с преодолением мелкотоварности сельскохозяйственного производства в сторону укрупнения хозяйств, а также развитием сельскохозяйственной кооперации и производственной инфраструктуры, повышением доступности финансов для развития хозяйствующих субъектов в АПК. Главная особенность сельского хозяйства региона — большая часть молока и мяса производится в домашних условиях. По статистическим данным в 2014 году на частный сектор приходилось 89,0% производства мяса и 87,1% производства молока. Указанный факт ограничивает дальнейшее развитие пищевой и перерабатывающей промышленности области. [3, с 8]

Известно, что для каждой нации характерны свои пристрастия в потреблении продуктов питания, определяемые национальными и религиозными традициями, а также природно-климатическими особенностями страны. Населению нашего региона свойственна сильная этническая однородность. Доля казахов в области — 95,9%, доля остальной части населения (4,1%) приходится на русских, татар, узбеков, турков, корейцев и другие национальности. Структура потребления пищевых продуктов является нерациональной. Хлеб является продуктом первой необходимости, поэтому в условиях невысокой покупательной способности населения его потребление превышает научно-обоснованные нормы. Структура потребления населением области пищевых продуктов является нерациональной. Большинство важнейших продуктов питания потребляется в значительно меньших количествах. Это свидетельствует о серьезности проблемы обеспечения национальной продовольственной безопасности. При решении проблемы обеспечения национальной продовольственной безопасности серьезного внимания заслуживают вопросы самообеспечения страны основными продуктами питания.

Самообеспечение продовольствием означает удовлетворение потребности в нем прежде всего путем внутренних поставок при минимальной зависимости от внешней торговли. Настоящее время по области в г. Казалинске потребность в основных продуктах питания полностью обеспечиваются городом, самостоятельно функционирует цех по выпуску конфет, переработке риса, обработке дерева. На территории города функционирует рыбное хранилище на 100 тон рыбной продукции.

На эффективность реализации концепции самообеспечения влияет ряд факторов, которые следует учитывать при разработке и реализации агропродовольственной политики, а именно 1) рациональное размещения производства с целью эффективного использования потенциала; 2) использование технологии, увеличивающих урожайность продукции растениеводства и продуктивность скота. 3) воздействие на сельское хозяйство социальных потрясений и политической нестабильности, а также различных форм деградации окружающей среды и др.

Для оценки уровня обеспеченности населения региона продовольствием целесообразно использовать следующие критерии:

- производство 75–80% общего объема продуктов питания отечественными товаропроизводителями;
- потребления населением продуктов питания с оптимальным уровнем калорийности (3000 ккал в сутки);
- обеспечение рациональной структуры питания и полное удовлетворение потребностей населения в соответствии с физиологически обоснованными нормами
- создание восполняемого страхового запаса продовольствия на уровне 17% от годового объема потребления продуктов питания;
- наличие реальной возможности удовлетворения потребности в продуктах питания, не выпускаемых внутри страны или выпускаемых в недостаточных количествах, за счет импорта [1, с180]

При оценке состояния продовольственной безопасности целесообразно использовать нормы, которые регламентируют два нормативных уровня питания населения: достаточный, используемый для социально-экономических расчетов в обычных условиях, и минимально необходим, используемый для гарантированного обеспечения населения и чрезвычайных продовольственных ситуаций.

Ключ к кардинальному решению продовольственного вопроса соединение проблемы качества и количества в одно целое при разработке приоритетов аграрной политики Казахстана. Поэтому повышение качества продукции АПК имеет государственное значение.

Национальный интерес государства в продовольственной сфере можно отнести:

- а) обеспечение необходимого уровня собственного производства продуктов питания;
- б) обновление и пополнение государственного продовольственного резерва независимо от воздействия внешних и внутренних негативных факторов;
- в) обеспечения соответствия качества производимых и реализуемых продуктов питания к стандарту качества и безопасности пищевых продуктов;
- г) обеспечение необходимого прожиточного минимума, достойного уровня и высокого качества и безопасности пищевых продуктов;
- д) формирование эффективной системы управления аграрного сектора экономики, сохранение достигнутого объема и расширение производства конкурентоспособной продовольственной продукции с ориентациями на экспорт;
- е) обеспечение единой научно-технической политики в продовольственном комплексе;
- ж) укрепление материально-технической базы сельского хозяйства, пищевой и перерабатывающей промышленности;
- з) осуществление государственного контроля рынка продовольствия, в том числе учета и контроля над производством, внешними и внутренними поставками, запасами продуктов питания.

Литература:

1. Тилегенов, А. Б. Продовольственная безопасность Казахстана. Алматы, 2009.
2. Программа развития территории Кызылординской области на 2016–2020 гг.
3. Абдимомынова, А. Ш., Адилбекова Г. М. Региональные аспекты обеспечения продовольственной безопасности. Россия и Казахстан: опыт научно-экономического сотрудничества, перспективы интеграции. Сборник статей международной научно-практической конференции. ФБГОУ ВПО Ставропольский государственный аграрный университет; Кызылординский государственный университет им. Коркыт Ата. 2015. с.9.

Молодой ученый

Международный научный журнал
Выходит два раза в месяц

№ 5.5 (109.5) / 2016

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор:

Ахметов И. Г.

Члены редакционной коллегии:

Ахметова М. Н.
Иванова Ю. В.
Каленский А. В.
Куташов В. А.
Лактионов К. С.
Сараева Н. М.
Авдеюк О. А.
Айдаров О. Т.
Алиева Т. И.
Ахметова В. В.
Брезгин В. С.
Данилов О. Е.
Дёмин А. В.
Дядюн К. В.
Желнова К. В.
Жуйкова Т. П.
Жураев Х. О.
Игнатова М. А.
Коварда В. В.
Комогорцев М. Г.
Котляров А. В.
Кузьмина В. М.
Кучерявенко С. А.
Лескова Е. В.
Макеева И. А.
Матроскина Т. В.
Матусевич М. С.
Мусаева У. А.
Насимов М. О.
Прончев Г. Б.
Семахин А. М.
Сенцов А. Э.
Сенюшкин Н. С.
Титова Е. И.
Ткаченко И. Г.
Фозилов С. Ф.
Яхина А. С.
Ячинова С. Н.

Международный редакционный совет:

Айрян З. Г. (Армения)
Арошидзе П. Л. (Грузия)
Атаев З. В. (Россия)
Бидова Б. Б. (Россия)
Борисов В. В. (Украина)
Велковска Г. Ц. (Болгария)
Гайич Т. (Сербия)
Данатаров А. (Туркменистан)
Данилов А. М. (Россия)
Демидов А. А. (Россия)
Досманбетова З. Р. (Казахстан)
Ешиев А. М. (Кыргызстан)
Жолдошев С. Т. (Кыргызстан)
Игиснинов Н. С. (Казахстан)
Кадыров К. Б. (Узбекистан)
Кайгородов И. Б. (Бразилия)
Каленский А. В. (Россия)
Козырева О. А. (Россия)
Колпак Е. П. (Россия)
Куташов В. А. (Россия)
Лю Цзюань (Китай)
Малес Л. В. (Украина)
Нагервадзе М. А. (Грузия)
Прокопьев Н. Я. (Россия)
Прокофьева М. А. (Казахстан)
Рахматуллин Р. Ю. (Россия)
Ребезов М. Б. (Россия)
Сорока Ю. Г. (Украина)
Узаков Г. Н. (Узбекистан)
Хоналиев Н. Х. (Таджикистан)
Хоссейни А. (Иран)
Шарипов А. К. (Казахстан)

Руководитель редакционного отдела: Кайнова Г. А.
Ответственный редактор спецвыпуска: Шульга О. А.

Художник: Шишков Е. А.

Верстка: Бурьянов П. Я., Голубцов М. В.

Статьи, поступающие в редакцию, рецензируются.
За достоверность сведений, изложенных в статьях, ответственность несут авторы.
Мнение редакции может не совпадать с мнением авторов материалов.
При перепечатке ссылка на журнал обязательна.

Материалы публикуются в авторской редакции.

АДРЕС РЕДАКЦИИ:

почтовый: 420126, г. Казань, ул. Амирхана, 10а, а/я 231;
фактический: 420029, г. Казань, ул. Академика Кирпичникова, д. 25.
E-mail: info@moluch.ru; <http://www.moluch.ru/>

Учредитель и издатель:

ООО «Издательство Молодой ученый»

ISSN 2072-0297

Подписано в печать 10.04.2016. Основной тираж номера: 500 экз., фактический тираж спецвыпуска: 17 экз.
Отпечатано в типографии издательства «Молодой ученый», 420029, г. Казань, ул. Академика Кирпичникова, 25